

PIOTR SOŁHAJ

PRAWNE PODSTAWY
BEZPIECZEŃSTWA

MONOGRAFIA

SERIA WYDAWNICZA WYDZIAŁU NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE
KRAKOWSKIEJ AKADEMII IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO

„BEZPIECZEŃSTWO I OBRONNOŚĆ”

15

PRAWNE PODSTAWY BEZPIECZEŃSTWA

MONOGRAFIA

PIOTR SOŁHAJ

KRAKOWSKA AKADEMIA IM. ANDRZEJA FRYCZA MODRZEWSKIEGO
WYDZIAŁ NAUK O BEZPIECZEŃSTWIE

2018 BEZPIECZEŃSTWO I OBRONNOŚĆ

Rada Wydawnicza Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego:
Klemens Budzowski, Maria Kapiszewska, Zbigniew Maciąg, Jacek M. Majchrowski

Rada naukowa serii wydawniczej „Bezpieczeństwo i Obronność” Wydziału Nauk
o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Mieczysław Bieniek (Polska), Edward Gruszka (Polska), Boris Dürkech (ONZ), Janusz Kręcikij
(Polska), Sławomir M. Mazur – przewodniczący (Polska), François Fd Miche (Szwajcaria),
Cindy Miller (USA), Monika Ostrowska (Polska), Eric Pouliquen (Francja), Michał Pružinský
(Słowacja), Rastislav Rosinský (Słowacja), Piotr Sienkiewicz (Polska), Jan Widacki (Polska),
Karlheinz Viereck (Niemcy)

Redakcja: Sławomir M. Mazur, Mieczysław Bieniek

Recenzja: dr hab. Janusz Gierszewski

Korekta językowa: dr Barbara Weźgowiec

Publikacja powstała w ramach projektu badawczego
WNoB/DS/1/2017-KON

Projekt okładki: Oleg Aleksejczuk
Na okładce rewers medalu „Memoria Gratum Facit – Za zasługi dla Wydziału Nauk
o Bezpieczeństwie Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego”
autorstwa prof. Czesława Dźwigaja – ASP, Kraków

ISBN 978-83-66007-19-2

Copyright© by Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2018

Żadna część tej publikacji nie może być powielana ani magazynowana
w sposób umożliwiający ponowne wykorzystanie,
ani też rozpowszechniana w jakiegokolwiek formie
za pomocą środków elektronicznych, mechanicznych, kopiujących,
nagrywających i innych, bez uprzedniej pisemnej zgody właściciela praw autorskich

Na zlecenie:
Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

www.ka.edu.pl

Wydawca: Oficyna Wydawnicza AFM KAAFM, Kraków 2018
Sprzedaż prowadzi: e-mail: ksiegarnia@kte.pl

Druk z materiałów dostarczonych i opracowanych przez Wydział Nauk o Bezpieczeństwie
KAAFM

Skład: Jakub Aleksejczuk
Druk i oprawa: MK Promo

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
Rozdział I. Pojęcie prawa, źródła prawa	9
Źródła prawa	11
Konstytucyjne podstawy bezpieczeństwa	14
Rozdział II. Pojęcie bezpieczeństwa, zagrożenia i jego rodzaje	19
Rozdział III. Instytucje Państwa zapewniające bezpieczeństwo	33
Siły Zbrojne	34
Obrona cywilna	40
Policja	44
Straż gminna.....	55
Straż graniczna	58
Straż pożarna.....	74
Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencja Wywiadu	74
Szczególna regulacja prawna w zakresie walki z terroryzmem	78
Rozdział IV. Metody utrzymywania porządku i bezpieczeństwa w Polsce	91
Niektóre zagadnienia karne z zakresu obronności	93
Zarządzanie kryzysowe.....	98
Rozdział V. Szczególne zagrożenia i stany nadzwyczajne.....	105
Stany nadzwyczajne	108
Stan wyjątkowy	109
Stan wojenny.....	112
Stan klęski żywiołowej	118
Rozdział VI. Bezpieczeństwo Polski w systemie międzynarodowym.....	123
NATO	125
Polska a NATO	133
Bezpieczeństwo i obronność Unii Europejskiej	135
Inne sojusze i paktory.....	151
Polskie Siły Zbrojne poza granicami	152
Zakończenie	155
Bibliografia	157
Spis ilustracji	163

WSTĘP

Przedmiotem niniejszego opracowania jest pokazanie w jaki sposób zostały uregulowane przez prawo sposoby i metody zwalczania istotnych dla funkcjonowania państwa zagrożeń by osiągnąć wysoki poziom bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo Polski jest obecnie narażone na wiele typów zagrożeń. Istnieje coraz większe ryzyko zagrożeń terrorystycznych, politycznych, ekonomicznych, ekologicznych, które nawet powstałe w innym państwie mogą swoimi skutkami dotknąć Polskę. Zgodnie z tradycyjnym podziałem ujawnionym w art. 229 i 230 Konstytucji RP przyjmujemy zagrożenia zewnętrzne i wewnętrzne z tym, że obecnie, na skutek zmian zachodzących w społeczeństwach, zmian rodzajów zagrożeń, coraz trudniej utrzymać ten tradycyjny podział. Szczególne znaczenie dla oceny bezpieczeństwa ma położenie Polski w korytarzu euroazjatyckim – obszarze strategicznie ważnym dla dominacji na kontynencie i na świecie. Problemy związane z zapewnieniem bezpieczeństwa zewnętrznego muszą być zatem rozwiązywane przy wsparciu UE i NATO w oparciu o umowy międzynarodowe ratyfikowane.

Problemy bezpieczeństwa wewnętrznego Państwa, są regulowane przez Konstytucję, ustawy i akty prawa wykonawczego. Określają one warunki użycia różnego rodzaju instytucji dla utrzymania konstytucyjnego porządku Państwa.

Uświadomienie sobie zagrożeń pozwoli na przygotowanie się do ich likwidacji. Uregulowania prawne w zakresie likwidacji zagrożeń i utrzymanie stanu bezpieczeństwa to przede wszystkim określenie jakich sił i środków należy użyć w wypadkach konkretnych zagrożeń oraz jakie mają kompetencje poszczególne instytucje odpowiedzialne za utrzymanie bezpieczeństwa. Celem jest zawsze bezpieczeństwo.

Niniejsze opracowanie nie jest pełnym wykładem tematów tu poruszonych. Są to wybrane zagadnienia, które stanowią zestaw istotnych informacji z każdej dziedziny mieszczących się pod wspólnym tytułem: prawne podstawy bezpieczeństwa. Każdy z tych tematów został opracowany z myślą o tych wszystkich, którzy chcą mieć wiedzę w podstawowym zakresie i to wiedzę kompleksową. Jednakże należy pamiętać, że wiedza ta wymaga rozwinięcia w wypadku głębszych nad nią studiów. Założeniem autora tego opracowania było przede wszystkim przybliżenie wiedzy studentom wyższych studiów z zakresu prawa, które reguluje zagadnienia jakie mogą się wyłonić z istniejących zagrożeń i sposobów przeciwdziałania się im.

ROZDZIAŁ I

POJĘCIE PRAWA, ŹRÓDŁA PRAWA

Prawo w ujęciu przedmiotowym to system norm prawnych, czyli ogólnych, abstrakcyjnych i jednoznacznych dyrektyw postępowania, które powstały w związku z istnieniem i funkcjonowaniem państwa lub innego uporządkowanego organizmu społecznego, ustanowionych lub uznanych przez właściwe organy władzy odpowiednio publicznej lub społecznej i przez te organy stosowanych, w tym z użyciem przymusu¹.

Terminem prawo określamy poszczególne gałęzie (dziedziny) regulujące określone stosunki społeczne, np.: prawo administracyjne, podatkowe, karne, rodzinne. O prawie mówimy również w znaczeniu przysługujących nam uprawnień (prawo do czegoś, prawo podmiotowe). Prawo w szerszym znaczeniu to także uniwersalny porządek normatywny, podstawa ładu społecznego, zespół wzorców, norm i ideałów, których istotą jest wytyczanie sposobów zachowania się człowieka, wskazywanie powinności, które wiążą niezależnie od norm przyjmowanych przez poszczególne grupy społeczne lub państwa, np. prawo natury, prawo moralne, reguły sprawiedliwości itp. Wreszcie prawo to ograniczony terytorialnie system norm, system nakazów, zakazów i pozwoleń wprowadzonych i chronionych (sankcjonowanych) w terytorialnie zorganizowanym społeczeństwie przez podmioty pełniące władzę publiczną (państwo). Definicje legalne prawa zawarte są przeważnie na początku aktu w słowniczku ustawowym.

Definicja terminu „prawo” przyjmowana na potrzeby wykładu: **Prawo jest to przymusowy porządek norm postępowania, ustanowiony/uznany i chroniony przez państwo.**

W żadnym społeczeństwie prawo nie jest jedynym wzorcem postępowania. Wzajemne zachowania ludzi wobec siebie regulują równocześnie inne normy społeczne, takie jak: normy moralne, obyczajowe, religijne, organizacji politycznych i społecznych itp.

Normy moralne – normy postępowania człowieka wynikające z moralności. Ich wypełnianie jest powinnością moralną, ich złamanie jest źródłem winy moralnej². Jest to jedno z podstawowych pojęć etyki.

¹ S. Wronkowska, *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Wyd. Ars boni et aequi, Warszawa 2005, s. 11–20.

² T. Biesaga, *Norma moralności*, [w:] *Powszechna Encyklopedia Filozofii*, t. N, red. A. Maryniarczyk, Wyd. Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2011, s. 20–22.

Normy moralne tworzą system odmienny od pozostałych systemów normatywnych: (prawa, obyczaju, etykiety). Wielu autorów przyznaje normom moralnym pierwszeństwo w stosunku do innych norm, a czasami także kategoryczność, bezwzględność, powszechność, niezmienność. Inni wskazują, że absolutyzowanie uznawanych przez siebie norm moralnych i traktowanie ich jako powszechnych i bezwzględnie obowiązujących jest źródłem fanatyzmu³.

Fot. 1. Temida Bogini sprawiedliwości

Źródło: <https://wiadomosci.wp.pl/bangladesz-protest-islamistow-przeciw-posagowi-temidy-6094826233283713a> [dostęp: 3.06.2018 r.].

- Według pozytywistów prawo jest dziełem człowieka i (radyczna postać pozytywizmu) nie powinno wykazywać związków z innymi systemami normatywnymi, przede wszystkim z moralnością czy religią. Obowiązuje z mocy ustanawiającego je autorytetu (władzy publicznej, suwerena niezależnie od tego, czy jego reguły uznamy za sprawiedliwe czy słuszne. Ma ono w stosunku do swoich adresatów charakter heteronomiczny, zewnętrzny, a swoje uzasadnienie czerpie z mocy autorytetu, który je ustanowił i narzucił adresatom (uzasadnienie tetyczne). Koncepcja prawa zaproponowana przez pozytywistów wywiera największy wpływ na praktykę tworzenia i, przede wszystkim, stosowania prawa.
- Inne podejście reprezentuje tzw. szkoła **prawa naturalnego**, która w skrajnej wersji moc obowiązywania prawa tworzonego przez człowieka opiera na jego zgodności z jakimś prawem wyższym (pochodzącym od Boga w wersjach religijnych, w wersjach „laickich” – wywodzącym się z godności człowieka, rozu-

³ M. Ossowska, *Normy moralne. Próba systematyzacji*, Wyd. PWN, Warszawa 2017, s. 31–42.

mu ludzkiego, natury jednostki czy społeczeństwa). **Prawo natury, prawo naturalne** (łac. *ius naturale*) – postulowany, odmienny od prawa pozytywnego porządek prawny. Różne doktryny naturalnoprawne (rzadziej: jusnaturalne) prowadziły spory co do źródeł prawa natury, jego istoty, treści i stosunku do prawa stanowionego. Spór naturalizmu prawniczego z pozytywizmem prawniczym (nieuznającym istnienia prawa naturalnego) był jednym z ważniejszych tematów filozofii prawa.

Tak rozumiane prawo natury należy odróżnić od prawidłowości zachodzących w przyrodzie i opisywanych przez nauki przyrodnicze (prawo przyrody)⁴.

Prawo jako zjawisko normatywne – normatywność prawa to jego podstawowa cecha. System prawa zbudowany jest z norm postępowania (reguł, zasad) przybierających na gruncie języka formę tzw. wypowiedzi normatywnych. Normy prawne rekonstruowane są w procesie wykładni z przepisów prawnych, te zaś stanowią podstawową formę redakcyjną aktów normatywnych (ustaw, rozporządzeń, zarządzeń itp.). Normy prawne tworzą system i w jego ramach są hierarchicznie uporządkowane: wyróżnia się normy wyższego i niższego rzędu, zaczynając od konstytucji przez ustawy, umowy międzynarodowe po akty wykonawcze. Prawo jest tworzone przede wszystkim jako prawo stanowione, jest wyrazem aktu woli prawodawcy, stąd najczęściej przyjmuje postać ustawy⁵.

Systemem źródeł prawa nazywane są charakterystyczne formy działalności prawotwórczej w systemie prawnym danego państwa. W zależności od tego, jakiego rodzaju fakty prawotwórcze tworzy się głównie w danym systemie prawnym, wyróżnia się systemy prawa stanowionego, zwane inaczej także systemami prawa ustawowego (*civil law*) lub kontynentalnego, powstające w głównej mierze w drodze stanowienia norm przez ustawodawcę, oraz systemy prawa (*common law*), powstające głównie w drodze wydawania wyroków sądowych tzw. precedensów⁶.

ŹRÓDŁA PRAWA

Źródła prawa – akty stanowione przez organy państwowe, które w swej treści zawierają normy prawne. Mówiąc o źródłach prawa w tym znaczeniu, określamy je najczęściej mianem aktów normatywnych.

- W znaczeniu formalnym – w naukach prawnych najczęściej rozważane jako formy, w jakich przejawia się obowiązujące prawo. Formami tymi są: konstytucja, ustawa, rozporządzenie i inne akty normatywne. Nauki o prawie, szczególnie nauka prawa konstytucyjnego, ujmują źródła prawa opisowo lub dogmatycznie. Zakładają one jakąś koncepcję (teorię) źródeł prawa i wska-

⁴ *Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1975, t. 3, s. 689.

⁵ W tym rozdziale zostały wykorzystane materiały pochodzące ze skryptu przeznaczonego dla przedmiotu „Wiedza o państwie i prawie”.

⁶ Opracowane w oparciu o: M. Koszowski, *Anglosaska doktryna precedensu. Porównanie z polską praktyką orzecznictwa*, Warszawa 2009, s. 11–13.

zują, jakie normy prawne albo fakty uważane są za prawotwórcze. Dlatego termin „źródła prawa” jest często zastępowany pojęciem „akty prawotwórcze” lub „akty normatywne”. Od źródeł prawa w znaczeniu formalnym (aktów prawotwórczych, aktów normatywnych) odróżnia się akty stosowania prawa, do których należą przede wszystkim decyzje administracyjne i orzeczenia sądowe⁷.

Fot. 2. Posiedzenie Sejmu

Źródło: oficjalna strona Sejmu. Zakończyło się 31. posiedzenie Sejmu, <http://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/komunikat.xsp?documentId=F45809E96F3D12A7C125807D0054AD36> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Historycznie do tej kategorii należało także prawo zwyczajowe. Dziś znaczenie zwyczaju w poszczególnych dziedzinach prawa jest niewielkie, z wyjątkiem prawa międzynarodowego, w którym wciąż żywy i regularnie stosowany jest zwyczaj międzynarodowy. Jeżeli w języku prawniczym jest mowa o źródłach prawa bez bliższego oznaczenia terminologicznego, chodzi o źródła prawa w znaczeniu formalnym. Tradycyjnie źródłami prawa w znaczeniu formalnym nazywa się źródła powstania lub pochodzenia prawa (*fontes iuris oriundi*).

- W znaczeniu materialnym – źródłami prawa w znaczeniu materialnym zazwyczaj określa się czynniki wpływające na treść norm prawnych lub źródła określające pochodzenie norm. To zagadnienie bywa traktowane jako pozaprawne. W pewnym zakresie zajmują się nimi: socjologia prawa, filozofia prawa, teoria prawa.

⁷ *Prawo konstytucyjne RP*, red. P. Sarnecki, wyd. V, Warszawa 2004, s. 32–38.

- W znaczeniu poznawczym – to źródła poznania prawa (*fontes iuris cognoscendi*), czyli publikatory zawierające autentyczną treść norm prawnych. Należą do nich np. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej czy Dziennik Ustaw. W historii prawa źródła poznania prawa dzieli się na bezpośrednie (teksty prawne) i pośrednie (wzmianki o tych tekstach)⁸.

Należy rozróżnić:

- źródła poznania prawa – czyli skąd wiemy jakie prawo obowiązuje, jaka jest jego treść;
- źródła powstania prawa – czyli jaki jest sposób utworzenia prawa, czy prawo powstało na skutek określonej procedury legislacyjnej (w drodze działania Sejmu, Senatu, Prezydenta), czy prawo powstało na skutek zwyczaju, czy jest wynikiem innych zachowań uprawnionych organów tworzących prawo.

Zgodnie z art. 87 Konstytucji⁹ źródłami powszechnie obowiązującego prawa

Rzeczypospolitej Polskiej są:

- Konstytucja;
- ustawy;
- ratyfikowane umowy międzynarodowe;
- rozporządzenia;
- akty prawa miejscowego.

Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego. Warunkiem wejścia w życie ustaw, rozporządzeń oraz aktów prawa miejscowego jest ich ogłoszenie. Umowy międzynarodowe ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie są ogłaszane w trybie wymaganym dla ustaw. Zasady ogłaszania innych umów międzynarodowych określa ustawa.

W ustawie zasadniczej została wyrażona koncepcja zamkniętego katalogu wewnętrznych polskich źródeł prawa powszechnie obowiązującego. Jednoznacznie stwierdził to także Trybunał Konstytucyjny wskazując, że ustrojodawca w sposób w pełni zamierzony i jednoznacznie wyrażony przyjął w Konstytucji przedmiotowo i podmiotowo zamknięty system źródeł prawa powszechnie obowiązującego¹⁰. Zamknięcie systemu źródeł w aspekcie podmiotowym oznacza, że Konstytucja wyczerpująco określiła formy krajowych aktów normatywnych, w jakich mogą być zamieszczane normy prawne o powszechnie obowiązującym charakterze. Regulacja ustawy zasadniczej w tej materii ma charakter enumeratywny i nie może podlegać wykładni rozszerzającej¹¹.

⁸ *Wielka encyklopedia prawa*, Wyd. Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 1999, s. 49–67.

⁹ Art. 87 Konstytucji RP.

¹⁰ Orzeczenie TK z dnia 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 25/99 Internetowy System Aktów Prawnych <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20000530648> [dostęp: 28.09.2018 r.].

¹¹ Zob. J. Kuciński, *System prawny Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *System polityczny Rzeczypospolitej Polskiej*, red. D. Waniek, M. Gulczyński, Warszawa 2009, s. 57.

Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy. Umowa międzynarodowa ratyfikowana za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie ma pierwszeństwo przed ustawą, jeżeli ustawy tej nie da się pogodzić z umową. Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami.

Przystąpienie Polski do NATO, a także do Unii Europejskiej ze wszystkimi wynikającymi stąd konsekwencjami jest oparte właśnie na umowie międzynarodowej ratyfikowanej¹². Oznacza to, że Sejm, a następnie Senat musieli wyrazić zgodę na przystąpienie Polski do Unii, a także do NATO w sposób określony oddzielną, szczególną procedurą. Elementami tej procedury było to, że Sejm musiał podjąć uchwałę wyrażającą zgodę 2/3 liczby głosów w obecności co najmniej połowy posłów, a Senat musiał podjąć uchwałę wyrażającą zgodę 2/3 liczby głosów w obecności co najmniej połowy senatorów¹³.

Omawiając zagadnienie prawnych podstaw bezpieczeństwa, należy podkreślić, że podstawy bezpieczeństwa zostały stworzone w trybie wskazanych tu zasad prawnych i stąd ich moc obowiązująca zagrożona sankcjami za ich nieprzestrzeganie bądź naruszenie.

KONSTYTUCYJNE PODSTAWY BEZPIECZEŃSTWA

Konstytucja jest najwyższym aktem prawnym obowiązującym w Polsce. Wynika to z preambuły Konstytucji, a w szczególności z następującego jej fragmentu: „pragnąc na zawsze zagwarantować prawa obywatelskie, a działaniu instytucji publicznych zapewnić rzetelność i sprawność, w poczuciu odpowiedzialności przed Bogiem lub przed własnym sumieniem, ustanawiamy Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej jako prawa podstawowe dla państwa [...]”¹⁴, a nadto z art. 8 Konstytucji „Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej”¹⁵. Skoro wskazane tu prawne podstawy bezpieczeństwa zostały ujawnione w Konstytucji RP, a zatem w najważniejszym akcie prawnym obowiązującym w Polsce, w akcie, który zawiera przede wszystkim podstawy ustrojowe oraz gwarancje wolności, świadczy o tym, że zagadnienia bezpieczeństwa są traktowane jako jedno z najważniejszych zagadnień należących do podstaw ustrojowych w Polsce.

¹² Art. 91 Konstytucji „Jeżeli wynika to z ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską umowy konstytuującej organizację międzynarodową, prawo przez nią stanowione jest stosowane bezpośrednio, mając pierwszeństwo w przypadku kolizji z ustawami”.

¹³ Art. 90 ust. 2 Konstytucji „Ustawa wyrażająca zgodę na ratyfikację umowy międzynarodowej, o której mowa w ust. 1, jest uchwalana przez Sejm większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów oraz przez Senat większością 2/3 głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby senatorów”.

¹⁴ Preambuła Konstytucji Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r.

¹⁵ Art. 8 Konstytucji „Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej”.

Fot. 3. Konstytucja RP

Źródło: PZG Konstytucja RP, <https://www.tvp.info/35871772/ordo-iuris-nowela-o-ipn-zgodna-z-konstytucja-i-prawem-miedzynarodowym> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Konstytucja w art. 5 stanowi, że „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”¹⁶. Art. 136. Konstytucji stanowi, że w razie bezpośredniego, zewnętrznego zagrożenia państwa Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, zarządza powszechną lub częściową mobilizację i użycie Sił Zbrojnych do obrony Rzeczypospolitej Polskiej¹⁷.

„Rzeczpospolita Polska – mając na uwadze swą tożsamość narodową opierającą się na historycznych wydarzeniach i współczesnych potrzebach za podstawowe wartości, które odzwierciedlają najważniejsze interesy narodowe uznaje, zgodnie z art. 5 konstytucji RP.

- niepodległość i nienaruszalność swojego terytorium;
- wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli;
- dziedzictwo narodowe;
- ochronne środowiska.

Bezpieczeństwo obywateli oraz niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej są interesami narodowymi o egzystencjalnym znaczeniu, których zapewnienie ma charakter bezwzględneho nakazu uzasadniającego zastosowanie w ich obronie – w razie potrzeby – całego posiadanego zasobu sił i środków. Celem Strategicznym Rzeczypospolitej Polskiej w dziedzinie obronności jest zapewnienie bezpiecznych warunków realizacji interesów narodowych poprzez ich obronę przed zewnętrznymi zagrożeniami kryzysowymi i zagrożeniami wojennymi. Oznacza to w szczególności:

¹⁶ Art. 5 Konstytucji RP.

¹⁷ Art. 136 Konstytucji RP.

- Obronę terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed agresją zbrojną w tym zapewnienie nienaruszalności polskiej przestrzeni powietrznej i morskiej oraz sił lądowych;
- Obronę i ochronę wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej;
- Udział we wspólnej obronie terytorium państw członkowskich NATO, zgodnie z art. 5 traktatu Waszyngtońskiego¹⁸;
- Wspieranie akcji instytucji i organizacji międzynarodowych w reagowaniu kryzysowym oraz polityczno-militarnych działaniach stabilizujących – zadanie to nabiera szczególnego wymiaru w obecnej sytuacji geopolitycznej¹⁹.

Jednym z najważniejszych elementów konstytucyjnych podstaw bezpieczeństwa jest szczególna rola jako Konstytucja nadaje Prezydentowi RP. Przejawia się to w jego uprawnieniach w zakresie bezpieczeństwa²⁰:

1. Prezydent Rzeczypospolitej jest najwyższym zwierzchnikiem Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
2. W czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej;
3. Prezydent Rzeczypospolitej mianuje Szefa Sztabu Generalnego i dowódców rodzajów Sił Zbrojnych na czas określony. Czas trwania kadencji, tryb i warunki odwołania przed jej upływem określa ustawa;
4. Na czas wojny Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych. W tym samym trybie może on Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych odwołać. Kompetencje Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasady jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej określa ustawa;
5. Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, nadaje określone w ustawach stopnie wojskowe;
6. Kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej, związane ze zwierzchnictwem nad Siłami Zbrojnymi, szczegółowo określa ustawa.

Zgodnie z obowiązującym prawem w zakresie i na zasadach określonych w Konstytucji²¹ i ustawach Rada Ministrów sprawuje ogólne kierownictwo w dziedzinie obronności kraju oraz określa corocznie liczbę obywateli powoływanych do czynnej służby wojskowej.

Polska na skutek przynależności do Unii Europejskiej jest związana także z systemem obronnym Europy. Członkostwo dało jej możliwość wzmocnienia pozycji w stosunkach międzynarodowych i realizacji własnej strategii i polityki bezpieczeństwa. Dzieje się tak dzięki Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa, Europejskiej Polityce Bezpieczeństwa i Obrony. Efektem koordynacji działań w ramach Stałej Współpracy Strukturalnej jest powstanie wielonarodowych sił europejskich, potocznie zwanych Eurokorpusem. „Wspólna Polityka Bezpieczeństwa

¹⁸ Traktat Północnoatlantycki zawarty w dniu 4 kwietnia 1949 r.

¹⁹ M. Bieniek, S. Mazur, *Bezpieczeństwo i obronność Rzeczypospolitej Polskiej*, Katowice 2006, s. 18.

²⁰ Art. 134 Konstytucji RP.

²¹ Art. 146 ust. 4 pkt Konstytucji RP.

i Obrony respektuje zobowiązania wynikające z przynależności jej członków do sojuszu, widzących realizację swoich celów obronnych w sojuszu z NATO²². Ratyfikowana umowa międzynarodowa, po jej ogłoszeniu w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, stanowi część krajowego porządku prawnego i jest bezpośrednio stosowana, chyba że jej stosowanie jest uzależnione od wydania ustawy²³.

²² Traktat Lizboński zawarty w dniu 9 grudnia 2009 r.

²³ Art. 91 ust. 1 Konstytucji RP.

ROZDZIAŁ II

POJĘCIE BEZPIECZEŃSTWA, ZAGROŻENIA I JEGO RODZAJE

Bezpieczeństwo i zagrożenie są to dwa nierozzerwalne, powiązane ze sobą pojęcia. Pojawia się pytanie czym zatem jest bezpieczeństwo? Bezpieczeństwo określa się jako brak zagrożenia, stan wolny od niepokoju, dający poczucie pewności. W literaturze występuje wiele definicji bezpieczeństwa, gdyż jest to zjawisko obejmujące kilka dyscyplin i specjalności naukowych. Poszczególne definicje mogą odnosić się do różnego rodzaju bezpieczeństwa i tak je postrzegają Ryszard Zięba¹, E. Kołodziński², Daniel Frei³, W. Kitler czy inni. *Słownik Terminów z zakresu Bezpieczeństwa Narodowego* definiuje bezpieczeństwo je jako stan, który daje poczucie pewności i gwarancji jego zachowania oraz szansę na doskonalenie⁴ czy inni. To sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś co człowiek szczególnie ceni, na przykład zdrowie, praca, szacunek, uczucia, dobra materialne.

¹ *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 112–114. Podstawowe wartości składające się na bezpieczeństwo współczesnych państw: • przetrwanie państwa jako niezależnej jednostki politycznej, narodu jako wyróżnionej grupy etnicznej, biologiczne przeżycie ludności państwa. Jest ono naczelną wartością, której każde państwo gotowe jest poświęcić inne wartości, gdyż nie mogą być one zachowane w sytuacji zagrożenia istnienia ludności. Wartość ta jest stawiana na naczelnym miejscu; • integralność terytorialna, która w potocznym rozumieniu nadal jest uważana za główny korelat bezpieczeństwa; • niezależność polityczna (w sensie ustrojowym, samowładności i swobody afiliacji), czyli suwerenności; • jakość życia, na którą składają się takie wartości jak standard życia, szczebel rozwoju społeczno-gospodarczego, zakres praw i swobód obywatelskich, system kulturalny, narodowy styl życia, stan środowiska naturalnego, możliwości i perspektywy samorealizacji i rozwoju.

² E. Kołodziński, *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, skrypt UWM w Olsztynie, s. 15.

³ D. Frei, *Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977, s. 17.

- stan braku bezpieczeństwa – wówczas gdy występuje duże rzeczywiste zagrożenie, a postrzeganie tego zagrożenia jest prawidłowe; • stan obsesji występuje wtedy, gdy nieznaczne zagrożenie jest postrzegane jako duże; • stan fałszywego bezpieczeństwa ma miejsce wówczas, gdy zagrożenie jest poważne, a postrzegane bywa jako niewielkie; • stan bezpieczeństwa występuje wtedy, gdy zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne, a jego postrzeganie prawidłowe

⁴ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008, s. 169.

Na potrzeby niniejszego wykładu można przyjąć, że **bezpieczeństwo** to równowaga pomiędzy zagrożeniem a możliwością skutecznego usunięcia tego zagrożenia.

Powyższa definicja jest znacznym uproszczeniem, jednakże z tego też powodu wydaje się najbardziej trafną.

Wyróżnia się następujące rodzaje bezpieczeństwa zgodnie z następującymi kryteriami:

- ze względu na obszar jakie obejmuje – bezpieczeństwo globalne, bezpieczeństwo międzynarodowe, bezpieczeństwo regionalne, bezpieczeństwo narodowe;
- ze względu na stosunek do obszaru państwa – bezpieczeństwo zewnętrzne i bezpieczeństwo wewnętrzne;
- ze względu na dziedzinę w jakiej występuje – bezpieczeństwo ekologiczne, ekonomiczne, energetyczne, fizyczne, informatyczne (cybernetyczne, teleinformatyczne), kulturowe, militarne, polityczne, socjalne i społeczne⁵ oraz identyfikacyjne⁶.

W odniesieniu do Państwa wyróżniamy następujące dziedziny bezpieczeństwa: bezpieczeństwo ekonomiczne, socjalne, militarne, publiczne, ekologiczne, informacyjne, energetyczne.

Skoro bezpieczeństwo można definiować jako przeciwstawienie się zagrożeniu, koniecznym jest wskazanie definicji zagrożenia. **Zagrożenie** jest to zjawisko wywołane działaniem sił natury bądź człowieka, które powoduje, że poczucie bezpieczeństwa maleje bądź zupełnie zanika.

- naturalne (np. klęski żywiołowe);
- związane z działalnością człowieka, a te dzielimy na:
 - zagrożenia cywilizacyjne, np. choroby,
 - zagrożenia destrukcyjne, np. terroryzm, przestępczość, sabotaż,
 - zagrożenia gospodarcze, np. zanieczyszczenie środowiska, wadliwe konstrukcje⁷.

Zagrożenie możemy jeszcze podzielić ze względu na rozmiary (terytorium) na którym ono zachodzi, tzn.:

- globalne;
- regionalne;
- lokalne.

Jest wiele definicji zagrożeń. Dla przykładu można wskazać: Autorzy Słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego przedstawiają zagrożenie jako sytuację, w której pojawia się prawdopodobieństwo powstania stanu nie-

⁵ *Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania*, Warszawa 2000, s. 17.

⁶ R. Lewandowski, *Polska Wytwórnica Papierów Wartościowych S.A. w systemie bezpieczeństwa ekonomicznego i publicznego*, „Copernican Journal of Finance & Accounting” (2), s. 99–103.

⁷ Wikipedia, *Kategoria bezpieczeństwo publiczne, zagrożenia*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Bezpieczeństwo_publiczne, [dostęp: 2.09.2018 r.].

bezpiecznego dla otoczenia. Przyjmując za podstawę dziedzin, w których może wystąpić zagrożenie wyróżnia się zagrożenia militarne i niemilitarne⁸. Dlatego też można stwierdzić, iż zagrożenie powiązane jest z trudną sytuacją pojawiająca się podczas odczuwania przez człowieka obaw przed utratą życia oraz pozostałych cenionych wartości⁹. B. Hołyst stwierdza z kolei, iż zagrożenie nie jest jednoznaczne, jest to sytuacja uświadomiona przez przedmiot, który zostaje dotknięty danym zdarzeniem¹⁰.

Ujawnienie zagrożeń jest podstawą dla działań zmierzających do ich likwidacji, celem jest osiągnięcie bezpieczeństwa. Zagrożenia mają różny charakter, siłę i skalę oddziaływania oraz różne źródła wynikające ze środowiska w którym funkcjonują dany podmiot. Obecnie bezpieczeństwo narodowe rozpatrywane jest w szerszym aspekcie aniżeli w wojskowym i politycznym na co miała wpływ globalizacja zagrożeń oraz upadek świata dwubiegunowego. Wciąż jednak bezpieczeństwo militarne i polityczne stanowią istotny cel polityki i strategii bezpieczeństwa większości państw. Współcześnie do głównych zagrożeń występujących w środowisku międzynarodowym zaliczyć możemy terroryzm międzynarodowy, zorganizowaną przestępczość mafijną, nielegalny handel bronią, braki żywności, surowców, a nawet wody, zagrożenia dla środowiska naturalnego człowieka, choroby epidemiczne znaczące dysproporcje rozwojowe i inne. K. Ficoń pod pojęciem zagrożenia kryją się zdarzenia spowodowane przyczynami losowymi (naturalnymi) lub nielosowymi (celowymi), które wywierają negatywny wpływ na funkcjonowanie danego systemu lub powodują niekorzystne (niebezpieczne) zmiany w jego otoczeniu wewnętrznym lub zewnętrznym¹¹.

„Kaźde zjawisko posiada charakterystyczne cechy, które pozwalają na precyzyjne jego określenie. Podobnie jest w przypadku zagrożeń, które charakteryzują się globalizmem, nieprzewidywalnością, gwałtownością, a także asymetrycznością. Globalizm zagrożeń dotyczy w głównej mierze skutków, jakie mogą generować oraz sposobu wpływania na inne dziedziny funkcjonowania ludzi, państwa, czy też innych krajów (np. zagrożenia militarne, czy też katastrofy naturalne mogą powodować perturbacje na całym świecie, ponieważ wiele państw jest ze sobą powiązanych poprzez różnego rodzaju sojusze oraz umowy międzynarodowe).

Z kolei nieprzewidywalność wiąże się z brakiem możliwości przewidzenia i określenia miejsca oraz czasu wystąpienia zagrożenia, tak aby istniała możliwość szybkiej oraz skutecznej reakcji. Wiąże się to nierozzerwalnie z ograniczeniem skutków, jakie dane zagrożenie może spowodować oraz z możliwością przygotowania ludzi na jego nadejście. Z nieprzewidywalnością połączona jest nierozzerwalnie kolejna cecha, a mianowicie gwałtowność, która opisuje siłę oraz skalę zachodzącego zjawiska. W bardzo wielu przypadkach gwałtowność zagrożeń jest tak duża, iż podobnie jak w przypadku nieprzewidywalności występuje deficyt czasu na sku-

⁸ *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego...*, dz. cyt., s. 186.

⁹ D. Kompała, *Istota zagrożeń – Obronność*, „Zeszyty Naukowe” 2014, nr 3(11), s. 24.

¹⁰ B. Hołyst, *Wiktymologia*, Warszawa 1997, s. 64–65.

¹¹ K. Ficoń, *Inżynieria zarządzania kryzysowego. Podejście systemowe*, Warszawa 2007, s. 76.

teczną reakcją. Ostatnią cechą opisującą zagrożenia jest asymetryczność. Można odnieść wrażenie, iż jest ona połączeniem wszystkich powyżej przedstawionych cech, aczkolwiek w asymetryczności należy jeszcze dodatkowo uwzględnić zaburzenia równowagi w środowisku¹², a także w występujących na co dzień relacjach, powodujące znaczne trudności w zapanowaniu nad zaistniałym zjawiskiem¹³.

Wśród teorii nauk o bezpieczeństwie znajduje się podział zagrożeń na wewnętrzne i zewnętrzne. Do zagrożeń zewnętrznych (przyjmując za podmiot bezpieczeństwa Państwo) zaliczamy zazwyczaj terroryzm, agresję zbrojną, katastrofy techniczne, globalne kryzysy ekonomiczne, itd. Natomiast za zagrożenia wewnętrzne możemy uznać zjawiska takie jak bezrobocie, niepokoje społeczne, rozpad struktur państwowych, przestępczość czy nawet lokalne zagrożenia wynikające z negatywnego oddziaływania sił natury takie jak powodzie czy trąby powietrzne. Istnieją również inne kryteria podziału czego przykładem może być podział na zagrożenia czasu pokoju i wojny. W niektórych przypadkach jednak trudno oddzielić jest zagrożenia wewnętrzne od zagrożeń zewnętrznych jak chociażby terroryzm oraz przestępczość. Ugrupowania terrorystyczne funkcjonujące wewnątrz danego państwa mogą negatywnie oddziaływać na bezpieczeństwo innych państw przekraczając tym samym bez trudu granice w zglobalizowanym świecie. Również przestępczość stanowi poważny współczesny problem dla bezpieczeństwa wewnętrznego wielu państw, jednak powiązania wielu grup przestępczych wykraczają daleko poza granice jednego państwa.

Według kryterium przedmiotowego możemy wyróżnić występujące współcześnie zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego:

1. **Zagrożenia polityczne** określane są jako stan, w którym nasilają się zadania zorganizowanych grup społecznych (politycznych), które uniemożliwiają sprawne funkcjonowanie państwa oraz wypełnianie jego głównych funkcji¹⁴. Powstają zazwyczaj w wyniku planowych i zorganizowanych działań, które mogą doprowadzić do zakłócenia porządku konstytucyjnego państwa, podważania jego pozycji na arenie międzynarodowej, doprowadzić do obalenia legalnych władz, a nawet doprowadzić do wybuchu wojny domowej. Bezpieczeństwo narodowe to także najważniejsza wartość, to potrzeba narodowa i priorytetowy cel działalności państwa, jednostek i grup społecznych, a jednocześnie proces obejmujący różnorodne środki gwarantujące trwałą, wolną od zakłóceń byt i rozwój narodowy (państwa) w tym obronę państwa jako instytucji politycznej oraz ochronę jednostek i całego społeczeństwa, ich dóbr i środowiska naturalnego przed zagrożeniami, które w znaczący sposób ograniczają jego funkcjonowanie lub godzą w dobra podlegające szczególnej ochronie¹⁵.

¹² W zależności od rodzaju wystąpienia zagrożenia może ono dotyczyć: środowiska naturalnego, społecznego oraz kulturowego.

¹³ D. Kompała, *Istota zagrożeń*, dz. cyt., s. 25.

¹⁴ Por. *Słownik...*, red. B. Zdrodowski, dz. cyt., s. 153.

¹⁵ W. Kitzler, *Bezpieczeństwo Narodowe RP*, Warszawa 2011, s. 22–31.

W historii Polski miał miejsce „stan wojenny” wprowadzony przez generała Jaruzelskiego stojącego na czele samozwańczego organu WRON. Z rażącym naruszeniem Konstytucji i obowiązującego wówczas prawa nastąpiło siłowe przejście władzy w Polsce. Sam generał Jaruzelski zwrócił się z pytaniem do Związku Radzieckiego, czy w razie gdyby siły, którymi dowodził okazały się niewystarczające w konfrontacji ze społeczeństwem może liczyć na pomoc wojsk rosyjskich w tłumieniu oporu społeczeństwa.

2. **Zagrożenia militarne** to taki splot zdarzeń w stosunkach międzynarodowych, w których z dużym prawdopodobieństwem może nastąpić ograniczenie lub utrata warunków do niezakłóconego bytu i rozwoju państwa, albo naruszenie bądź utrata jego suwerenności i integralności terytorialnej – w wyniku zastosowania wobec niego przemocy zbrojnej¹⁶. Należy dodać w tym miejscu, że użycie sił zbrojnych jest często narzędziem do osiągnięcia celów polityki państwa, mogą to być blokada militarna; szantaż militarny; prowokacja militarna; incydent graniczny; ograniczone użycie środków przemocy zbrojnej; zbrojne starcie graniczne; napaść zbrojna grup nieformalnych; konflikt lokalny; konflikt między państwami; dywersje militarne; demonstracja siły. Należy również zaznaczyć, że projekcja siły militarnej oprócz środków konwencjonalnych może obejmować również broń ABC (atomowa, biologiczna, chemiczna oraz radiologiczna)¹⁷ oraz inne niekonwencjonalne środki rażenia. Obecnie coraz większego znaczenia nabierają działania w cyberprzestrzeni. Zagrożenia militarne mogą również pochodzić ze strony ugrupowań terrorystycznych, choć terrorizm jest na tyle specyficznym zjawiskiem, że nie mieści się tylko w kategorii zagrożeń militarnych.

Fot. 4. Mig 29

Źródło: A. Pingstone, *Katastrofa samolotu Mig-29! Pilot żyje!*, <https://prostozmostu24.pl/katastrofa-samolotu-mig-29-pilot-zyje> [dostęp: 9.10.2018 r.].

¹⁶ Por. tamże, s. 160.

¹⁷ Por. B. Balcerowicz, *Obronność państwa średniego*, Warszawa 1997, s. 74.

3. **Zagrożenia ekonomiczne** odnoszą się do problematyki związanej z wymianą oraz rozdziałem różnych dóbr w państwie, a także racjonalnym ich dysponowaniem służącym pomnażaniu ogólnego dobrobytu¹⁸. W niektórych przypadkach identyfikowane są one również z zagrożeniami ekonomicznymi¹⁹.

Dlatego też mogą stać się one przyczyną wystąpienia uszkodzenia bądź zniszczenia środowiska przyrodniczego, co w sposób negatywny może wpływać na ludzkie życie i zdrowie. Dodatkowo źródeł zagrożeń ekologicznych należy szukać w działalności człowieka – antropomorficzne, jak również w środowisku naturalnym – nieantropomorficzne²⁰. Wśród charakterystycznych zagrożeń ekologicznych znajdują się katastrofy naturalne i przemysłowe, zanieczyszczenia powietrza, wody i gleby na masową skalę, wykorzystywanie niebezpiecznych technologii przemysłowych, niekontrolowana eksploatacja zasobów naturalnych, a także próby nuklearne oraz testy nowych typów broni²¹.

Fot. 5. Walki uliczne

Źródło: *Ludzie wyszli na ulice. Policja zaatakowana, nie żyje 8 osób*, <https://pikio.pl/tag/walki-uliczne> [dostęp: 9.10.2018 r.].

¹⁸ Por. Z. Ciekanski, *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa*, s. 2, <http://czytelnia.cnbop.pl/czytelnia/6/11>, [dostęp: 13.06.2013 r.].

¹⁹ Zagrożenia ekonomiczne – stan, w którym państwo nie może przeciwstawić się takim oddziaływaniom zewnętrznym i wewnętrznym, które uniemożliwiają rozwój ekonomiczny zgodny z określonymi kierunkami i tempem, a przez to osłabiają potencjał gospodarczo obronny.

²⁰ Z. Ciekanski, *Rodzaje...*, dz. cyt., s. 3.

²¹ D. Kompała, *Istota zagrożeń*, dz. cyt., s. 25.

W niedawnej przeszłości niewiele brakowało aby rozpoczęła się wojna, której podłoże wynikało wyłącznie z przyczyn ekonomicznych.

„Późna wiosna 1979 roku była w Środkowej Europie jak zwykle pogodową przeplatanką. Upalne dni i zimne, a nawet mroźne noce. Trafiły się również typowe dla regionu kilkudniowe ulewy....

Atmosfera polityczna była od dłuższego czasu bardzo napięta. Od 1976 r. wrócił w zasadzie okres „zimnej wojny”. Jednak od jesieni 1977 r. stosunki między USA i ZSRR w dalszym ciągu się pogarszały. Można było odnieść wrażenie, że po stronie wschodniej funkcjonuje grupa polityków, którym zależy na pogorszeniu wzajemnych międzypaństwowych relacji. Obok „jastrzębi” z sowieckiego Politbiura, szczególną aktywność wykazywali tu E. Honecker i G. Husak. Na nerwową atmosferę wpływała też sytuacja ekonomiczna. ZSRR odnotował czwarty rok z rzędu bardzo kiepskie wyniki w rolnictwie. Musiano kupować za granicą ok. 30 mln ton zbóż rocznie – głównie w USA, Australii i Francji. Podobne złe wyniki notowały również państwa satelickie. Tymczasem wyścig zbrojeń z jego nową fazą wymagającą budowy bardzo nowoczesnych, ale kosztownych technologii kosztował coraz więcej i kierownictwo radzieckie wiedziało, że albo tą fazę wyścigu przegra albo doprowadzi kraj do ekonomicznego upadku. Pozostawała jednak trzecia alternatywa. Była nią szybka wojna w wyniku której Układ Warszawski zagarnąłby Zachodnią Europę z jej technologiami, zasobami i wysoko kwalifikowanymi kadrami²².

4. **Zagrożenia społeczne (psychospołeczne)** rozumiane są jako nasilenie negatywnych oddziaływań i zjawisk, w wyniku których zachwiane zostają egzystencjalne wartości oraz interesy narodu i państwa²³. Zagrożenia społeczne odnoszą się więc do niebezpieczeństwa utraty życia i zdrowia jednostek, tożsamości narodowej i etnicznej poszczególnych grup społecznych oraz bezpieczeństwa socjalnego i publicznego. Do typowych zagrożeń tego typu możemy zaliczyć: choroby, ubóstwo, sekty i niejawne stowarzyszenia, terroryzm, patologie społeczne (narkomania, alkoholizm...), wykluczenie społeczne, przestępczość, manipulowanie informacją, ruchy skrajnie ideowe (nacjonalizm, szowinizm, ksenofobię, fundamentalizm religijny...), łamanie praw człowieka i obywatela, uprzedzenia kulturowo-religijne.
5. **Zagrożenia ekologiczne** to zdarzenia, w wyniku których może nastąpić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia na skutek zmiany środowiska naturalnego²⁴. Zdarzenia tego typu mogą doprowadzić do wystąpienia trwałego uszkodzenia lub zniszczenia znacznych obszarów środowiska przyrodniczego, co negatywnie wpływa na zdrowie i życie ludzi. Dodatkowo źródeł zagrożeń ekologicznych należy szukać w działalności człowieka – antropomorficzne, jak również w środowisku naturalnym – nieantropomorficzne²⁵.

²² E. Januła, M. Sraga, *Geopolityka i Polska*, Kraków 2010, s. 235.

²³ Por. *Słownik...*, red. B. Zdrodowski, dz. cyt., s. 153.

²⁴ Por. tamże, s. 154.

²⁵ Z. Ciekankowski, *Rodzaje...*, dz. cyt., s. 3.

Fot. 6. W Afryce głoduje 13 milionów ludzi

Źródło: *Przez brak światowych liderów w Afryce głoduje 13 milionów*, fot. Mohamed Sheikh Nor AP, <http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/51,114881,10350257.html?i=0> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Fot. 7. Powódź w mieście Wrocław

Źródło: *Powódzie w Polsce*, https://www.google.com/search?q=powodzie+w+polsce-&hl=pl&source=Inms&tbm=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiWzKzH1v7dAhXP2aQKHb7TBz0Q_AUIDigB&biw=1197&bih=757#imgc=q9lVAcys8a_C5M [dostęp: 14.09.2018 r.].

Wśród charakterystycznych zagrożeń ekologicznych znajdują się katastrofy naturalne i przemysłowe, zanieczyszczenia powietrza, wody i gleby na masową skalę, wykorzystywanie niebezpiecznych technologii przemysłowych, niekontrolowana eksploatacja zasobów naturalnych, a także próby nuklearne oraz testy nowych typów broni²⁶. Do zagrożeń naturalnych (spowodowanych wyłącznie siłami natury) zaliczamy przede wszystkim: susze, mrozy, powodzie, pożary, wiatry, trzęsienia ziemi, lawiny, opady.

Specyficznym rodzajem zagrożeń ekologicznych są katastrofy. Możemy je określić jako trwałe (nieodwracalne w naturalny sposób) uszkodzenie lub zniszczenie dużego obszaru środowiska przyrody, wpływające negatywnie, bezpośrednio lub pośrednio, na zdrowie, często życie ludzi.

Do typowych zagrożeń ekologicznych możemy więc zaliczyć: katastrofy naturalne i przemysłowe, niekontrolowaną eksploatację zasobów naturalnych, zanieczyszczenie środowiska na skalę masową, brak gospodarki odpadami komunalnymi, przemysłowymi, nuklearnymi, stosowanie niebezpiecznych technologii przemysłowych, naruszenie stosunków wodnych w środowisku, próby nuklearne i testy nowych typów broni.

Fot. 8. Katastrofa elektrowni jądrowej Fukushima I w 2011 r.

Źródło: <http://paranormalne.pl> [dostęp: 9.10.2018 r.].

²⁶ D. Kompała, *Istota zagrożeń*, dz. cyt., s. 31.

6. **Szczególnym rodzajem zagrożenia jest obecnie terroryzm.** Termin „terroryzm” wywodzi się od języka greckiego *τρέω/treo* – „drżeć, bać się”; „stchórzyc, uciec” oraz łacińskiego *terror, -oris* – „strach, trwoga, przerażenie”, lub „straszne słowo, straszna wieść” i pochodnego czasownika łacińskiego *terreo* – „wywoływać przerażenie, straszyć”. Na tej podstawie można bardzo ogólnie zdefiniować terroryzm jako sianie strachu i grozy poprzez terror. Bardziej szczegółowo terroryzm niepaństwowy można zdefiniować roboczo jako „nieuzasadnione lub bezprawne użycie siły bądź przemocy wobec osób lub mienia, aby zastraszyć lub wyrzucić przymus na rząd, ludność cywilną lub ich część, co zmierza do promocji celów politycznych, społecznych lub finansowych”. Istotą terroryzmu jest to, że przedmiotem działania terrorystycznego są osoby, które nie mają bezpośredniego wpływu na realizację celów jakie chcą osiągnąć organizacje terrorystyczne. Zatem działania terrorystyczne muszą się charakteryzować znacznym efektem psychologicznym i potencjalnie dużym efektem społecznym i medialnym, aby mogły być skuteczne.

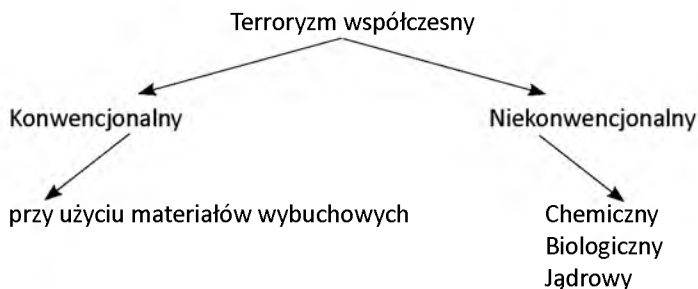
Zjawisko terroryzmu określane jest jako forma przemocy polegająca na celowej akcji wymuszenia, czy też zastraszenia rządów państw bądź grup społecznych uwzględniając w tym cele polityczne, ekonomiczne i inne²⁷.

Spośród polskich politologów Bartosz Bolechów²⁸ definiował terroryzm następująco: „Terroryzm jest formą przemocy politycznej, polegającej na stosowaniu morderstw lub zniszczenia (albo zagrożeniem stosowania takich środków) w celu wywołania szoku i ekstremalnego zastraszenia jednostek, grup, społeczeństw lub rządów, czego efektem mają być wymuszenia pożądaných ustępstw politycznych, sprowokowanie nieprzemyślanych działań lub/i zademonstrowanie/nagłośnienie politycznych przekonań”. W dalszej części incydentem/zamachem terrorystycznym autor nazywa: „akt przemocy lub wiarygodnego zagrożenia jej użycia (oparty o typowe metody terrorystyczne), przeprowadzony z pogwałceniem prawa, którego głównym celem jest zastraszenie rządu, społeczeństwa lub jakiegokolwiek jego części, co ma umożliwić realizację założonych celów politycznych”. Inny badacz, Adam Krawczyk podał nieco odmienną definicję. Za zjawisko terroryzmu przyjął „proces oddziaływania ideologii (światopoglądu) poprzez akty przemocy (lub groźbę ich użycia) zastosowane pośrednio lub bezpośrednio na rozmaite struktury decyzyjne, w celu poddania ich określonemu zachowaniu. Zjawisko to występuje często wraz z innymi czynnikami mającymi na niego bezpośredni lub pośredni wpływ”²⁹.

²⁷ *Słownik...*, red. B. Zdrodowski, dz. cyt., s. 146.

²⁸ B. Bartosz, *Struktury terrorystyczne jako aktorzy transnarodowi*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych: istota, mechanizmy działania, zasięg*, red. T. Łoś-Nowak, wyd. 5, Acta Universitatis Wratislaviensis, nr 3173, Wrocław 2009, s. 444–453.

²⁹ B. Bolechów, *Terroryzm – źródła i korzenie*, [w:] *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, red. M.J. Malinowski, R. Ożarowski, W. Grabowski, Gdańsk 2009, s. 15–32.

Na potrzeby niniejszego opracowania posługiwać się będziemy następującą definicją:

Terroryzm – użycie siły lub przemocy psychicznej przeciwko osobom lub własności z pogwałceniem prawa, mające na celu zastraszenie i wymuszenie na danej grupie ludności lub państwie ustępstw w drodze do realizacji określonych celów. Działania terrorystyczne mogą dotyczyć całej populacji, jednak najczęściej są one uderzeniem w jej niewielką część, aby pozostałych obywateli zmusić do odpowiednich zachowań.

Terroryzm został zdefiniowany przez przepisy Kodeksu karnego³⁰ w następujący sposób: **art. 115 § 20**. Przepęstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu:

- 1) poważnego zastraszenia wielu osób;
- 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności;
- 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu.

Analizując współczesne zagrożenia bezpieczeństwa narodowego możemy pokusić się o konstatację, że ich źródła wywodzą się przede wszystkim ze środowiska naturalnego oraz działalności człowieka. Pomimo faktu, że minęły już czasy zimnowojennej konfrontacji w tym wizja zagłady nuklearnej całej cywilizacji, na naszym globie wciąż obecne są zjawiska proliferacji broni ABC oraz konfliktów lokalnych. Konflikt Gruziński zdaje się potwierdzać tezę, że możliwość wystąpienia konfliktu zbrojnego na kontynencie Europejskim nie została wyeliminowana, a siła militarna wciąż odgrywa istotną rolę w stosunkach międzynarodowych. Również dążenia wielu państw takich jak Iran, a nawet niektórych organizacji terrorystycznych do zdobycia broni masowej zagłady są dowodem na to, że świat w XXI wieku nie jest światem bezpiecznym.

³⁰ Art. 115 § 20 Kodeksu karnego, Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r.

Fot. 9. Zamachy na WTC z 11.09.2001 r.

Źródło: *11 września roku pamiętnego...*, „Newsweek Polska”, <http://www.newsweek.pl/swiat/11-wrzesnia-roku-pamietnego---95914,1,1.html> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Zjawiska takie jak terroryzm i przestępczość transnarodowa w dobie globalizacji nabierają coraz większego znaczenia stanowiąc poważne zagrożenie dla ładu i bezpieczeństwa nie tylko poszczególnych państw ale i całego środowiska międzynarodowego. Gwałtowny przyrost populacji w rejonach najbiedniejszych oraz pogłębiająca się polaryzacja między bogatą „północą” i biednym „południem” stanowią obecnie jedne z największych wyzwań dla społeczności międzynarodowej, a nie podjęte w porę wyzwania często stają się zagrożeniami. Postęp cywilizacyjny, oprócz korzyści przynosi nieuchronnie nowe, coraz większe możliwości zagrożeń ludzkości i środowiska. Zagrożenia naturalne na skutek zmian klimatu sięją coraz większe spustoszenie pomimo faktu lepszego ich przewidywania i przygotowania się na ich negatywne oddziaływanie.

Bezpieczeństwo narodowe to ogół warunków i instytucji chroniących suwerenność państwa, życie i zdrowie obywateli oraz mienie i majątek narodowy. To stan lub warunki w których zapewniona jest ochrona narodu i terytorium państwa przed atakiem nieprzyjaciela; zapewnienie stabilnego i harmonijnego rozwoju państwa oraz realizacji jego strategicznych interesów politycznych i ekonomicznych. Bezpieczeństwo narodowe rozumiane jest również, jako stan równowagi pomiędzy potencjałem obronnym kraju, a zagrożeniem wywołanym możliwością powstania konfliktu. To stan świadomości społecznej, w którym powstający poziom zagrożeń poprzez posiadane zdolności obronne, nie budzi lęku, obaw o zachowanie uznanych wartości³¹.

³¹ W. Kitler, *Bezpieczeństwo Narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania, System*, Warszawa 2011, s. 67.

7. **Cyberterroryzm** powstał na gruncie terroryzmu z wykorzystaniem nowego obszaru działania, jakim jest cyberprzestrzeń i jest szczególnym rodzajem terroryzmu³².

Należy wskazać na cztery definicje obowiązujące definicje zawarte w Rządowym programie ochrony cyberprzestrzeni RP na lata 2011–2016³³:

- cyberprzestępstwo – jest to czyn zabroniony popełniony w obszarze cyberprzestrzeni;
- cyberterroryzm – jest to cyberprzestępstwo o charakterze terrorystycznym;
- cyberprzestrzeń – cyfrowa przestrzeń przetwarzania i wymiany informacji tworzona przez systemy i sieci teleinformatyczne wraz z powiązaniem pomiędzy nimi oraz relacjami z użytkownikami;
- cyberprzestrzeń Rzeczypospolitej Polskiej – cyberprzestrzeń w obrębie terytorium Państwa Polskiego i w lokalizacjach poza jego terytorium, gdzie funkcjonują przedstawiciele RP (placówki dyplomatyczne, kontyngenty wojskowe).

Podstawowym przepisem prawa karnego jest art. 255a k.k.³⁴ w zakresie terroryzmu „Rozpowszechnianie treści mogących ułatwić popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym”. Przepis ten powstał na bazie Dyrektywy Unii Europejskiej³⁵.

Efektywne funkcjonowanie w różnych dziedzinach życia społecznego i gospodarczego jest we współczesnym świecie uwarunkowane nieustannie rosnącym znaczeniem informacji oraz rozwojem środków umożliwiających ich zbieranie i przesyłanie³⁶. Zaawansowane technologicznie społeczeństwa wieku informacji, które swój status i rozwój wiążą coraz silniej z informacją przetworzoną, archiwizowaną i przesyłaną w systemach teleinformatycznych, rozpatrują informację jako towar, nierzadko o znaczeniu strategicznym, jako składnik procesów

³² A. Suchorzewska, *Ochrona prawna systemów informatycznych wobec zagrożenia cyberterroryzmem*, Warszawa 2010, s. 211.

³³ Rządowy Program Ochrony Cyberprzestrzeni RP na lata 2011–2016, Warszawa 2010.

³⁴ Artykuł 255a został dodany przez art. 1 pkt 2 ustawy z dnia 29.07.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny. § 1. Kto rozpowszechnia lub publicznie prezentuje treści mogące ułatwić popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym w zamiarze, aby przestępstwo takie zostało popełnione, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. § 2. Tej samej karze podlega, kto w celu popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym uczestniczy w szkoleniu mogącym umożliwić popełnienie takiego przestępstwa.

³⁵ „Obowiązek kryminalizacji wynika z konieczności implementacji decyzji ramowej Rady 2008/919/WSiSW z dnia 28 listopada 2008 r. zmieniającej decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu (Dz.Urz. UE L 330/21 z 9 grudnia 2008 r.) [...] Decyzja ramowa 2008/919/WSiSW zmienia art. 3 wcześniejszej decyzji ramowej 2002/475/WSiSW, poszerzając katalog «przestępstw związanych z działalnością terrorystyczną». Państwa członkowskie zostały zobowiązane do kryminalizacji publicznego nawoływania do popełnienia przestępstwa terrorystycznego, rekrutacji na potrzeby terroryzmu oraz szkolenia na potrzeby terroryzmu”.

³⁶ A.M. Dereń, *Prawna ochrona informacji w krajowym ustawodawstwie, wybrane zagadnienia*, Bydgoszcz 2001, s. 11.

biznesowych w przedsiębiorstwach komercyjnych, a także w organizacji, jaką jest państwo³⁷.

We współczesnym znaczeniu bezpieczeństwo narodowe oznacza oczekiwanie społeczne na zapewnienie możliwości korzystania z dobrobytu ekonomicznego, autonomii społecznej oraz określonego statusu społecznego³⁸.

³⁷ K. Liderman, *Bezpieczeństwo informacyjne*, Warszawa 2012, s. 18–19.

³⁸ MON, *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> [dostęp: 6.04.2009 r.].

ROZDZIAŁ III

INSTYTUCJE PAŃSTWA ZAPEWNIAJĄCE BEZPIECZEŃSTWO

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju¹. W Polsce występują następujące instytucje gwarantujące bezpieczeństwo, a w szczególności:

1. Wojsko – w oparciu o Ustawę z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej;
2. Obrona cywilna – w oparciu o Ustawę z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej;
3. Policja – w oparciu o Ustawę z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji;
4. Straż gminna – w oparciu o Ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r.;
5. Straż graniczna – w oparciu o Ustawę z dnia 12 października 1990 r.;
6. Straż pożarna – w oparciu o Ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej;
7. Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu działają w oparciu o ustawę z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu;
8. Organy administracji publicznej.

W niniejszym rozdziale zostały omówione tylko niektóre z wielu instytucji odpowiedzialnych za stan bezpieczeństwa Państwa. Wymienione tu są najważniejszymi ponieważ zgodnie z prawem to na nich ciąży główny ciężar wykonywania tych zadań. Wiele z nich nie zostało tu wymienionych mimo, że odgrywają niejednokrotnie wręcz kluczową rolę dla bezpieczeństwa Państwa jak przykładowo wywiad i kontrwywiad wojskowy czy Służba Ochrony Państwa. Instytucje te mają dostosowane struktury organizacyjne aby sprostać nałożonym na nie obowiązkom w najlepszy sposób. Należy też podkreślić, że instytucje te dopełniają się wzajemnie w zakresie realizacji podstawowego zadania z zakresu bezpieczeństwa i uzupełniają wzajemnie. Zdarza się, że dublują się w ich realizacji ale tylko pozornie ponieważ istnieją wyraźne granice kompetencji. Można się zastanawiać czy należałoby je połączyć w jedną strukturę, ale to wydaje się niemożliwe ze wzglę-

¹ Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

du na odległe zadania i rolę jakiej się od nich oczekuje. Wszystkie są połączone przepływem informacji, co pozwala przynajmniej na szczeblu Rządu na właściwą ocenę sytuacji na tle pełnej informacji płynącej od różnych służb i w konsekwencji na podjęcie prawidłowych decyzji przez wyposażone do tego w stosowne kompetencje organy władzy. Powoduje to też właściwą szybkość oceny sytuacji jak i koniecznych, szybkich reakcji. Charakterystycznym jest, że każda z wymienionych tu instytucji ma wynikający z odnoszących się do nich ustaw obowiązek współpracy na wszystkich szczeblach organizacyjnych z innymi instytucjami w zakresie bezpieczeństwa Państwa.

SIŁY ZBROJNE

Umacnianie obronności Rzeczypospolitej Polskiej, przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek wojny oraz wykonywanie innych zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony należy do wszystkich organów władzy i administracji rządowej oraz innych organów i instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych, a także do każdego obywatela w zakresie określonym w ustawach².

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej służą ochronie niepodległości państwa i niepodzielności jego terytorium oraz zapewnieniu bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic. Siły Zbrojne zachowują neutralność w sprawach politycznych oraz podlegają cywilnej i demokratycznej kontroli³.

Zgodnie z Ustawą z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej Siły zbrojne działają w oparciu o:

1. Obrona Ojczyzny jest sprawą i obowiązkiem wszystkich obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Umacnianie obronności Rzeczypospolitej Polskiej, przygotowanie ludności i mienia narodowego na wypadek wojny oraz wykonywanie innych zadań w ramach powszechnego obowiązku obrony należy do wszystkich organów władzy i administracji rządowej oraz innych organów i instytucji państwowych, organów samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych, organizacji społecznych, a także do każdego obywatela w zakresie określonym w ustawach.
2. Na straży suwerenności i niepodległości Narodu Polskiego oraz jego bezpieczeństwa i pokoju stoją Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, zwane „Siłami Zbrojnymi”.
3. Siły Zbrojne mogą ponadto brać udział w zwalczaniu klęsk żywiołowych i likwidacji ich skutków, działaniach antyterrorystycznych i z zakresu ochrony mienia, akcjach poszukiwawczych oraz ratowania lub ochrony zdrowia i życia ludzkiego, oczyszczaniu terenów z materiałów wybuchowych i niebezpiecz-

² Art. 2 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. O powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

³ Art. 26 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

nych pochodzenia wojskowego oraz ich unieszkodliwianiu, a także w realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego⁴.

4. Siły Zbrojne, realizując zadania konstytucyjne, w zakresie ochrony niepodległości państwa, niepodzielności jego terytorium oraz zapewnienia bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic, mają prawo stosowania środków przymusu bezpośredniego, użycia broni i innego uzbrojenia, z uwzględnieniem konieczności i celu wykonania tych zadań, w sposób adekwatny do zagrożenia oraz w granicach zasad określonych w wiążących Rzeczpospolitą Polską ratyfikowanych umowach międzynarodowych oraz międzynarodowym prawie zwyczajowym, a także z uwzględnieniem celu użycia Sił Zbrojnych poza granicami państwa⁵.

Można przyjąć, że Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej – siły i środki wydzielone przez Rzeczpospolitą Polską do zabezpieczenia jej interesów i prowadzenia walki. Siły Zbrojne są podstawowym elementem systemu obronnego państwa, przeznaczonym do skutecznej realizacji polityki bezpieczeństwa i obronnej. Zgodnie z obowiązującą Strategią Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, Siły Zbrojne RP utrzymują gotowość do realizacji trzech rodzajów misji: zagwarantowanie obrony państwa i przeciwstawienie się agresji, udział w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej oraz w operacjach reagowania kryzysowego i operacjach humanitarnych, wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu.

W skład Sił Zbrojnych wchodzi jako ich rodzaje:

- 1) Wojska Lądowe;
- 2) Siły Powietrzne;
- 3) Marynarka Wojenna;
- 4) Wojska Specjalne;
- 5) Wojska Obrony Terytorialnej.

Siły Zbrojne składają się z jednostek wojskowych i związków organizacyjnych. Dowódcami rodzajów Sił Zbrojnych są Dowódca Generalny Rodzajów Sił Zbrojnych, zwany dalej „Dowódcą Generalnym”, Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych, zwany dalej „Dowódcą Operacyjnym” i Dowódca Wojsk Obrony Terytorialnej.

W skład Sił Zbrojnych wchodzi również Żandarmeria Wojskowa, jako ich wyodrębniona i wyspecjalizowana służba. W razie ogłoszenia powszechnej lub częściowej mobilizacji oraz w czasie wojny Służba Kontrwywiadu Wojskowego i Służba Wywiadu Wojskowego stają się, z mocy prawa, częścią Sił Zbrojnych⁶.

W czasie pokoju Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi za pośrednictwem Ministra Obrony Narodowej. Prezydent Rze-

⁴ Art. 3 ust 1 i 2 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

⁵ Art. 3 ust. 2 a i 2b Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

⁶ Art. 3 ust. 3, 7 i 8 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

czypospolitej mianuje Szefa Sztabu Generalnego i dowódców Rodzajów Sił Zbrojnych na czas określony. Na czas wojny Prezydent Rzeczypospolitej, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, mianuje Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych. W tym samym trybie może on Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych odwołać⁷. Całokształtem działalności Sił Zbrojnych RP w czasie pokoju kieruje Minister Obrony Narodowej.

KOMPETENCJE PREZYDENTA RP.

SZEF SZTABU GENERALNEGO WOJSKA POLSKIEGO⁸.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, stojąc na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa, nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium, w szczególności:

- 1) zatwierdza, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, strategię bezpieczeństwa narodowego;
- 2) wydaje, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, w drodze postanowienia, Polityczno-Strategiczną Dyrektywę Obronną Rzeczypospolitej Polskiej oraz inne dokumenty wykonawcze do strategii bezpieczeństwa narodowego;
- 3) zatwierdza, na wniosek Rady Ministrów, plany krajowych ćwiczeń systemu obronnego i kieruje ich przebiegiem;
- 4) postanawia, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, o wprowadzeniu albo zmianie określonego stanu gotowości obronnej państwa;
- 5) kieruje obroną państwa, we współdziałaniu z Radą Ministrów;
- 6) może zwracać się do wszystkich organów władzy publicznej, administracji rządowej i samorządowej, przedsiębiorców, kierowników innych jednostek organizacyjnych oraz organizacji społecznych o informacje mające znaczenie dla bezpieczeństwa i obronności państwa;
- 7) inicjuje i patronuje przedsięwzięciom ukierunkowanym na kształtowanie postaw patriotycznych i obronnych w społeczeństwie;
- 8) Szef Sztabu Generalnego Wojska Polskiego jest organem pomocniczym Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w procesie kierowania obroną państwa⁹.

ZWIERZCHNICTWO PREZYDENTA RP NAD SIŁAMI ZBROJNYMI¹⁰

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, sprawując zwierzchnictwo nad Siłami Zbrojnymi, w szczególności:

- 1) określa, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, główne kierunki rozwoju Sił Zbrojnych oraz ich przygotowań do obrony państwa;
- 2) wskazuje, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, osobę przewidzianą do mianowania na stanowisko Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych;

⁷ Art. 134 ust. 2–4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

⁸ Art. 4a. Konstytucji RP.

⁹ Art. 4a Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej został dodany w dniu 19.07.1989 r., Dz.U. 1989.34.178; art. 4 9.12.1991 r., Dz.U. 1991.113.491; art. 1 26.10.2002 r., Dz.U. 2017.1932 tj.; art. 35 30.04.2015 r., Dz.U. 2015.529, art. 1.

¹⁰ Art. 5 Konstytucji RP.

- 3) może uczestniczyć w odprawach kierowniczej kadry Ministerstwa Obrony Narodowej i Sił Zbrojnych;
- 4) zatwierdza, na wniosek Ministra Obrony Narodowej, w drodze postanowienia:
 - a) narodowe plany użycia Sił Zbrojnych do obrony państwa,
 - b) organizację i zasady funkcjonowania wojennego systemu dowodzenia Siłami Zbrojnymi¹¹.

ZADANIA RADY MINISTRÓW W ZAKRESIE OBRONNOŚCI¹²

Do zadań Rady Ministrów wykonywanych w ramach zapewniania zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i sprawowania ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju należy w szczególności:

- 1) opracowywanie projektów strategii bezpieczeństwa narodowego;
- 2) planowanie i realizacja przygotowań obronnych państwa zapewniających jego funkcjonowanie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny w tym planowanie przedsięwzięć gospodarczo-obronnych oraz zadań wykonywanych na rzecz Sił Zbrojnych i wojsk sojuszniczych;
- 3) przygotowywanie systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, w tym obroną państwa i organów władzy publicznej do funkcjonowania na stanowiskach kierowania;
- 4) utrzymywanie stałej gotowości obronnej państwa, wnioskowanie do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o jej podwyższenie w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny oraz o jej obniżanie stosownie do zmniejszania stopnia zagrożenia;
- 5) określanie obiektów szczególnie ważnych dla bezpieczeństwa państwa, w tym obronności, oraz przygotowywanie ich szczególnej ochrony;
- 6) przygotowanie na potrzeby obronne państwa i utrzymywanie w stałej gotowości jednolitych systemów obserwacji, pomiarów, analiz, prognozowania i powiadamiania;
- 7) przygotowanie systemu stałych dyżurów na czas zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny;
- 8) określanie zasad wykorzystania służby zdrowia i infrastruktury technicznej państwa na potrzeby obronne, w tym sposobu zabezpieczania przestrzeni powietrznej i wód terytorialnych w razie zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa i w czasie wojny;
- 9) zapewnianie funkcjonowania systemu szkolenia obronnego w państwie;
- 10) prowadzenie kontroli stanu przygotowań obronnych w państwie¹³.

¹¹ Art. 5 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

¹² Art. 6 Konstytucji RP.

¹³ Art. 6 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

Funkcję informacyjną i bezpieczeństwa na rzecz Ministerstwa Obrony Narodowej, Sił Zbrojnych RP i obronności Rzeczypospolitej Polskiej pełnią służby specjalne. Są nimi:

- Służba Kontrwywiadu Wojskowego;
- Służba Wywiadu Wojskowego.

Są one poza strukturą Sił Zbrojnych RP. Jednakże w razie ogłoszenia powszechnej lub częściowej mobilizacji oraz w razie wojny ww. instytucje stają się częścią Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Te instytucje w różny sposób mogą kontrolować: Minister ON, Prezes Rady Ministrów, Komisja ds. Służb Specjalnych Sejmu RP i Kolegium ds. Służb Specjalnych¹⁴.

BIURO BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO¹⁵

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wykonuje zadania w zakresie bezpieczeństwa i obronności przy pomocy Biura Bezpieczeństwa Narodowego. Biurem Bezpieczeństwa Narodowego kieruje sekretarz stanu wyznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

DOWÓDCA GENERALNY¹⁶

Wydaje się bardziej zasadnym by Dowódca Generalny miał prawo dysponowania wszystkimi siłami zbrojnymi na zasadzie całości. Podzielenie wojska na poszczególne grupy i przypisanie ich do dyspozycji innym organom wyłączając z kompetencji Dowódcy Generalnego powoduje obniżenie możliwości dysponowania „w jednym ręku” wszystkimi oddziałami Sił Zbrojnych, gdy pojawia się konieczność właśnie scentralizowania działania wojsk wydaje się niezasadnym rozwiązaniem. Obecnie sytuacja przedstawia się następująco:

Dowódca Generalny jest właściwy w zakresie dowodzenia jednostkami wojskowymi i związkami organizacyjnymi Sił Zbrojnych z wyłączeniem jednostek wojskowych lub związków organizacyjnych Sił Zbrojnych:

- 1) bezpośrednio podporządkowanych Ministrowi Obrony Narodowej albo innym organom lub podmiotom;
- 2) podporządkowanych Dowódcy Operacyjnemu;
- 3) podporządkowanych Dowódcy Wojsk Obrony Terytorialnej.

Do zakresu działania Dowódcy Generalnego w szczególności należy:

- 1) realizacja programów rozwoju Sił Zbrojnych;
- 2) planowanie, organizowanie i prowadzenie szkolenia podległych jednostek wojskowych i związków organizacyjnych Sił Zbrojnych;
- 3) organizowanie mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk;

¹⁴ A. Radwan, *Większość żołnierzy polskiej armii pracuje za biurkiem*, 28.06.2013, <https://forsal.pl/artykuly/715022,wiekszosc-zolnierzy-polskiej-armii-pracuje-za-biurkiem.html> [dostęp: 10.12.2018].

¹⁵ Art. 11 Ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁶ Tamże, art. 11a.

- 4) szkolenie rezerw osobowych na potrzeby użycia w sytuacji kryzysowej lub w razie wojny oraz utrzymywanie ich w gotowości do tego użycia;
- 5) realizacja zadań dotyczących logistyki wojskowej w jednostkach wojskowych i związkach organizacyjnych Sił Zbrojnych;
- 6) współpraca z innymi organami i podmiotami w sprawach związanych z obronnością państwa;
- 7) zarządzanie i przeprowadzanie kontroli w podległych jednostkach wojskowych i związkach organizacyjnych na zasadach i w trybie określonych w przepisach ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej (Dz.U. poz. 1092).

Dowódca Generalny wykonuje swoje zadania przy pomocy Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych, zwanego dalej „Dowództwem Generalnym”.

DOWÓDCA OPERACYJNY¹⁷

Dowódca Operacyjny jest właściwy w zakresie dowodzenia operacyjnego częścią Sił Zbrojnych podporządkowaną mu na podstawie decyzji Ministra Obrony Narodowej. Do zakresu działania Dowódcy Operacyjnego w szczególności należy:

- 1) planowanie, organizowanie i prowadzenie operacji w ramach użycia Sił Zbrojnych do czasu mianowania Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i przejęcia przez niego dowodzenia;
- 2) wykonywanie zadań Ministra Obrony Narodowej w zakresie ochrony granicy państwowej w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej w czasie pokoju, w sytuacji kryzysowej lub w czasie wojny;
- 3) planowanie, organizowanie i prowadzenie szkolenia organów dowodzenia Sił Zbrojnych, zgodnie z wojennym systemem dowodzenia, a także zapewnienie ich współdziałania z dowództwami jednostek wojskowych i związków organizacyjnych Sił Zbrojnych, które mają zostać mu podporządkowane;
- 4) określanie wymagań operacyjnych dla Sił Zbrojnych w zakresie planowania operacyjnego oraz programowania rozwoju Sił Zbrojnych;
- 5) przygotowanie stanowiska dowodzenia Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych;
- 6) zarządzanie i przeprowadzanie kontroli w podległych jednostkach wojskowych i związkach organizacyjnych na zasadach i w trybie określonych w przepisach ustawy z dnia 15 lipca 2011 r. o kontroli w administracji rządowej;
- 7) przewodniczenie Radzie SAR, o której mowa w art. 121 ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie morskim (Dz.U. z 2016 r. poz. 281 i 1948 oraz z 2017 r. poz. 32, 60 i 785).

Dowódca Operacyjny wykonuje swoje zadania przy pomocy Dowództwa Operacyjnego Rodzajów Sił Zbrojnych, zwanego dalej „Dowództwem Operacyjnym”.

¹⁷ Tamże, art. 11b.

KIEROWANIE SPRAWAMI OBRONNOŚCI W WOJEWÓDZTWIE¹⁸

Kierowanie sprawami obronności w województwie należy do wojewody. Wojewoda wykonuje te zadania w zakresie i na zasadach określonych w ustawach, a w szczególności:

- 1) określa szczegółowe kierunki działania dla kierowników zespolonych służb, inspekcji i straży, organów administracji niezespolonej oraz jednostek samorządu terytorialnego w zakresie realizacji zadań obronnych;
- 2) kieruje realizacją przedsięwzięć związanych z podwyższaniem gotowości obronnej państwa wykonywanych przez marszałków województw, starostów, wójtów lub burmistrzów (prezydentów miast), przedsiębiorców oraz inne jednostki organizacyjne i organizacje społeczne mające swoją siedzibę na terenie województwa;
- 3) koordynuje przedsięwzięcia niezbędne dla zabezpieczenia mobilizacji jednostek wojskowych i wykonywania świadczeń na rzecz obrony;
- 4) kieruje realizacją przedsięwzięć związanych z przygotowaniem stanowisk kierowania dla organów terenowych;
- 5) organizuje wykorzystanie miejscowych sił i środków na potrzeby obronności państwa i obszaru województwa, w tym ochrony ludności oraz dóbr materialnych i kultury przed środkami rażenia, jak również niesienia pomocy poszkodowanym;
- 6) kontroluje i ocenia wykonywanie zadań obronnych przez organy, podmioty, jednostki organizacyjne i organizacje, o których mowa w pkt 1 i 2;
- 7) organizuje edukację społeczeństwa dotyczącą przygotowania obronnego oraz prowadzi szkolenia i ćwiczenia obronne.

TAJEMNICA WOJSKOWA¹⁹

Żołnierze są obowiązani do zachowania w tajemnicy wszystkich wiadomości z którymi zapoznali się bezpośrednio lub w związku z odbywaniem czynnej służby wojskowej, jeżeli wiadomości te stanowią informacje niejawne. Obowiązek zachowania tajemnicy trwa zarówno w czasie pełnienia czynnej służby wojskowej, jak i po zwolnieniu z niej.

OBRONA CYWILNA

W oparciu o Ustawę z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej reguluje także zagadnienia z zakresu obrony cywilnej²⁰. Obrona cywilna ma na celu ochronę ludności, zakładów pracy i urzędzeń użyteczności publicznej, dóbr kultury, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodo-

¹⁸ Tamże, art. 20.

¹⁹ Tamże, art. 64.

²⁰ Obrona cywilna została uregulowana w tej samej ustawie z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, która początek ma w art. 137.

wanym w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków²¹.

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi przeznaczonymi do wykonywania zadań obrony cywilnej są formacje obrony cywilnej. Formacje obrony cywilnej składają się z oddziałów obrony cywilnej przeznaczonych do wykonywania zadań ogólnych lub specjalnych oraz innych jednostek tych formacji. Formacje obrony cywilnej tworzą, w drodze rozporządzenia, ministrowie, a wojewodowie, starostowie, wójtowie lub burmistrzowie (prezydenci miast) – w drodze zarządzenia, uwzględniając w szczególności: skalę występujących zagrożeń, rodzaj formacji, ich przeznaczenie oraz stan osobowy i organizację wewnętrzną. Formacje obrony cywilnej mogą tworzyć także pracodawcy. Terenowymi organami obrony cywilnej są wojewodowie, starostowie, wójtowie lub burmistrzowie (prezydenci miast). Do zakresu działania szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin należy kierowanie oraz koordynowanie przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej przez instytucje państwowe, przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne oraz organizacje społeczne działające na ich terenie²².

Osoby posiadające obywatelstwo polskie, w wieku pomiędzy 16 a 60 rokiem życia, zdolne ze względu na stan zdrowia, z wyjątkiem osób wskazanych w ustawie, podlegają obowiązkowi szkolenia ludności w zakresie powszechnej samoobrony, w szczególności przygotowanie do samoobrony przed środkami masowego rażenia oraz innymi działaniami nieprzyjaciela, a także w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków.

Fot. 10. Znak graficzny OC

Źródło: <https://www.ovalp.com/en/understand/ec145-french-safety-force> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Na mocy norm prawa międzynarodowego, mienie oznaczone międzynarodowym znakiem graficznym obrony cywilnej nie podlega konfiskacie przez obce wojska w czasie wojny²³.

²¹ Tamże, 10. CO OZNACZA 10??????????????????

²² Tamże, 10, art. 138.

²³ Art. 66, Protokół dodatkowy (Protokół I) do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych, Dz.U. z 1992 r., Nr 41, poz. 175.

ZADANIA OBRONY CYWILNEJ W CZASIE POKOJU

- planowanie przedsięwzięć w zakresie ochrony przed skutkami działań zbrojnych zarówno ludności, jak i zakładów pracy i urzędów użyteczności publicznej oraz dóbr kultury;
- wykrywanie zagrożeń i stwarzanie warunków do ostrzegania i alarmowania ludności;
- przygotowanie schronów i ukryć dla ludności oraz utrzymanie ich w gotowości do użycia;
- gromadzenie i przechowywanie indywidualnych środków ochronnych dla formacji obrony cywilnej i ludności;
- wyposażenie formacji obrony cywilnej w specjalistyczny sprzęt ratowniczy, przyrządy i aparaturę do wykrywania różnego rodzaju zagrożeń;
- systematyczne szkolenie w zakresie OC:
 - a) kadr kierowniczych administracji rządowej i samorządowej,
 - b) formacji OC,
 - c) ludności w ramach powszechnej samoobrony;
- współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska, oraz usuwanie ich skutków Decyzją o włączeniu sił obrony cywilnej do działań podejmujących terenowi szefowie OC.

Zadania obrony cywilnej w czasie wojny

- organizuje ewakuację ludności, zaciemnianie i wygaszanie oświetlenia;
- organizuje i prowadzi akcję ratunkową, udziela pomocy medycznej poszkodowanym;
- organizuje pomieszczenia i zaopatrzenie dla poszkodowanej ludności;
- zaopatruje ludność w sprzęt i środki ochrony indywidualnej;
- prowadzi likwidację skażeń i zakażeń;
- pomaga w przywracaniu i utrzymaniu porządku w strefach dotkniętych klęskami pomaga w budowie i odbudowie awaryjnych ujęć wody pitnej;
- pomaga w ratowaniu żywności i innych dóbr niezbędnych do przetrwania;
- udziela doraźnej pomocy w grzebaniu zmarłych²⁴.

WOJSKA OBRONY TERYTORIALNEJ

Prezydent w dniu 21 grudnia 2016 roku podpisał ustawę o obronie terytorialnej²⁵. Wojska Obrony Terytorialnej staną się nowym rodzajem Sił Zbrojnych. Obrona Terytorialna w nowym kształcie powstała z początkiem 2017 roku.

²⁴ Obrona Cywilna, http://www.zielona-gora.pl/system/obj/6477_OBRONA%20CYWILNA.pdf [dostęp: 9.10.2018 r.].

²⁵ Ustawa weszła w życie w dniu 1 stycznia 2017 r. zmieniając tym samym Ustawę z dnia 21 listopada 1967 r. Powszechny obowiązek obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2017.1430 tj.), dodając do jej brzmienia dział III rozdz. 4(b) od art. 98 i art. 119 (b), art. 132 (j)–132 (o).

WOT jest piątym rodzajem Sił Zbrojnych – obok Wojsk Lądowych, Sił Powietrznych, Marynarki Wojennej i Wojsk Specjalnych. Ich dowódca będzie powoływany przez prezydenta z kontrasygnatą premiera i na co dzień będzie podlegał bezpośrednio szefowi MON, a nie dowódcy generalnemu.

Fot. 11. Kolejni żołnierze wyjeżdżają na misję

Źródło: st. chor. S. Wachek, M. Hajkowicz, *Zmiana na Łotwie*, <http://www.portalbraniewo.pl/wiadomosci/1404,zmiana-na-lotwie-kolejni-zolnierze-wyjezdzaja-na-m> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Utworzenie WOT to jeden z priorytetów obecnego kierownictwa resortu. MON chce, by w 2019 r. w nowej formacji służyło ponad 50 tys. żołnierzy. WOT mają współdziałać z wojskami operacyjnymi oraz być zdolne do prowadzenia działań antykrzysowych i antyterrorystycznych.

Pierwszeństwo w przyjęciu do WOT będzie przysługiwać członkom organizacji paramilitarnych i absolwentom klas wojskowych. Po trzech latach służby w WOT żołnierze ci będą nabywać pierwszeństwo w powołaniu do służby kandydackiej i zawodowej służby wojskowej. Żołnierze nie będą już musieli pytać przełożonego o zgodę na przynależność do stowarzyszeń i innych organizacji, wystarczy, że pisemnie poinformują o tym dowódcę. Bez zmian pozostanie zakaz działalności w partiach politycznych.

Niektóre stanowiska w WOT wymagające specjalistycznej wiedzy, np. informatycznej, będą mogli zajmować żołnierze posiadający również kategorię zdrowia D. Chodzi o pozyskanie np. specjalistów w dziedzinach komputerowych. Służba ma trwać od 12 miesięcy do 6 lat (dwa pełne okresy szkoleniowe), z możliwością przedłużenia o kolejny okres.

Ustawa przewiduje wypłacanie świadczeń żołnierzom WOT w podobnym zakresie jak żołnierzom rezerwy powołanym na ćwiczenia wojskowe. Oprócz tego

ma być przyznawany comiesięczny dodatek „za gotowość bojową”. Łącznie ma to być miesięcznie ponad 500 zł dla żołnierza i ponad 600 zł dla oficera.

Zgodnie z ustawą żołnierze mieliby obowiązek przechowywania umundurowania i ekwipunku wojskowego, stawiennictwa do służby rotacyjnej w umundurowaniu, zawiadamiania o zmianach pobytu²⁶.

Wojska Obrony Terytorialnej mają w 2018 r. liczyć ok. 35 tys. żołnierzy, a w roku 2019 jest mowa o 53 tys. Do tego czasu koszty tworzenia i funkcjonowania WOT rząd szacuje na 3,6 mld zł. W ciągu kilku lat MON zamierza utworzyć 17 brygad (po jednej w każdym województwie i dwie na Mazowszu). W pierwszej kolejności mają powstać brygady w woj. podlaskim, lubelskim i podkarpackim oraz cztery bataliony – w Białymstoku, Lublinie, Rzeszowie i Siedlcach.

Dotychczas obrona terytorialna liczyła 30 batalionów złożonych z samych rezerwistów – osób, które mają za sobą służbę wojskową. Koncepcja obrony terytorialnej przyjęta przez MON po objęciu funkcji ministra przez Antoniego Macierewicza wzbudziła zastrzeżenia opozycji. PO i Nowoczesna uznały ją za próbę budowania „prywatnej armii” Macierewicza, nad którą szef MON będzie miał pełną kontrolę, kosztem modernizacji technicznej i zwiększania rzeczywistych zdolności obronnych sił zbrojnych. Zastrzeżenia budziło także rozpoczęcie formowania WOT i rekrutacji do nich jeszcze zanim ustawa została uchwalona (PAP)²⁷.

POLICJA

Wyraz „policja” pochodzi od greckiego słowa „politeia” i łacińskiego „politia”. W świecie nowożytnym pojawia się około roku 1500 we Francji jako „police”.

Policja działa w oparciu o Ustawę z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji²⁸. Jest umundurowaną i uzbrojoną formacją służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku²⁹. Policja składa się z następujących rodzajów służb: kryminalnej, śledczej, spraw wewnętrznych, prewencyjnej oraz wspomagającej działalność Policji w zakresie organizacyjnym, logistycznym i technicznym³⁰.

Centralnym organem administracji rządowej, właściwym w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego, jest Komendant Główny Policji, podległy ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych³¹.

²⁶ Pozyskiwanie sprzętu wojskowego Wojsk Obrony Terytorialnej, Dz.Urz. MON.2017.89, decyzja z dnia 28 kwietnia 2017 r. weszła w życie w dniu 5 maja 2017 r.

²⁷ <http://www.lex.pl/czytaj/-/artykul/prezydent-podpisal-ustawe-o-obronie-terytorialnej>.

²⁸ Ustawa z dnia 6.04.1990 r. o Policji z późniejszymi zmianami. Kolejne zmiany wejść w życie w dniu 27.08.2018 r., 23.06.2019 r., 14.04.2020 r.

²⁹ Art. 1 ust. 2 Ustawy o policji.

³⁰ Art. 4 Ustawy o policji. Art. 4 ust. 1 zmieniony przez art. 4 pkt 1 ustawy z dnia 9 listopada 2017 r. (Dz.U. 2018.106) zmieniającej nin. ustawę z dniem 27 stycznia 2018 r.

³¹ Art. 5 Ustawy o policji.

32

CENTRALNE BIURO ŚLEDZCZE POLICJI³²

Centralne Biuro Śledcze Policji, zwane dalej „CBŚP”, jest jednostką organizacyjną Policji służby śledczej realizującą na obszarze całego kraju zadania w zakresie rozpoznawania, zapobiegania i zwalczania przestępczości zorganizowanej. Komendant Centralnego Biura Śledczego Policji, zwany dalej „Komendantem CBŚP”, jest organem Policji podległym Komendantowi Głównemu Policji, kieruje CBŚP i jest przełożonym policjantów CBŚP³⁴.

Podstawowymi zadaniami policji są:

1. Ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra;
2. Ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania;
3. Inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
4. Prowadzenie działań kontrterrorystycznych w rozumieniu ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz.U. poz. 904 i 1948);
5. Wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców;
6. Ochrona obiektów stanowiących siedziby członków Rady Ministrów, z wyłączeniem obiektów służących Ministrowi Obrony Narodowej i Ministrowi Sprawiedliwości, wskazanych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych³⁵;

³² Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego akty normatywne, ich projekty, urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole.

³³ Art. 5a Ustawy o policji.

³⁴ Art. 5a dodany przez art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 26 czerwca 2014 r. (Dz.U. 2014.1199) zmieniającej nin. ustawę z dniem 9 października 2014 r.

³⁵ Art. 1 ust. 2 pkt 4a dodany przez art. 259 pkt 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. (Dz.U. 2018.138) zmieniającej nin. ustawę z dniem 1 lutego 2018 r.

7. Nadzór nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi w zakresie określonym w odrębnych przepisach;
8. Kontrola przestrzegania przepisów porządkowych i administracyjnych związanych z działalnością publiczną lub obowiązujących w miejscach publicznych;
9. Współdziałanie z policjami innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi, a także z organami i instytucjami Unii Europejskiej na podstawie umów i porozumień międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
10. Gromadzenie, przetwarzanie i przekazywanie informacji kryminalnych;
11. Prowadzenie zbiorów danych zawierających informacje gromadzone przez uprawnione organy o odciskach linii papilarnych osób, niezidentyfikowanych śladach linii papilarnych z miejsc przestępstw oraz o wynikach analizy kwasu deoksyrybonukleinowego (DNA);
12. Policja realizuje także zadania wynikające z przepisów prawa Unii Europejskiej oraz umów i porozumień międzynarodowych na zasadach i w zakresie w nich określonych;
13. Policja realizuje także zadania wynikające z ustawy z dnia 9 marca 2017 r. o systemie monitorowania drogowego przewozu towarów (Dz.U. poz. 708). Do zadań policji należą także³⁶:

W granicach swych zadań Policja wykonuje czynności: operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe w celu:

1. Rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń;
2. Poszukiwania osób ukrywających się przed organami ścigania lub wymiaru sprawiedliwości, zwanych dalej „osobami poszukiwanymi”;
3. Poszukiwania osób, które na skutek wystąpienia zdarzenia uniemożliwiającego ustalenie miejsca ich pobytu należy odnaleźć w celu zapewnienia ochrony ich życia, zdrowia lub wolności, zwanych dalej „osobami zaginionymi”;
4. Policja wykonuje również czynności na polecenie sądu, prokuratora, organów administracji państwowej i samorządu terytorialnego w zakresie, w jakim obowiązek ten został określony w odrębnych ustawach;
5. Policjanci w toku wykonywania czynności służbowych mają obowiązek respektowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka;
6. Policja w celu realizacji ustawowych zadań może korzystać z danych o osobie, w tym również w formie zapisu elektronicznego, uzyskanych przez inne organy, służby i instytucje państwowe w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych oraz przetwarzać je w rozumieniu ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922), bez wiedzy i zgody osoby, której dane te dotyczą;
7. Administrator danych³⁷, o których mowa w ust. 4, jest obowiązany udostępnić dane osobowe policjantowi wskazanemu w imiennym upoważnieniu Komendanta Głównego Policji, Komendanta CBŚP, Komendanta BSWP, kome-

³⁶ Art. 14 Ustawy o policji (zadania policji).

³⁷ Art. 14 ust. 5 zmieniony przez art. 4 pkt 10 ustawy z dnia 9 listopada 2017 r. (Dz.U. 2018.106) zmieniającej nin. ustawę z dniem 27 stycznia 2018 r.

dantów wojewódzkich Policji lub uprawnionego policjanta, po okazaniu tego upoważnienia oraz legitymacji służbowej. Fakt udostępnienia tych danych podlega ochronie na podstawie ustawy z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. z 2016 r. poz. 1167 i 1948 oraz z 2017 r. poz. 935);

7a. Policja może, w zakresie koniecznym do wykonywania jej ustawowych zadań, korzystać z informacji kryminalnej zgromadzonej w Krajowym Centrum Informacji Kryminalnych;

7b. W celu wykonywania zadań w zakresie kontroli ruchu drogowego, o których mowa w art. 129 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 1260), Policja może prowadzić wyszukiwania informacji za pośrednictwem Krajowego Punktu Kontaktowego, na zasadach określonych w art. 80k–80r³⁸ tej ustawy.

Policja stosownie do Ustawy o policji realizuje niektóre zadania we współdziałaniu z innymi instytucjami, a w szczególności:

- W zakresie, trybie i na zasadach określonych w odrębnych przepisach zadania przewidziane dla Policji wykonują w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz w stosunku do żołnierzy Żandarmeria Wojskowa i wojskowe organy porządkowe³⁹;
- Wojewoda oraz wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub starosta sprawujący władzę administracji ogólnej oraz organy gminy, powiatu i samorządu województwa wykonują zadania w zakresie ochrony bezpieczeństwa lub porządku publicznego na zasadach określonych w ustawach⁴⁰.

Organami administracji rządowej na obszarze województwa w sprawach, o których mowa w art. 5 ust. 1, są: wojewoda przy pomocy komendanta wojewódzkiego Policji działającego w jego imieniu albo komendant wojewódzki Policji działający w imieniu własnym w sprawach:

- a) wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych i czynności z zakresu ścigania wykroczeń;
- b) wydawania indywidualnych aktów administracyjnych, jeżeli ustawy tak stanowią⁴¹.

³⁸ 1. Tworzy się Krajowy Punkt Kontaktowy przy centralnej ewidencji pojazdów. 2. Krajowy Punkt Kontaktowy prowadzi minister właściwy do spraw informatyzacji w systemie teleinformatycznym, o którym mowa w art. 80 a ust. 4. 3. Krajowy Punkt Kontaktowy umożliwi wymianę informacji z właściwymi krajowymi punktami kontaktowymi innych państw członkowskich Unii Europejskiej oraz z krajowymi podmiotami uprawnionymi – w zakresie danych dotyczących pojazdów oraz ich właścicieli lub posiadaczy.

³⁹ Przepis dodany Ustawą z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw.

⁴⁰ Przepis dodany Ustawą z dnia 20 czerwca 2002 r. o bezpośrednim wyborze wójta, burmistrza i prezydenta miasta.

⁴¹ Art. 6. Ustawy o policji – Organy administracji rządowej w województwie w sprawach ochrony bezpieczeństwa ludzi, utrzymania porządku publicznego.

Wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub starosta może żądać od właściwego komendanta Policji przywrócenia stanu zgodnego z porządkiem prawnym lub podjęcia działań zapobiegających naruszeniu prawa, a także zmierzających do usunięcia zagrożenia bezpieczeństwa i porządku publicznego⁴².

Zakres uprawnień Policji obejmuje w szczególności rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń wykonuje czynności: operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze i administracyjno-porządkowe.

1. Policjanci wykonując czynności o których mowa w art. 14, mają prawo⁴³:
 - 1) legitymowania osób w celu ustalenia ich tożsamości;
 - 2) zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego⁴⁴ i innych ustaw;
 - 2a) zatrzymywania osób pozbawionych wolności, które na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i w wyznaczonym terminie nie powróciły do niego;
 - 3) zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia;
 - 3a) pobierania od osób odcisków linii papilarnych lub wymazu ze służówki policzków:
 - a) w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego oraz ustawy z dnia 22 listopada 2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (Dz.U. z 2014 r. poz. 24, z 2015 r. poz. 396 oraz z 2016 r. poz. 2205),
 - b) w celu identyfikacji osób o nieustalonej tożsamości oraz osób usiłujących ukryć swoją tożsamość, jeżeli ustalenie tożsamości w inny sposób nie jest możliwe,

⁴² Art. 11 Ustawy o policji.

⁴³ Art. 15 Ustawy o policji.

⁴⁴ Art. 244. Kodeksu postępowania karnego [Zatrzymanie policyjne, pouczenie, protokół].
 § 1. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.
 § 1a. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.
 § 1b. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

- c) za ich zgodą – w celu identyfikacji osób zaginionych lub zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości;
- 3b) pobierania odcisków linii papilarnych lub materiału biologicznego ze zwłok ludzkich o nieustalonej tożsamości;
- 4) przeszukiwania osób i pomieszczeń w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego⁴⁵ i innych ustaw;
- 4a) obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu z pomieszczeń przeznaczonych dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, policyjnych izb dziecka, pokoi przejściowych oraz tymczasowych pomieszczeń przejściowych;
- 5) dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży i sprawdzania ładunku w portach i na dworcach oraz w środkach transportu lądowego, powietrznego i wodnego, w razie istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary;
- 5a) obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu zdarzeń w miejscach publicznych, a w przypadku czynności operacyjno-rozpoznawczych i administracyjno-porządkowych podejmowanych na podstawie ustawy – także i dźwięku towarzyszącego tym zdarzeniom;

⁴⁵ Art. 220. k.p.k. [Przeszukanie – organ uprawniony, zatwierdzenie]

§ 1. Przeszukania może dokonać prokurator albo na polecenie sądu lub prokuratora Policja, a w wypadkach wskazanych w ustawie – także inny organ.

§ 2. Postanowienie sądu lub prokuratora należy okazać osobie, u której przeszukanie ma być przeprowadzone.

§ 3. W wypadkach niecierpiących zwłoki, jeżeli postanowienie sądu lub prokuratora nie mogło zostać wydane, organ dokonujący przeszukania okazuje nakaz kierownika swojej jednostki lub legitymację służbową, a następnie zwraca się niezwłocznie do sądu lub prokuratora o zatwierdzenie przeszukania. Postanowienie sądu lub prokuratora w przedmiocie zatwierdzenia należy doręczyć osobie, u której dokonano przeszukania, w terminie 7 dni od daty czynności na zgłoszone do protokołu żądanie tej osoby. O prawie zgłoszenia żądania należy ją pouczyć.

Art. 221. [Godziny przeszukania]

§ 1. Przeszukania zamieszkałych pomieszczeń można dokonać w porze nocnej tylko w wypadkach niecierpiących zwłoki; za porę nocną uważa się czas od godziny 22 do godziny 6.

§ 2. Przeszukanie rozpoczęte za dnia można prowadzić nadal mimo nastania pory nocnej.

§ 3. W porze nocnej można przeszukać lokale dostępne w tym czasie dla nieokreślonej liczby osób albo służące do przechowywania przedmiotów.

Art. 222. [Przeszukanie pomieszczeń instytucji państwowej, samorządowej, wojska]

§ 1. Przy rozpoczęciu przeszukania pomieszczenia lub miejsca zamkniętego, należącego do instytucji państwowej lub samorządowej, należy o zamierzonym przeszukaniu zawiadomić kierownika tej instytucji lub jego zastępcę albo organ nadrzędny i dopuścić ich do udziału w czynności.

§ 2. Przeszukanie pomieszczenia zajętego przez wojsko może nastąpić jedynie w obecności dowódcy lub osoby przez niego wyznaczonej.

- 6) żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych, organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego oraz przedsiębiorców prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej; wymienione instytucje, organy i przedsiębiorcy są obowiązani, w zakresie swojego działania, do udzielenia tej pomocy, w zakresie obowiązujących przepisów prawa;
- 7) zwracania się o niezbędną pomoc do innych przedsiębiorców i organizacji społecznych, jak również zwracania się w nagłych wypadkach do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy, w ramach obowiązujących przepisów prawa;
2. Osobie zatrzymanej na podstawie ust. 1 pkt 3 przysługują uprawnienia przewidziane dla osoby zatrzymanej w Kodeksie postępowania karnego⁴⁶.
3. Zatrzymanie osoby może być zastosowane tylko wówczas, gdy inne środki okazały się bezcelowe lub nieskuteczne.
4. Osoba zatrzymana, o której mowa w ust. 1 pkt 3, może być okazywana, fotografowana lub daktyloskopowana tylko wtedy, gdy jej tożsamości nie można ustalić w inny sposób.
5. Osobę zatrzymaną należy niezwłocznie poddać – w razie uzasadnionej potrzeby – badaniu lekarskiemu lub udzielić jej pierwszej pomocy medycznej⁴⁷.
6. Czynności wymienione w ust. 1 powinny być wykonywane w sposób możliwie najmniej naruszający dobra osobiste osoby, wobec której zostają podjęte.
7. Na sposób prowadzenia czynności, o których mowa w ust. 1, przysługuje zażalenie do miejscowo właściwego prokuratora.
- 7a. Osoba zatrzymana może zostać umieszczona w pomieszczeniu jednostki organizacyjnej Policji lub pomieszczeniu jednostki organizacyjnej Straży Granicznej przeznaczonym dla osób zatrzymanych.
- 7b. Pomieszczenia dla osób zatrzymanych lub doprowadzonych w celu wytrzeźwienia, pokoje przejściowe oraz tymczasowe pomieszczenia przejściowe

⁴⁶ Art. 244 § 2. k.p.k. Zatrzymanego należy natychmiast poinformować o przyczynach zatrzymania i o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do skorzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego, do korzystania z bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie władza w wystarczającym stopniu językiem polskim, do złożenia oświadczenia i odmowy złożenia oświadczenia, do otrzymania odpisu protokołu zatrzymania, do dostępu do pierwszej pomocy medycznej oraz o prawach wskazanych w art. 245, art. 246 § 1 i art. 612 § 2, jak również o treści art. 248 § 1 i 2, a także wysłuchać go.

§ 3. Z zatrzymania sporządza się protokół, w którym należy podać imię, nazwisko i funkcję dokonującego tej czynności, imię i nazwisko osoby zatrzymanej, a w razie niemożności ustalenia tożsamości – jej rysopis oraz dzień, godzinę, miejsce i przyczynę zatrzymania z podaniem, o jakie przestępstwo się ją podejrzewa. Należy także wciągnąć do protokołu złożone przez zatrzymanego oświadczenia oraz zaznaczyć udzielenie mu informacji o przysługujących prawach. Odpis protokołu doręcza się zatrzymanemu.

§ 4. Niezwłocznie po zatrzymaniu osoby podejrzanej należy przystąpić do zebrania niezbędnych danych, a także o zatrzymaniu zawiadomić prokuratora. W razie istnienia podstaw, o których mowa w art. 258 § 1–3, należy wystąpić do prokuratora w sprawie skierowania do sądu wniosku o tymczasowe aresztowanie.

⁴⁷ Dz.U. 2012.1102, rozporządzenie z dnia 13 września 2012 r. Badania lekarskie osób zatrzymanych przez Policję.

mogą tworzyć i znosić komendanci wojewódzcy Policji oraz Komendant Sto-
leczny Policji.

UŻYCIĘ ŚRODKÓW PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO LUB BRONI PALNEJ⁴⁸

1. W przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1–6⁴⁹ i 8–14⁵⁰ ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1120), policjanci mogą użyć środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1–13 i 17–20 tej ustawy, lub wykorzystać te środki.
2. W przypadkach, o których mowa w art. 45 pkt 1 lit. a-c i e⁵¹, pkt 2, 3 i pkt 4 lit. a i b⁵² oraz w art. 47 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu

⁴⁸ Art. 16 Ustawy o policji.

⁴⁹ 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;

2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;

3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;

4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;

5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniające przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia;

6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego.

⁵⁰ 8) przeciwdziałania niszczeniu mienia;

9) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;

10) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;

11) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;

12) pokonania biernego oporu;

13) pokonania czynnego oporu;

14) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

⁵¹ 1) konieczność odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na:

a) życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,

b) ważne obiekty, urządzenia lub obszary albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,

c) mienie, który stwarza jednocześnie bezpośrednie zagrożenie życia, zdrowia lub wolności uprawnionego lub innej osoby, albo konieczność przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do takiego zamachu,

e) bezpieczeństwo konwoju lub doprowadzenia.

⁵² 2) konieczność przeciwstawienia się osobie:

a) niepodporządkowującej się wezwaniu do natychmiastowego porzucenia broni, materiału wybuchowego lub innego niebezpiecznego przedmiotu, którego użycie może zagrozić życiu, zdrowiu lub wolności uprawnionego lub innej osoby,

b) która usiłuje bezprawnie odebrać broń palną uprawnionemu lub innej osobie uprawnionej do jej posiadania;

3) bezpośredni pościg za osobą, wobec której:

a) użycie broni palnej było dopuszczalne w przypadkach określonych w pkt 1 lit. a-d i pkt 2,

bezpośredniego i broni palnej, policjanci mogą użyć broni palnej lub ją wykorzystać.

3. Użycie i wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej oraz dokumentowanie tego użycia i wykorzystania odbywa się na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

DZIAŁANIA UZASADNIAJĄCE WYKORZYSTANIE BRONI PALNEJ⁵³

Broń palną można wykorzystać w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- 1) zatrzymanie pojazdu, jeżeli jego działanie zagraża życiu lub zdrowiu uprawnionego lub innej osoby lub stwarza zagrożenie dla ważnych obiektów, urządzeń lub obszarów;
- 2) pokonanie przeszkody:
 - a) uniemożliwiającej lub utrudniającej ujęcie osoby albo ratowanie życia lub zdrowia uprawnionego, innej osoby lub ratowanie mienia,
 - b) w przypadku naruszenia porządku lub bezpieczeństwa publicznego przez osobę pozbawioną wolności, zatrzymaną lub umieszczoną w strzeżonym ośrodku albo areszcie w celu wydalenia;
- 3) zaalarmowanie lub wezwanie pomocy;

b) istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełniła przestępstwo, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148, art. 156 § 1, art. 163–165, art. 197, art. 252 i art. 280–282 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny;

4) konieczność:

a) ujęcia osoby:

– wobec której użycie broni palnej było dopuszczalne w przypadkach określonych w pkt 1 lit. a-d i pkt 2,

– wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie, że popełniła przestępstwo, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148, art. 156 § 1, art. 163–165, art. 197, art. 252 i art. 280–282 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny,

– dokonującej zamachu, o którym mowa w pkt 1 lit. d lub e,

– jeżeli schroniła się w miejscu trudno dostępnym, a z okoliczności zdarzenia wynika, że może użyć broni palnej lub innego niebezpiecznego przedmiotu,

b) ujęcia lub udaremnienia ucieczki osoby zatrzymanej, tymczasowo aresztowanej lub odbywającej karę pozbawienia wolności, jeżeli:

– ucieczka tej osoby stwarza zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby,

– istnieje uzasadnione podejrzenie, że osoba ta może użyć materiałów wybuchowych, broni palnej lub innego niebezpiecznego przedmiotu,

– pozbawienie wolności nastąpiło w związku z uzasadnionym podejrzeniem lub stwierdzeniem popełnienia przestępstwa, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148, art. 156 § 1, art. 163–165, art. 197, art. 252 i art. 280–282 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny.

⁵³ Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.

- 4) neutralizacja przedmiotów lub urządzeń mogących stwarzać niebezpieczeństwo wybuchu, powodujących jednocześnie bezpośrednie zagrożenie zdrowia lub życia uprawnionego lub innej osoby;
- 5) unieszkodliwienie zwierzęcia, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu uprawnionego lub innej osoby;
- 6) oddanie strzału ostrzegawczego;
- 7) zniszczenia lub unieruchomienia bezałogowego statku powietrznego, w przypadkach określonych w ustawie z dnia 3 lipca 2002 r. – Prawo lotnicze (Dz.U. z 2016 r. poz. 605, 904, 1361 i 1948 oraz z 2017 r. poz. 60).

DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZED UŻYCIEM BRONI PALNEJ

1. Przed użyciem broni palnej uprawniony podejmuje następujące działania:
 - 1) identyfikuje swoją formację albo służbę okrzykiem przez wskazanie jej pełnej nazwy lub ustawowego skrótu, a w przypadku uprawnionego, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 20 – okrzykiem: „Ochrona!”;
 - 2) wzywa osobę do zachowania zgodnego z prawem, a w szczególności do:
 - a) natychmiastowego porzucenia broni lub innego niebezpiecznego przedmiotu, którego użycie może zagrozić życiu, zdrowiu lub wolności uprawnionego lub innej osoby,
 - b) zaniechania ucieczki,
 - c) odstąpienia od użycia przemocy.
2. W przypadku niepodporządkowania się wezwaniom, o których mowa w ust. 1 pkt 2, uprawniony uprzedza o użyciu broni palnej okrzykiem: „Stój, bo strzelam!”, a jeżeli wezwanie to okaże się nieskuteczne, oddaje strzał ostrzegawczy w bezpiecznym kierunku.
3. Od procedury, o której mowa w ust. 1 i 2, lub jej poszczególnych elementów, w szczególności od oddania strzału ostrzegawczego, można odstąpić, jeżeli:
 - 1) ich zrealizowanie groziłoby bezpośrednim niebezpieczeństwem dla życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby lub
 - 2) jest to niezbędne dla zapobieżenia wystąpieniu zdarzenia o charakterze terrorystycznym, o którym mowa w art. 2 pkt 7 ustawy z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (Dz.U. poz. 904 i 1948), a inne środki ze względu na okoliczności mogłyby okazać się niewystarczające.
4. Przed rozpoczęciem konwoju lub doprowadzenia uprawniony uprzedza osobę pozbawioną wolności, w stosunku do której zgodnie z art. 45 pkt 4 lit. b i c możliwe jest użycie broni palnej⁵⁴, o możliwości użycia w stosunku do niej broni palnej w przypadku podjęcia przez nią próby ucieczki.

⁵⁴ Broni palnej – należy przez to rozumieć broń palną bojową, o której mowa w ustawie z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. z 2012 r. poz. 576, z 2013 r. poz. 829, z 2014 r. poz. 295, z 2015 r. poz. 1505 oraz z 2016 r. poz. 1948 i 1954).

ŚRODKAMI PRZYMUSU BEZPOŚREDNIEGO SĄ:

- 1) siła fizyczna w postaci technik: a) transportowych, b) obrony, c) ataku, d) obezwładnienia;
- 2) kajdanki: a) zakładane na ręce, b) zakładane na nogi, c) zespolone;
- 3) kaftan bezpieczeństwa;
- 4) pas obezwładniający;
- 5) siatka obezwładniająca;
- 6) kask zabezpieczający;
- 7) pałka służbowa;
- 8) wodne środki obezwładniające;
- 9) pies służbowy;
- 10) koń służbowy;
- 11) pociski niepenetracyjne;
- 12) chemiczne środki obezwładniające w postaci: a) ręcznych miotaczy substancji obezwładniających, b) plecakowych miotaczy substancji obezwładniających, c) granatów łzawiących, d) innych urządzeń przeznaczonych do miotania środków obezwładniających;
- 13) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej;
- 14) cela zabezpieczająca;
- 15) izba izolacyjna;
- 16) pokój izolacyjny;
- 17) kółczatka drogowa i inne środki służące do zatrzymywania oraz unieruchamiania pojazdów mechanicznych;
- 18) pojazdy służbowe;
- 19) środki przeznaczone do pokonywania zamknięć budowlanych i innych przeszkód, w tym materiały wybuchowe;
- 20) środki pirotechniczne o właściwościach ogłuszających lub ośniewających.
- 21) Środki przymusu bezpośredniego, o których mowa w ust. 1 pkt 1 lit. b-d, pkt 5, 7, 8 i 11–13, można wykorzystać także wobec zwierzęcia, którego zachowanie zagraża bezpośrednio życiu lub zdrowiu uprawnionego lub innej osoby.

W razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego, jeżeli użycie oddziałów i pododdziałów Policji okaże się niewystarczające, do pomocy oddziałom i pododdziałom Policji mogą być użyte oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwane dalej „*Siłami Zbrojnymi*” zwłaszcza w sytuacjach poprzez sprowadzenie:

- 1) niebezpieczeństwa powszechnego dla życia, zdrowia lub wolności obywateli;
- 2) bezpośredniego zagrożenia dla mienia w znacznych rozmiarach;
- 3) bezpośredniego zagrożenia obiektów lub urządzeń ważnych dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, siedzib centralnych organów państwowych albo wymiaru sprawiedliwości, obiektów gospodarki lub kultury narodowej oraz przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych albo organizacji międzynarodowych, a także obiektów dozorowanych

przez uzbrojoną formację ochronną utworzoną na podstawie odrębnych przepisów;

- 4) zagrożenia przestępstwem o charakterze terrorystycznym bądź jego dokonania w stosunku do obiektów mających szczególne znaczenie dla bezpieczeństwa lub obronności państwa, bądź mogącym skutkować niebezpieczeństwem dla życia ludzkiego.

W całej Polsce istnieje telefonicznie przekierowanie z numeru 997 do centrum powiadamiania ratunkowego, które działa zarówno z telefonu komórkowego jak i stacjonarnego. Centrum powiadamiania ratunkowego obsługuje zgłoszenia alarmowe kierowane do numerów alarmowych 112, 997, 998 i 999, umożliwiając przekazanie zgłoszenia alarmowego w celu zaangażowania właściwych służb ratowniczych. Jednolitym numerem alarmowym obowiązującym na terenie całej Unii Europejskiej jest numer 112. Działa zarówno z telefonów stacjonarnych, jak i komórkowych. Numer 112 służy do powiadamiania w sytuacjach zagrożenia zdrowia, życia lub mienia. Wybranie numeru 112 z jakiegokolwiek telefonu spowoduje połączenie z centrum powiadamiania ratunkowego. Operator 112 może, w miarę potrzeby, przełączyć połączenie do jednostki Państwowej Straży Pożarnej, Policji lub Państwowego Ratownictwa Medycznego.

STRAŻ GMINNA

Straż gminna budzi wiele kontrowersji w społeczeństwie. Z jednej strony miała być policją miejską i wykonywać zadania zbliżone do policji państwowej, z drugiej strony organizacyjnie miała podlegać burmistrzowi lub prezydentowi miasta. Praktyka wykazała spore rozbieżności z założeniami. Straż gminna jest obecnie kojarzona prawie wyłącznie z nakładaniem mandatów za źle zaparkowane samochody lub nieposprzątane nieruchomości. Nie jest natomiast kojarzona z przeciwdziałaniem przestępczości a już w ogóle z działaniami na rzecz bezpieczeństwa w tym bezpieczeństwa narodowego. W niektórych miastach mieszkańcy zażądali rozwiązania tej formacji jako wręcz zniechwilonej. Wskazywano, że zebrane mandaty nie pokrywają kosztów utrzymania straży finansowanej z budżetu gminy, że przynosiła straty a nie zapewniała mieszkańcom oczekiwanego bezpieczeństwa. Straże w kilku miastach zostały rozwiązane. Mimo to straż miejska odgrywa i powinna odgrywać istotną rolę dla bezpieczeństwa w szczególności w okresach zagrożenia.

Straż gminna, a w gminach, w których organem wykonawczym jest burmistrz (prezydent miasta) straż nosi nazwę „straż miejska”, działa w oparciu o Ustawę z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych. Jest powołana do ochrony porządku publicznego na terenie gminy i ma spełniać służebną rolę wobec społeczności lokalnej. Do ustawowych zadań straży należy w szczególności⁵⁵:

- ochrona spokoju i porządku w miejscach publicznych;

⁵⁵ Art. 11 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych.

- czuwanie nad porządkiem i kontrola ruchu drogowego – w zakresie określonym w przepisach o ruchu drogowym oraz kontrola publicznego transportu zbiorowego – w zakresie określonym w art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 16 grudnia 2010 r. o publicznym transporcie zbiorowym (Dz.U. Nr 5, poz. 13);
- współdziałanie z właściwymi podmiotami w zakresie ratowania życia i zdrowia obywateli, pomocy w usuwaniu awarii technicznych i skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń;
- zabezpieczenie miejsca przestępstwa, katastrofy lub innego podobnego zdarzenia albo miejsc zagrożonych takim zdarzeniem przed dostępem osób postronnych lub zniszczeniem śladów i dowodów, do momentu przybycia właściwych służb, a także ustalenie, w miarę możliwości, świadków zdarzenia;
- ochrona obiektów komunalnych i urządzeń użyteczności publicznej;
- współdziałanie z organizatorami i innymi służbami w ochronie porządku podczas zgromadzeń i imprez publicznych;
- doprowadzanie osób nietrzeźwych do izby wytrzeźwień lub miejsca ich zamieszkania, jeżeli osoby te zachowaniem swoim dają powód do zgorzenia w miejscu publicznym, znajdują się w okolicznościach zagrażających ich życiu lub zdrowiu albo zagrażają życiu i zdrowiu innych osób;
- informowanie społeczności lokalnej o stanie i rodzajach zagrożeń, a także inicjowanie i uczestnictwo w działaniach mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi;
- konwojowanie dokumentów, przedmiotów wartościowych lub wartości pieniężnych dla potrzeb gminy.

Do uprawnień strażników należy w szczególności:

- legitymowania osób w uzasadnionych przypadkach w celu ustalenia ich tożsamości;
- ujęcia osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia i niezwłocznego doprowadzenia do najbliższej jednostki Policji;
- dokonywania kontroli osobistej, przeglądania zawartości podręcznych bagaży osoby:
 - a) w przypadku istnienia uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary,
 - b) w związku z wykonywaniem czynności określonych w ust. 1 pkt 3,
 - c) w związku z wykonywaniem czynności określonych w art. 11 pkt 7, jeśli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że osoba, wobec której czynności te są podejmowane, posiada przy sobie niebezpieczne przedmioty dla życia lub zdrowia ludzkiego;
- nakładania grzywien w postępowaniu mandatowym za wykroczenia określone w trybie przewidzianym przepisami o postępowaniu w sprawach o wykroczenia;

- dokonywania czynności wyjaśniających, kierowania wniosków o ukaranie do sądu, oskarżania przed sądem i wnoszenia środków odwoławczych – w trybie i zakresie określonych w Kodeksie postępowania w sprawach o wykroczenia;
- usuwania pojazdów i ich unieruchamiania przez blokowanie kół w przypadkach, zakresie i trybie określonych w przepisach o ruchu drogowym;
- żądania niezbędnej pomocy od instytucji państwowych i samorządowych;
- zwracania się, w nagłych przypadkach, o pomoc do jednostek gospodarczych, prowadzących działalność w zakresie użyteczności publicznej oraz organizacji społecznych, jak również do każdej osoby o udzielenie doraźnej pomocy na zasadach określonych w ustawie o Policji,

Strażnik w określonych sytuacjach może użyć broni palnej lub ją wykorzystać. W przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1–6, 8–10 i 12–14 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1120 oraz z 2018 r. poz. 106 i 138), strażnik może użyć środków przymusu bezpośredniego, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 1 lit. a, b i d, pkt 2 lit. a, pkt 7, 9, pkt 12 lit. a i pkt 13 tej ustawy, lub wykorzystać te środki. W przypadkach, o których mowa w art. 45 pkt 1 lit. a, b, e i pkt 2 oraz w art. 47 pkt 3, 5 i 6 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, strażnik może użyć broni palnej lub ją wykorzystać⁵⁶.

⁵⁶ Warunki użycia broni palnej zostały omówione powyżej w rozdziale „Policja”. Istnieją różnice w nabywaniu broni, jej wykorzystywaniu w szczególności w świetle art. 15 do 17 Ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych:

Art. 15. 1. Straż może otrzymać świadectwo broni, na zasadach określonych w przepisach art. 29 oraz art. 31 ust. 1 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, na:

- 1) broń palną do wykonywania zadań określonych w art. 11 ust. 1 pkt 5 i 9;
- 2) przedmioty przeznaczone do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, o których mowa w art. 12 ust. 1 pkt 13 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, o średniej wartości prądu w obwodzie przekraczającej 10 mA.

2. Straże, po uzyskaniu świadectwa broni mogą nabywać broń i amunicję od podmiotów uprawnionych do obrotu bronią.

Art. 16. 1. Dopuszczenie strażnika do wykonywania zadań z bronią palną i przedmiotem przeznaczonym do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt 13 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, o średniej wartości prądu w obwodzie przekraczającej 10 mA, następuje na wniosek komendanta straży, w drodze decyzji administracyjnej wydanej przez właściwy organ Policji.

2. W zakresie zasad dopuszczenia strażnika do posiadania broni palnej i przedmiotu przeznaczonego do obezwładniania osób za pomocą energii elektrycznej, o którym mowa w art. 12 ust. 1 pkt 13 ustawy z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej, stosuje się odpowiednio przepisy art. 30 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji.

Art. 17. Strażnik, o którym mowa w art. 16, na polecenie właściwego komendanta straży może zostać wyposażony w broń palną na czas wykonywania zadań określonych w art. 11 pkt 5 i 9.

STRAŻ GRANICZNA

Straż graniczna działa w oparciu o Ustawę z dnia 12 października 1990 r. z póź. zm. o straży granicznej. Straż graniczna to jednolita umundurowana i uzbrojona formacja przeznaczona do ochrony granicy państwowej na lądzie i na morzu oraz kontroli ruchu granicznego⁵⁷. Ilekroć w przepisach prawa jest mowa o „Wojskach Ochrony Pogranicza” i „żołnierzach Wojsk Ochrony Pogranicza”, należy przez to rozumieć „Straż Graniczną” i „funkcjonariuszy Straży Granicznej”.

Komendant Główny Straży Granicznej jest centralnym organem administracji rządowej podległym ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych.

Komendanta Głównego Straży Granicznej powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych⁵⁸.

Fot. 12. Znak graficzny Straży Granicznej

Źródło: załącznik wzór znaku graficznego straży granicznej w Rozporządzeniu ministra spraw wewnętrznych i administracji z dnia 18 lutego 2002 r. w sprawie znaku graficznego Straży Granicznej [dostęp: 09.10.2018 r.]

DO ZADAŃ STRAŻY GRANICZNEJ NALEŻY:

- 1) ochrona granicy państwowej na lądzie i morzu;
- 2) organizowanie i dokonywanie kontroli ruchu granicznego;
- 2a) zapobieganie i przeciwdziałanie nielegalnej migracji poprzez:
 - a) kontrolę przestrzegania przepisów dotyczących wjazdu cudzoziemców na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i pobytu na tym terytorium,
 - b) rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń migracyjnych,
 - c) zwalczanie zagrożeń migracyjnych, w tym przestępczości związanej z nielegalną migracją,

⁵⁷ Ustawa z dnia 12 października 1990 r. z póź. zm. o straży granicznej.

⁵⁸ Art. 3 Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej.

- d) realizowanie, w zakresie swojej właściwości, zadań określonych w ustawie z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. z 2017 r. poz. 2206),
 - e) współdziałanie z organami i podmiotami właściwymi w sprawach udzielania cudzoziemcom zezwoleń na wjazd na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub pobyt na tym terytorium, w tym wykonywanie czynności na wniosek tych organów i podmiotów, na zasadach określonych odrębnymi przepisami;
- 3) wydawanie zezwoleń na przekraczanie granicy państwowej, w tym wiz;
 - 4) rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców, w zakresie właściwości Straży Granicznej, a w szczególności:
 - a) przestępstw i wykroczeń dotyczących zgodności przekraczania granicy państwowej z przepisami, związanych z jej oznakowaniem, wykonywaniem pracy przez cudzoziemców, prowadzeniem działalności gospodarczej przez cudzoziemców oraz powierzaniem wykonywania pracy cudzoziemcom, a także przestępstw określonych w art. 270–276 Kodeksu karnego⁵⁹

⁵⁹ Art. 270 [Fałszerstwo materialne].

§ 1. Kto, w celu użycia za autentyczny, podrabia lub przerabia dokument lub takiego dokumentu jako autentycznego używa, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto wypełnia blankiet, opatrzony cudzym podpisem, niezgodnie z wolą podpisanego i na jego szkodę albo takiego dokumentu używa.

§ 2a. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Kto czyni przygotowania do przestępstwa określonego w § 1, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 270a. [Fałszerstwo materialne faktur]

§ 1. Kto, w celu użycia za autentyczną, podrabia lub przerabia fakturę w zakresie okoliczności faktycznych mogących mieć znaczenie dla określenia wysokości należności publicznoprawnej lub jej zwrotu albo zwrotu innej należności o charakterze podatkowym lub takiej faktury jako autentycznej używa, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 wobec faktury lub faktur, zawierających kwotę należności ogółem, której wartość lub łączna wartość jest większa niż pięciokrotność kwoty określającej mienie wielkiej wartości, albo z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 271. [Fałszerstwo intelektualne]

§ 1. ⁵ Funkcjonariusz publiczny lub inna osoba uprawniona do wystawienia dokumentu, która poświadcza w nim nieprawdę co do okoliczności mającej znaczenie prawne, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 20 czerwca 2017 r. sygn. akt P 124/15, uznał art. 271 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137, ze zm.) w zakresie, w jakim dopuszczają stosowanie wobec tej samej osoby... Zobacz więcej:

dotyczących wiarygodności dokumentów uprawniających do przekraczania granicy państwowej, dokumentów uprawniających do pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub dokumentów wymaganych do ich wydania,

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności.

§ 3. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8. Art. 271a. [Fałszerstwo intelektualne faktur]

§ 1. Kto wystawia fakturę lub faktury, zawierające kwotę należności ogółem, której wartość lub łączna wartość jest znaczna, poświadczając nieprawdę co do okoliczności faktycznych mogących mieć znaczenie dla określenia wysokości należności publicznoprawnej lub jej zwrotu albo zwrotu innej należności o charakterze podatkowym lub takiej faktury lub faktur używa, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 wobec faktury lub faktur, zawierających kwotę należności ogółem, której wartość lub łączna wartość jest większa niż pięciokrotność kwoty określającej mienie wielkiej wartości, albo z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 3. W wypadku mniejszej wagi, sprawca czynu określonego w § 1 lub 2 podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Art. 272. [Wyłudzenie podstępem poświadczenia nieprawdy]

Kto wyłudza poświadczenie nieprawdy przez podstępne wprowadzenie w błąd funkcjonariusza publicznego lub innej osoby upoważnionej do wystawienia dokumentu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Art. 273. [Używanie dokumentów poświadczających nieprawdę – zawierających fałszerstwo intelektualne]

Kto używa dokumentu określonego w art. 271 lub 272, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 274. [Zbycie dokumentu tożsamości]

Kto zbywa własny lub cudzy dokument stwierdzający tożsamość, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Art. 275. [Posługiwanie się cudzym dokumentem. Wywóz za granicę]

§ 1. Kto posługuje się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby albo jej prawa majątkowe lub dokument taki kradnie lub go przywłaszcza, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto bezprawnie przewozi, przenosi lub przesyła za granicę dokument stwierdzający tożsamość innej osoby albo jej prawa majątkowe.

Art. 276 [Niwelowanie dokumentu]

Kto niszczy, uszkadza, czyni bezużytecznym, ukrywa lub usuwa dokument, którym nie ma prawa wyłącznie rozporządzać, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

- b) przestępstw skarbowych i wykroczeń skarbowych wymienionych w art. 134 § 1 pkt 1 Kodeksu karnego⁶⁰ skarbowego,
- c) przestępstw i wykroczeń pozostających w związku z przekraczaniem granicy państwowej lub przemieszczaniem przez granicę państwową towarów oraz wyrobów akcyzowych podlegających obowiązkowi oznaczania znakami akcyzy, jak również przedmiotów określonych w przepisach o broni i amunicji, o materiałach wybuchowych, o prekursorach materiałów wybuchowych podlegających ograniczeniom, o bibliotekach, o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, o narodowym zasobie archiwalnym, o przeciwdziałaniu narkomanii oraz o ewidencji ludności i dowodach osobistych,
- d) przestępstw i wykroczeń określonych w ustawie z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach oraz w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1836 i 2003 oraz z 2017 r. poz. 60),
- e) przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu oraz przestępstw i wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, pozostających w związku z wykonywaniem komunikacji lotniczej,

⁶⁰ Art. 134. [Kompetencje organów niefinansowych]

§ 1. Postępowanie przygotowawcze prowadzą także:

- 1) Straż Graniczna – w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe określone w art. 63–71, art. 85–96 § 1, art. 106e i 106f oraz art. 106h, ujawnione w zakresie swego działania przez Straż Graniczną;
- 2) Policja – w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe ujawnione w zakresie swego działania przez Policję;
- 3) Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego – w sprawach o przestępstwa skarbowe ujawnione w zakresie swego działania przez ten organ;
- 4) Żandarmeria Wojskowa – w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe popełnione przez osoby określone w art. 53 § 36, w zakresie podlegającym właściwości sądów wojskowych;
- 5) Centralne Biuro Antykorupcyjne – w sprawach o przestępstwa skarbowe ujawnione w zakresie swojej właściwości.

f) przestępstw określonych w art. 228⁶¹, 229⁶² i 231⁶³ Kodeksu karnego, po-

⁶¹ Art. 228 [Sprzedajność pełniącego funkcję publiczną]

§ 1. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę za zachowanie stanowiące naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Karze określonej w § 3 podlega także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, uzależnia wykonanie czynności służbowej od otrzymania korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy lub takiej korzyści żąda.

§ 5. Kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej, przyjmuje korzyść majątkową znacznej wartości albo jej obietnicę, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 6. Karom określonym w § 1–5 podlega odpowiednio także ten, kto, w związku z pełnieniem funkcji publicznej w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, przyjmuje korzyść majątkową lub osobistą albo jej obietnicę lub takiej korzyści żąda, albo uzależnia wykonanie czynności służbowej od jej otrzymania.

⁶² Art. 229. [Przekupstwo]

§ 1. Kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w związku z pełnieniem tej funkcji, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 2. W wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa, aby skłonić osobę pełniącą funkcję publiczną do naruszenia przepisów prawa lub udziela albo obiecuje udzielić takiej osobie korzyści majątkowej lub osobistej za naruszenie przepisów prawa, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 4. Kto osobie pełniącej funkcję publiczną, w związku z pełnieniem tej funkcji, udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

§ 5. Karom określonym w § 1–4 podlega odpowiednio także ten, kto udziela albo obiecuje udzielić korzyści majątkowej lub osobistej osobie pełniącej funkcję publiczną w państwie obcym lub w organizacji międzynarodowej, w związku z pełnieniem tej funkcji.

§ 6. Nie podlega karze sprawca przestępstwa określonego w § 1–5, jeżeli korzyść majątkowa lub osobista albo ich obietnica zostały przyjęte przez osobę pełniącą funkcję publiczną, a sprawca zawiadomił o tym fakcie organ powołany do ścigania przestępstw i ujawnił wszystkie istotne okoliczności przestępstwa, zanim organ ten o nim się dowiedział.

⁶³ Art. 231. [Nadużycie uprawnień przez funkcjonariusza]

§ 1. Funkcjonariusz publiczny, który, przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków, działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli sprawca dopuszcza się czynu określonego w § 1 w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 3. Jeżeli sprawca czynu określonego w § 1 działa nieumyślnie i wyrządza istotną szkodę, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

- pełnionych przez pracowników Straży Granicznej w związku z wykonywaniem czynności służbowych,
- g) przestępstw określonych w art. 229 Kodeksu karnego, popełnionych przez osoby niebędące funkcjonariuszami lub pracownikami Straży Granicznej w związku z wykonywaniem czynności służbowych przez funkcjonariuszy lub pracowników Straży Granicznej,
 - h) przestępstw określonych w art. 190⁶⁴, 222⁶⁵, 223⁶⁶ i 226⁶⁷ Kodeksu karnego skierowanych przeciwko funkcjonariuszom Straży Granicznej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych,
 - i) przestępstw określonych w art. 264a⁶⁸ Kodeksu karnego, przestępstw i wykroczeń określonych w ustawie z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach

§ 4. Przepisu § 2 nie stosuje się, jeżeli czyn wyczerpuje znamiona czynu zabronionego określonego w art. 228.

⁶⁴ Art. 190. [Groźba karalna]

§ 1. Kto grozi innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę lub szkodę osoby najbliższej, jeżeli groźba wzbudza w zagrożonym uzasadnioną obawę, że będzie spełniona, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 2. Ściganie następuje na wniosek pokrzywdzonego.

⁶⁵ Art. 222. [Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza]

§ 1. Kto narusza nietykalność cielesną funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli czyn określony w § 1 wywołało niewłaściwe zachowanie się funkcjonariusza lub osoby do pomocy mu przybranej, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

⁶⁶ Art. 223. [Czynna napaść na funkcjonariusza publicznego]

§ 1. Kto, działając wspólnie i w porozumieniu z inną osobą lub używając broni palnej, noża lub innego podobnie niebezpiecznego przedmiotu albo środka obezwładniającego, dopuszcza się czynnej napaści na funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§ 2. Jeżeli w wyniku czynnej napaści nastąpił skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu funkcjonariusza publicznego lub osoby do pomocy mu przybranej, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 12.

⁶⁷ Art. 226. [Znieważenie funkcjonariusza lub konstytucyjnego organu]

§ 1. Kto znieważa funkcjonariusza publicznego lub osobę do pomocy mu przybraną, podczas i w związku z pełnieniem obowiązków służbowych, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 2. Przepis art. 222 § 2 stosuje się odpowiednio.

§ 3. Kto publicznie znieważa lub poniża konstytucyjny organ Rzeczypospolitej Polskiej, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

⁶⁸ Art. 264a [Umożliwienie nielegalnego pobytu na terytorium RP]

§ 1. Kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej, umożliwia lub ułatwia innej osobie pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej wbrew przepisom, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 2. W wyjątkowych wypadkach, gdy sprawca nie osiągnął korzyści majątkowej, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia.

- powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. poz. 769) oraz wykroczeń określonych w ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz.U. z 2017 r. poz. 1065, 1292, 1321, 1428 i 1543),
- j) przestępstw określonych w art. 189a⁶⁹ Kodeksu karnego i w art. 8 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. poz. 554 i 1083, z 1998 r. poz. 715, z 2009 r. poz. 1149 i 1589 oraz z 2010 r. poz. 626)⁷⁰;
- 4a)¹ rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw oraz ściganie, w zakresie wynikającym z art. 11j ust. 1 pkt 1–3 ustawy z dnia 21 czerwca 1996 r. o szczególnych formach sprawowania nadzoru przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych, sprawców czynów określonych w pkt 4 lit. f-h, w przypadku, gdy czyny te dotyczą funkcjonariuszy i pracowników Policji i Biura Ochrony Rządu lub strażaków Państwowej Straży Pożarnej, popełnionych w związku z wykonywaniem przez nich czynności służbowych;
- 5) zapewnienie bezpieczeństwa w komunikacji międzynarodowej i porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego, a w zakresie właściwości Straży Granicznej – także w strefie nadgranicznej;
- 5a) przeprowadzanie kontroli bezpieczeństwa:
- w środkach transportu w komunikacji międzynarodowej,
 - w zasięgu terytorialnym drogowego, kolejowego, morskiego i rzeczno- granicznego,
 - w portach lotniczych na zasadach określonych w przepisach dotyczących ochrony lotnictwa cywilnego;
- 5b) zapewnienie bezpieczeństwa na pokładzie statków powietrznych wykonujących przewóz lotniczy pasażerów;
- 5d) współdziałanie z innymi organami i służbami w zakresie rozpoznawania zagrożeń terroryzmem i przeciwdziałania tym zagrożeniom;
- 6) osadzanie i utrzymywanie znaków granicznych na lądzie oraz sporządzanie, aktualizacja i przechowywanie granicznej dokumentacji geodezyjnej i kartograficznej;
- 7) ochrona nienaruszalności znaków i urządzeń służących do ochrony granicy państwowej;

⁶⁹ Art. 189a [Handel ludźmi]

§ 1. Kto dopuszcza się handlu ludźmi, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 2. Kto czyni przygotowania do popełnienia przestępstwa określonego w § 1, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

⁷⁰ Art. 8. ²³ [Handel niewolnikami]

Kto powoduje oddanie osoby w stan niewolnictwa lub utrzymuje ją w tym stanie albo uprawia handel niewolnikami, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

- 9) gromadzenie i przetwarzanie informacji z zakresu ochrony granicy państwowej, kontroli ruchu granicznego, zapobiegania i przeciwdziałania nielegalnej migracji oraz udostępnianie ich właściwym organom państwowym;
 - 10) nadzór nad eksploatacją polskich obszarów morskich oraz przestrzeganiem przez statki przepisów obowiązujących na tych obszarach;
 - 11) ochrona granicy państwowej w przestrzeni powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej przez prowadzenie obserwacji statków powietrznych i obiektów latających, przelatujących przez granicę państwową na małych wysokościach, oraz informowanie o tych przelotach właściwych jednostek Sił Powietrznych Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
 - 12) zapobieganie transportowaniu, bez zezwolenia wymaganego w myśl odrębnych przepisów, przez granicę państwową odpadów, szkodliwych substancji chemicznych oraz materiałów jądrowych i promieniotwórczych, a także zanieczyszczaniu wód granicznych;
 - 13) zapobieganie przemieszczaniu, bez zezwolenia wymaganego w myśl odrębnych przepisów, przez granicę państwową środków odurzających i substancji psychotropowych oraz broni, amunicji, materiałów wybuchowych i prekursorów materiałów wybuchowych podlegających ograniczeniom;
 - 13a) przeprowadzanie kontroli legalności wykonywania pracy przez cudzoziemców, prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemców, powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom;
 - 14) wykonywanie zadań określonych w innych ustawach.
- 2a. Straż Graniczna prowadzi postępowania w sprawach rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw określonych w art. 228, 229 i 231 Kodeksu karnego, popełnionych przez funkcjonariuszy Straży Granicznej w związku z wykonywaniem czynności służbowych.
 - 2b. Straż Graniczna realizuje zadania wynikające z przepisów prawa Unii Europejskiej oraz umów i porozumień międzynarodowych na zasadach i w zakresie w nich określonych.
 3. Straż Graniczna w zakresie określonym w ust. 2 i 2a współdziała z właściwymi organami i instytucjami Unii Europejskiej oraz innych państw.
 4. Straż Graniczna współpracuje z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych w zakresie niezbędnym do realizacji jego zadań ustawowych.

ZAKRES UPRAWNIEŃ STRAŻY GRANICZNEJ

W celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw i wykroczeń w zakresie określonym w art. 1 ust. 2 pkt 4 i w ust. 2a funkcjonariusze Straży Granicznej pełnią służbę graniczną, prowadzą działania graniczne, wykonują czynności operacyjno-rozpoznawcze i administracyjno-porządkowe oraz prowadzą postępowania przygotowawcze według przepisów Kodeksu postępowania karnego, a także wykonują czynności na polecenie sądu i prokuratury oraz innych właściwych organów państwowych w zakresie, w jakim obowiązek ten został określony w odrębnych przepisach. Straż Graniczna w celu realizacji ustawowych zadań może korzystać z informacji o osobie, w tym danych osobowych

uzyskanych przez uprawnione organy, służby i instytucje państwowe w wyniku wykonywania czynności operacyjno-rozpoznawczych lub prowadzenia kontroli operacyjnej oraz przetwarzać je w rozumieniu ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz.U. z 2016 r. poz. 922), bez wiedzy i zgody osoby, której dane dotyczą⁷¹.

UPRAWNIENIA FUNKCJONARIUSZY STRAŻY GRANICZNEJ

1. Funkcjonariusze, wykonując zadania, o których mowa w art. 1 ust. 2, mają prawo:
 - 1) dokonywania kontroli granicznej;
 - 2) dokonywania kontroli osobistej, a także przeglądania zawartości bagaży, sprawdzania ładunków w portach i na dworcach oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej – w celu wykluczenia możliwości popełnienia przestępstw lub wykroczeń, zwłaszcza skierowanych przeciwko nienaruszalności granicy państwowej lub bezpieczeństwu w międzynarodowej komunikacji;
 - 2a) dokonywania kontroli bezpieczeństwa w przejściach granicznych, w portach lotniczych oraz w środkach komunikacji lotniczej, drogowej, kolejowej i wodnej – w celu wykluczenia możliwości popełnienia przestępstw lub wykroczeń, zwłaszcza skierowanych przeciwko nienaruszalności granicy państwowej lub bezpieczeństwa w międzynarodowej komunikacji;
 - 2b) pełnienia wart ochronnych na pokładzie statku powietrznego oraz stosowania niezbędnych środków, łącznie z użyciem środków przymusu bezpośredniego i broni palnej, w celu unieszkodliwienia osoby, która stanowi bezpośrednie zagrożenie bezpieczeństwa lotu, zdrowia lub życia pasażerów lub członków załogi;
 - 3) wydawania wiz i innych zezwoleń na przekroczenie granicy państwowej na podstawie odrębnych przepisów;
 - 4) legitymowania lub ustalania w inny sposób tożsamości osoby;
 - 5) zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw;
 - 5a) zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia;
 - 5b) doprowadzania:
 - a) osób, o których mowa w pkt 5, do właściwego organu Straży Granicznej, sądu lub prokuratury,
 - b) cudzoziemców, wobec których prowadzone są postępowania określone w ustawie z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach oraz w ustawie z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a także umieszczonych w strzeżonym ośrodku lub areszcie dla cudzoziemców do organu Straży Granicznej, sądu, prokuratury, jednostki organizacyjnej Policji, wojewody, Szefa Urzędu do Spraw

⁷¹ Art. 9 Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej.

- Cudzoziemców, przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych, placówek opiekuńczo-wychowawczych lub podmiotów leczniczych,
- c) cudzoziemców: – którym została wydana decyzja o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu podlegająca przymusowemu wykonaniu zgodnie z art. 329 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach⁷²,
- którym odmówiono wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, i wystąpiły okoliczności, o których mowa w art. 463 ust. 1 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach⁷³ – którym została wydana decyzja o wy-

⁷² Art. 329 [Przymusowe wykonanie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu]
1. W przypadku gdy cudzoziemiec nie opuścił dobrowolnie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, decyzja ta podlega przymusowemu wykonaniu.

2. Poza przypadkiem, o którym mowa w ust. 1, przymusowe wykonanie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu następuje, gdy:

1) w decyzji tej nie został określony termin dobrowolnego powrotu lub

2) po wydaniu tej decyzji:

a) zaistniało prawdopodobieństwo ucieczki cudzoziemca, lub

b) dalszy pobyt cudzoziemca może stanowić zagrożenie dla obronności lub bezpieczeństwa państwa lub ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego.

3. Przymusowe wykonanie decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu polega na doprowadzeniu cudzoziemca do granicy albo do portu lotniczego albo morskiego państwa, do którego zostaje doprowadzony. Do doprowadzenia cudzoziemca od granicy do portu lotniczego państwa, do którego zostaje doprowadzony, stosuje się przepisy załącznika do decyzji Rady 2004/573/WE z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wspólnych lotów w celu wydalenia z terytorium dwóch lub więcej Państw Członkowskich, obywateli państw trzecich, którzy podlegają indywidualnemu nakazowi wydalenia (Dz. Urz. WE L 261 z 06.08.2004, str. 28, z póź. zm.).

4. Doprowadzenie cudzoziemca wykonuje:

1) do granicy – komendant oddziału Straży Granicznej lub komendant placówki Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca;

2) od granicy do portu lotniczego albo morskiego państwa, do którego następuje powrót – Komendant Główny Straży Granicznej lub komendant oddziału Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce, w którym cudzoziemiec przekracza granicę.

⁷³ Art. 463. [Doprowadzenie cudzoziemca do granicy lub do portu lotniczego albo morskiego przez Straż Graniczną]

1. W przypadku gdy zachowanie cudzoziemca, któremu odmówiono wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, uzasadnia przypuszczenie, że ten cudzoziemiec może spowodować zagrożenie bezpieczeństwa w międzynarodowej komunikacji lądowej, lotniczej lub morskiej, doprowadzenie cudzoziemca opuszczającego terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do granicy albo do portu lotniczego albo morskiego państwa, do którego zostaje doprowadzony, zapewnia właściwy komendant placówki Straży Granicznej:

1) z urzędu;

2) na wniosek upoważnionego przedstawiciela przewoźnika.

2. Koszty doprowadzenia pokrywa:

1) Straż Graniczna, w przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 1;

2) przewoźnik, w przypadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 2.

3. Koszty doprowadzenia cudzoziemca do granicy albo do portu lotniczego albo mor-

daleniu podlegająca przymusowemu wykonaniu zgodnie z art. 71 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁷⁴, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz.U. z 2017 r. poz. 900),

- podlegających przekazaniu, o którym mowa w art. 37 ust. 3 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej⁷⁵ oraz w art. 393b ust. 3 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach – do granicy państwowej albo do portu lotniczego albo morskiego państwa, do którego cudzoziemiec zostaje doprowadzony;
- 6) przeszukiwania osób, rzeczy, pomieszczeń i środków transportu w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw;
- 6a) nakładania grzywnien w drodze mandatu karnego za wykroczenia;
- 7) obserwowania i rejestrowania, przy użyciu środków technicznych służących do rejestracji obrazu i dźwięku, zdarzeń na drogach oraz w innych miejscach publicznych;
- 7a) obserwowania i rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu w pomieszczeniach strzeżonych ośrodków, aresztów dla cudzoziemców lub w pomieszczeniach przeznaczonych dla osób zatrzymanych oraz w innych wykorzystywanych przez Straż Graniczną obiektach i obszarach – w celu zapewnienia bezpieczeństwa przebywającym w nich osobom;
- 8) zatrzymywania pojazdów i wykonywania innych czynności z zakresu kontroli ruchu drogowego w trybie i przypadkach określonych w ustawie z dnia 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym;
- 9) zatrzymywania i cofania z granicy państwowej do nadawcy szkodliwych materiałów jądrowych i promieniotwórczych, środków chemicznych i biologicznych, jak również odpadów;

skiego państwa, do którego zostaje doprowadzony, obejmują koszty bezpośrednio związane z przewozem, a także koszty świadczeń, które przysługują osobom doprowadzającym cudzoziemca z tytułu podróży służbowej poza granicami państwa.

⁷⁴ 2. Jeżeli stopień zagrożenia dla obronności lub bezpieczeństwa państwa albo ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego tego wymaga, w decyzji o wydaleniu zarządza się jej przymusowe wykonanie przez doprowadzenie obywatela UE lub członka rodziny niebędącego obywatelem UE do granicy albo do granicy państwa, do którego zostaje wydany, lub do portu lotniczego albo morskiego tego państwa. W takim przypadku w decyzji o wydaleniu można nie określać terminu opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo określić termin krótszy niż 31 dni.

3. Przymusowe wykonanie decyzji o wydaleniu zarządza się także, gdy obywatel UE lub członek rodziny niebędący obywatelem UE nie opuścili terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w terminie określonym w decyzji o wydaleniu.

⁷⁵ Cudzoziemiec podlegający przekazaniu do odpowiedzialnego państwa członkowskiego może być doprowadzony do granicy albo do portu lotniczego albo morskiego odpowiedzialnego państwa członkowskiego, do którego następuje przekazanie.

10) przebywania i poruszania się na gruntach bez uzyskiwania zgody ich właścicieli lub użytkowników oraz przechodzenia przez pola uprawne w czasie bezpośredniego pościgu, również z użyciem psa służbowego, jeżeli nie ma możliwości korzystania z dróg;

Przy wykonywaniu czynności, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt 13a, funkcjonariusze Straży Granicznej mają prawo:

- 1) swobodnego poruszania się po terenie jednostki kontrolowanego bez obowiązku uzyskiwania przepustki oraz są zwolnieni z obowiązku poddania się rewizji osobistej;
- 2) kontrolowania dokumentów związanych z zatrudnieniem, powierzeniem pracy lub prowadzeniem działalności gospodarczej oraz sporządzania ich kopii;
- 3) ustalania tożsamości osób przebywających w miejscu przeprowadzania kontroli;
- 4) przesłuchiwania osób podejrzewanych o naruszenie przepisów o których mowa w art. 10d;
- 5) żądania udzielania wyjaśnień od osób przebywających w miejscu przeprowadzania kontroli;
- 6) dokumentowania czynności kontrolnych z wykorzystaniem środków audiowizualnych;
- 7) korzystania z pomocy biegłych i specjalistów;
- 8) dokonywania oględzin miejsc wykonywania pracy, w szczególności w celu ustalenia liczby miejsc pracy.

UŻYCIĘ WOJSKA DO POMOCY STRAŻY GRANICZNEJ⁷⁶.

W określonych sytuacjach niezbędnym może się okazać pomoc wojska w realizacji zadań straży granicznej – jeżeli użycie sił Straży Granicznej okaże się niewystarczające lub uzasadnia to stopień zagrożenia, do pomocy Straży Granicznej mogą być użyte oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwane dalej „oddziałami i pododdziałami Sił Zbrojnych”. Ma to miejsce w przypadku zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej, w szczególności:

- 1) bezpośredniego zagrożenia zamachem na nienaruszalność granicy państwowej lub jego dokonania;
- 2) sprowadzenia bezpośredniego niebezpieczeństwa powszechnego dla życia, zdrowia lub wolności obywateli;
- 3) bezpośredniego zagrożenia zamachem na obiekty lub urządzenia wykorzystywane przez Straż Graniczną;
- 4) zagrożenia przestępstwem o charakterze terrorystycznym lub jego dokonania w stosunku do obiektów lub urządzeń, o których mowa w pkt 3, lub mogącym skutkować niebezpieczeństwem dla życia ludzkiego.

⁷⁶ Art. 11b Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej.

Użycie oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych w przypadkach, o których tu mowa następuje na podstawie postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wydanego na wniosek Prezesa Rady Ministrów. W przypadku niecierpiącym zwłoki decyzję o udzieleniu pomocy podejmuje Minister Obrony Narodowej, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych, określający zakres i formę pomocy, zawiadamiając o niej niezwłocznie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prezesa Rady Ministrów. Wówczas Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie wydaje postanowienie o zatwierdzeniu lub uchyleniu decyzji, o której mowa w ust. 3.

Żołnierzom oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych kierowanych do pomocy Straży Granicznej przysługują w zakresie niezbędnym do wykonywania ich zadań, wobec wszystkich osób, uprawnienia funkcjonariuszy Straży Granicznej określone w art. 11 ust. 1 pkt 2, 4–5a, 5b lit. a i b, pkt 6, 7, 7a i 10 oraz art. 23. Korzystanie z tych uprawnień następuje na zasadach i w trybie określonych dla funkcjonariuszy Straży Granicznej.

Użycie oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych w przypadkach określonych w ust. 1 ma być odpowiednie do stopnia zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej. Stopień zagrożenia określa organ koordynujący działania podejmowane przez oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych na podstawie przewidywanego rozwoju sytuacji, w tym zagrożenia popełnieniem przestępstwa o charakterze terrorystycznym, oraz z uwzględnieniem aktualnego poziomu dostępności sił i środków pozostających w dyspozycji Straży Granicznej. Oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych użyte do pomocy Straży Granicznej pozostają w systemie dowodzenia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Organem koordynującym działania podejmowane przez Straż Graniczną oraz oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych jest:

- 1) komendant oddziału Straży Granicznej właściwy ze względu na miejsce działań podejmowanych przez Straż Graniczną oraz oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych;
- 2) Komendant Główny Straży Granicznej – w przypadku działań podejmowanych przez Straż Graniczną oraz oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych, wykraczających poza obszar właściwości miejscowej jednego komendanta oddziału Straży Granicznej.

UŻYCIEM WOJSKA W FORMIE PROWADZONEGO SAMODZIELNIE PRZECIWDZIAŁANIA⁷⁷

W przypadku zagrożenia bezpieczeństwa publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej, jeżeli Straż Graniczna nie dysponuje możliwością skutecznego przeciwdziałania zagrożeniu lub dokonaniu przestępstwa lub uzasadnia to rodzaj zagrożenia, mogą być użyte oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych w formie prowadzonego samodzielnie przeciwdziałania.

⁷⁷ Art. 11c Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej.

Użycie oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych w takim przypadku następuje na podstawie postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej wydanego na wniosek Prezesa Rady Ministrów. W przypadku niecierpiącym zwłoki decyzję o użyciu oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych podejmuje Minister Obrony Narodowej, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych, określając rodzaj zagrożenia i formy samodzielnego przeciwdziałania, zawiadamiając o niej niezwłocznie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prezesa Rady Ministrów. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie wydaje postanowienie o zatwierdzeniu lub uchyleniu decyzji. W takich przypadkach do działań oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych stosuje się odpowiednio ustawę z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1430 i 2217)⁷⁸.

UŻYCIĘ ŻOŁNIERZY ŻANDARMERII WOJSKOWEJ DO POMOCY STRAŻY GRANICZNEJ⁷⁹

W przypadku zagrożenia bezpieczeństwa lub porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego oraz w strefie nadgranicznej, jeżeli siły Straży Granicznej są niewystarczające lub mogą okazać się niewystarczające do wykonania ich zadań w zakresie ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego lub uzasadnia to stopień zagrożenia, Prezes Rady Ministrów, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych uzgodniony z Ministrem Obrony Narodowej, może zarządzić użycie żołnierzy Żandarmerii Wojskowej do udzielenia pomocy Straży Granicznej. W tym przypadku żołnierzom Żandarmerii Wojskowej przysługują, w zakresie niezbędnym do wykonania ich zadań, wobec wszystkich osób, uprawnienia funkcjonariuszy Straży Granicznej określone w art. 11 ust. 1 pkt 2, 4–5a, 5b lit. a i b, pkt 6–8 i 10 oraz art. 23. Korzystanie z tych uprawnień następuje na zasadach i w trybie określonych dla funkcjonariuszy Straży Granicznej⁸⁰.

SZCZEGÓLNE PRZYPADKI

W przypadku gdy wymagają tego względy obronności państwa lub nienaruszalności granicy państwowej, dowódcy jednostek pływających Straży Granicznej na morskich wodach wewnętrznych i morzu terytorialnym mają prawo wezwać statek do zmniejszenia prędkości przepływu, zatrzymania się do kontroli oraz zastosowania się do wskazanego kursu przepływu; zatrzymać statek, sprawdzić

⁷⁸ Siły Zbrojne, realizując zadania konstytucyjne, w zakresie ochrony niepodległości państwa, niepodzielności jego terytorium oraz zapewnienia bezpieczeństwa i nienaruszalności jego granic, mają prawo stosowania środków przymusu bezpośredniego, użycia broni i innego uzbrojenia, z uwzględnieniem konieczności i celu wykonania tych zadań, w sposób adekwatny do zagrożenia oraz w granicach zasad określonych w wiążących Rzeczpospolitą Polską ratyfikowanych umowach międzynarodowych oraz międzynarodowym prawie zwyczajowym.

⁷⁹ Art. 11d Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej.

⁸⁰ Art. 11 Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej.

dokumenty dotyczące statku i ładunku, wylegitymować załogę statku oraz znajdujących się na nim pasażerów, zbadać ładunek i przeszukać pomieszczenia statku, a także zatrzymać osobę podejrzaną o popełnienie przestępstwa; zmusić statek do zawinięcia do wskazanego portu, jeżeli kapitan nie stosuje się do wydanych poleceń. Jeżeli statek mimo wezwania nie zatrzyma się i usiłuje zbiec, dowódca jednostki pływającej Straży Granicznej ma prawo podjąć skuteczne środki do jego zatrzymania, o których mowa w szczegółowych przepisach ustawy przy czym użycie broni pokładowej przez jednostki pływające Straży Granicznej do ściągania statku może mieć miejsce jedynie w sytuacjach wyjątkowych i jako środek ostateczny, gdy inne środki nie są wystarczające do zatrzymania statku lub wymuszenia posłuszeństwa, lecz nie powinno zmierzać do jego zatopienia, w sytuacjach wskazanych w przepisach prawa funkcjonariusze mogą użyć środków przymusu bezpośredniego i broni palnej.

Istnieje także udział Straży Granicznej we wspólnych działaniach koordynowanych przez Europejską Agencję Zarządzania Współpracą Operacyjną na Wewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej. Przejawia się on w uczestnictwie w zespołach szybkiej interwencji na granicy utworzonych i działających zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 863/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiającym mechanizm tworzenia zespołów szybkiej interwencji na granicy. Nadto funkcjonariusze i pracownicy Straży Granicznej mogą zostać delegowani do wykonywania obowiązków służbowych na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej

- a) w celu realizacji zadań w formie wspólnych patroli i innego rodzaju wspólnych operacji służących ochronie porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz zapobieganiu przestępczości, o których mowa w art. 17 ust. 1 decyzji Rady 2008/615/WSiSW z dnia 23 czerwca 2008 r. w sprawie intensyfikacji współpracy transgranicznej, szczególnie w zwalczaniu terroryzmu i przestępczości transgranicznej (Dz.Urz. UE L 210 z 06.08.2008, str. 1), zwanej dalej „decyzją Rady 2008/615/WSiSW”;
- b) a także w formie udzielania wsparcia w związku ze zgromadzeniami, imprezami masowymi lub podobnymi wydarzeniami, klęskami żywiołowymi oraz poważnymi wypadkami, w celu ochrony porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz zapobiegania przestępczości, o których mowa w art. 18 decyzji Rady 2008/615/WSiSW.

Należy tu wskazać, że o ile nie następuje żadnych trudności dookreślenie lądowej granicy państwa przez które należy rozumieć: powierzchnię pionową przechodzącą przez linię graniczną oddzielającą terytorium, podziemie i obszar powietrzny jednego państwa od innych państw lub obszarów niczyich. Do określania granic często używa się charakterystycznych elementów geograficznych, jak na przykład rzeki, łańcuchy górskie lub wybrzeża morskie. Oznaczana jest specjalnymi znakami. Stopień rozwinięcia granicy państwa określa współczynnik rozwinięcia granicy, o tyle jednak może być pewien problem z dookreśleniem granicy morskiej. Przyjęto, że granice tę wyznaczają granice morza terytorialnego.

Morzem terytorialnym⁸¹ Rzeczypospolitej Polskiej jest obszar wód morskich o szerokości 12 mil morskich (22 224 m), liczonych od linii podstawowej tego morza⁸². Redy, na których odbywa się normalnie załadunek, wyładunek i kotwiczenie statków, położone całkowicie lub częściowo poza obszarem wód morskich określonym zgodnie z ust. 1 i 3, są włączone do morza terytorialnego⁸³.

Polska i wszystkie państwa nadbałtyckie utrzymują jako zasadę 12-milowe morze terytorialne. Długość polskiej granicy morza terytorialnego (państwa na morzu) wynosi łącznie 424,7 km, w tym 22,4 km z Niemcami, 380 km z morzem pełnym (wyłączną strefą ekonomiczną) i 22,3 km z Federacją Rosyjską⁸⁴.

Obce statki korzystają z prawa nieszkodliwego przepływu przez morze terytorialne Rzeczypospolitej Polskiej. Przepływ uważa się za nieszkodliwy dopóty, dopóki nie zagraża pokojowi, porządkowi publicznemu lub bezpieczeństwu Rzeczypospolitej Polskiej. Przepływ uważa się za zagrażający pokojowi, porządkowi publicznemu lub bezpieczeństwu Rzeczypospolitej Polskiej, jeżeli obcy statek lub okręt wojenny podejmuje na morzu terytorialnym działania polegające na:

- groźbie użycia siły lub użyciu siły przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej Rzeczypospolitej Polskiej albo pogwałceniu w jakikolwiek inny sposób zasad prawa międzynarodowego zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych;
- ćwiczeniach lub użyciu broni wszelkiego rodzaju;
- zbieraniu informacji na szkodę obronności lub bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej;
- propagandzie mającej na celu osłabienie obronności lub bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej;
- startowaniu, lądowaniu lub przyjmowaniu na pokład jakiegokolwiek statku powietrznego;
- lub urządzenia wojskowego;
- lądowaniu lub wyładowywaniu towarów, walut albo przyjmowaniu na statek lub wysadzaniu ze statku ludzi z naruszeniem przepisów celnych, skarbowych, imigracyjnych lub sanitarnych Rzeczypospolitej Polskiej;

⁸¹ Dz.U. 1998 Nr 98 poz. 609. Polska ratyfikowała Konwencję o prawie morza 6 listopada 1998 r. na podstawie ustawy z 2 lipca 1998 r. Dokument ratyfikacyjny został przekazany depozytariuszowi 13 listopada 1998 r. zgodnie z artykułem 306 konwencji.

⁸² Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza (Konwencja jamajska, Konwencja o prawie morza, ang. United Nations Convention on the Law of the Sea; UNCLOS) – umowa międzynarodowa wypracowana podczas obrad III Konferencji Prawa Morza ONZ, podpisana 10 grudnia 1982 r. w Montego Bay na Jamajce. Obecnie stanowi podstawowy dokument prawny w dziedzinie prawa morza. Została ratyfikowana przez 168 państw i Unię Europejską. Również państwa, które konwencji nie ratyfikowały (jak np. Stany Zjednoczone) a nawet jej nie podpisały (np. Turcja) wskazują na tę umowę jako na kodyfikację zwyczajowego prawa morza i powołują się na jej postanowienia.

⁸³ Wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie cieśniny Korfu z 1949 r.

⁸⁴ D.R. Bugajski *Prawa żeglugowe okrętu w świetle prawa międzynarodowego*, Wyd. Scholar, Warszawa 2009, s. 69–74.

- umyślnym zanieczyszczeniu morza;
- uprawianiu rybołówstwa;
- prowadzeniu badań lub działalności hydrograficznej;
- zakłócaniu systemu łączności lub innych urządzeń i instalacji Rzeczypospolitej Polskiej;
- wszelkich innych działaniach nie związanych bezpośrednio z przepływem.

Powyżej zostały opisane w sposób kompleksowy zadania, uprawnienia Straży granicznej, a także obowiązki. Jak widać z porównania tych zagadnień do kompetencji policji, wydają się one bardzo zbliżone. Różnice polegają głównie na zakresie przedmiotowym i granicach kompetencji.

STRAŻ POŻARNA

Straż pożarna działa w oparciu o Ustawę z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej⁸⁵. Straż pożarna to zawodowa, umundurowana i wyposażona w specjalistyczny sprzęt formacja, przeznaczona do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi i innymi miejscowymi zagrożeniami.

Do podstawowych zadań Państwowej Straży Pożarnej należy:

- rozpoznawanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń;
- organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczych w czasie pożarów, klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń;
- wykonywanie pomocniczych specjalistycznych czynności ratowniczych w czasie klęsk żywiołowych lub likwidacji miejscowych zagrożeń przez inne służby ratownicze;
- nadzór nad przestrzeganiem przepisów przeciwpożarowych;
- współdziałanie ze strażami pożarnymi i służbami ratowniczymi innych państw oraz ich organizacjami międzynarodowymi na podstawie wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych oraz odrębnych przepisów;
- realizacja innych zadań wynikających z wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych na zasadach i w zakresie w nich określonych.

AGENCJA BEZPIECZEŃSTWA WEWNĘTRZNEGO

ORAZ AGENCJA WYWIADU

Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencja Wywiadu działają w oparciu o ustawę z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. Często jest mylona służba wywiadu ze służbą bezpieczeństwa wewnętrznego. Wynika to stąd, że obie służby w wykonaniu zadań zająają się ze sobą. Obie zbierają informacje z zakresu bezpieczeństwa Państwa by później móc wykorzystując taką informację przeciwdziałać potencjalnym niekiedy realnym zagrożeniom. Informacje te muszą być wymieniane między tymi służbami dla

⁸⁵ Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r., O Państwowej Straży Pożarnej.

wspólnego celu – ochrony bezpieczeństwa Państwa. Przyjmuje się, że zbieraniem informacji za granicą Państwa zajmuje się Agencja Wywiadu, a wewnątrz Państwa Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Przykładowo przy obecnych możliwościach technicznych oraz charakterze przekazu informacji można je zbierać z każdego zakątka świata i coraz trudniej przyjmować gdzie leży granica pomiędzy miejscem zdobywania informacji. Wykonywanie zadań z zakresu bezpieczeństwa Państwa także może wywoływać wątpliwości, która z tych służb ma obowiązek wykonać określone zadania i czy ma prawo dokonać tego tak samodzielnie żeby nie musiała informować drugiej i czy jest to zjawisko pożądane. Ustawodawca przyjął zasadę wyrażającą się następująco: „działalność AW na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej może być prowadzona wyłącznie w związku z jej działalnością poza granicami państwa, a realizacja czynności operacyjno-rozpoznawczych, o których mowa w art. 27, 29 i 30, jest dopuszczalna wyłącznie za pośrednictwem Szefa ABW”⁸⁶. Przyjmuje się też, że celem utworzenia

- Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego jest ochrona bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego, a w szczególności w suwerenność i międzynarodową pozycję, niepodległość i nienaruszalność jego terytorium, a także obronność państwa i rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie określonych przestępstw;
- Agencji Wywiadu jest ochrony bezpieczeństwa zewnętrznego państwa⁸⁷.
W tym kontekście do podstawowych zadań ABW należy:
 - 1) rozpoznawanie, zapobieganie i zwalczanie zagrożeń godzących w bezpieczeństwo wewnętrzne państwa oraz jego porządek konstytucyjny;
 - 2) rozpoznawanie, zapobieganie i wykrywanie przestępstw:
 - a) szpiegostwa, terroryzmu, bezprawnego ujawnienia lub wykorzystania informacji niejawnych i innych przestępstw godzących w bezpieczeństwo państwa,
 - b) godzących w podstawy ekonomiczne państwa,
 - c) korupcji osób pełniących funkcje publiczne, o których mowa w art. 1 i 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ograniczeniu prowadzenia działalności gospodarczej przez osoby pełniące funkcje publiczne (Dz.U. z 2006 r. Nr 216, poz. 1584, z 2008 r. Nr 223, poz. 1458 oraz z 2009 r. Nr 178, poz. 1375), jeśli może to godzić w bezpieczeństwo państwa,
 - d) w zakresie produkcji i obrotu towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa,
 - e) nielegalnego wytwarzania, posiadania i obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, bronią masowej zagłady oraz środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi, w obrocie międzynarodowym.
 - 3) realizowanie, w granicach swojej właściwości, zadań związanych z ochroną informacji niejawnych oraz wykonywanie funkcji krajowej władzy bezpie-

⁸⁶ Art. 6 Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. O Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu.

⁸⁷ Zgodnie z brzmieniem ustawy z dnia 24 maja 2002 r. O Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu.

czeństwa w zakresie ochrony informacji niejawnych w stosunkach międzynarodowych;

- 4) uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego;
- 5) podejmowanie innych działań określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych;
- 6) Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego wykonuje zadania punktu kontaktowego do wymiany danych, o którym mowa w art. 16 ust. 3 decyzji Rady 2008/615/WSiSW w sprawie intensyfikacji współpracy transgranicznej, szczególnie w zwalczaniu terroryzmu i przestępczości transgranicznej (Dz. Urz. UE L 210 z 06.08.2008, str. 1).

Do zadań Agencji Wywiadu należy:

- 1) uzyskiwanie, analizowanie, przetwarzanie i przekazywanie właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej oraz jej potencjału ekonomicznego i obronnego;
- 2) rozpoznawanie i przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym godzącym w bezpieczeństwo, obronność, niepodległość i nienaruszalność terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- 3) ochrona zagranicznych przedstawicielstw Rzeczypospolitej Polskiej i ich pracowników przed działaniami obcych służb specjalnych i innymi działaniami mogącymi przynieść szkodę interesom Rzeczypospolitej Polskiej;
- 4) zapewnienie ochrony kryptograficznej łączności z polskimi placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi oraz poczty kurierskiej;
- 5) rozpoznawanie międzynarodowego terroryzmu, ekstremizmu oraz międzynarodowych grup przestępczości zorganizowanej;
- 6) rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią, amunicją i materiałami wybuchowymi, środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi oraz towarami, technologiami i usługami o znaczeniu strategicznym dla bezpieczeństwa państwa, a także rozpoznawanie międzynarodowego obrotu bronią masowej zagłady i zagrożeń związanych z rozprzestrzenianiem tej broni oraz środków jej przenoszenia;
- 7) rozpoznawanie i analizowanie zagrożeń występujących w rejonach napięć, konfliktów i kryzysów międzynarodowych, mających wpływ na bezpieczeństwo państwa, oraz podejmowanie działań mających na celu eliminowanie tych zagrożeń;
- 8) prowadzenie wywiadu elektronicznego;
- 9) podejmowanie innych działań określonych w odrębnych ustawach i umowach międzynarodowych.

Organy administracji rządowej, organy samorządu terytorialnego, instytucje państwowe oraz przedsiębiorcy prowadzący działalność w zakresie użyteczno-

ści publicznej są obowiązani, w zakresie swojego działania, do współdziałania z Agencjami, a w szczególności udzielania pomocy w realizacji zadań Agencji.

Szef ABW i Szef AW podlegają bezpośrednio Prezesowi Rady Ministrów. Działalność Szefa ABW i Szefa AW podlega kontroli Sejmu.

Tak jak o tym już była mowa wcześniej, informacja dająca możliwość właściwego rozeznania sytuacji i możliwość podjęcia prawidłowych decyzji odbywa się co do podstawowej zasady na szczeblu centralnym. Z tych względów przy Radzie Ministrów działa Kolegium do Spraw Służb Specjalnych⁸⁸, zwane dalej „Kolegium”, jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach programowania, nadzorowania i koordynowania działalności ABW, AW, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego i Centralnego Biura Antykorupcyjnego, zwanych dalej „służbami specjalnymi”, oraz podejmowanych dla ochrony bezpieczeństwa państwa działań Policji, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej, Służby Więziennej, Biura Ochrony Rządu, Służby Celnej, urzędów skarbowych, izb skarbowych, organów kontroli skarbowej, organów informacji finansowej oraz służb rozpoznania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań Kolegium należy formułowanie ocen lub wyrażanie opinii w sprawach:

- 1) powoływania i odwoływania Szefa ABW, Szefa AW, Szefa Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Szefa Służby Wywiadu Wojskowego oraz Szefa Centralnego Biura Antykorupcyjnego;
- 2) kierunków i planów działania służb specjalnych;
- 3) szczegółowych projektów budżetów służb specjalnych, przed rozpatrzeniem ich przez Radę Ministrów;
- 4) projektów aktów normatywnych i innych dokumentów rządowych dotyczących działalności służb specjalnych;
- 5) wykonywania przez służby specjalne powierzonych im zadań zgodnie z kierunkami i planami działania tych służb;
- 6) rocznych sprawozdań przedstawianych przez Szefów z działalności podległych im służb specjalnych;
- 7) koordynowania działalności ABW, AW, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego i Centralnego Biura Antykorupcyjnego, a także działalności służb specjalnych z Policją, Strażą Graniczną, Żandarmerią Wojskową, Biurem Ochrony Rządu, Służbą Celną, urzędami skarbowymi, izbami skarbowymi, organami kontroli skarbowej, organami informacji finansowej i służbami rozpoznania Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz ich współdziałania w dziedzinie ochrony bezpieczeństwa państwa;
- 8) współdziałania podmiotów, o których mowa w art. 10, ze służbami specjalnymi;
- 9) współdziałania służb specjalnych z właściwymi organami i służbami innych państw;

⁸⁸ Art. 11 Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. O Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu.

- 10) organizacji wymiany informacji istotnych dla bezpieczeństwa i międzynarodowej pozycji Rzeczypospolitej Polskiej pomiędzy organami administracji rządowej;
- 11) ochrony informacji niejawnych dotyczących:
 - a) zagrożeń o zasięgu ogólnokrajowym w zakresie ochrony informacji niejawnych,
 - b) sposobów postępowania w sytuacji zagrożenia o zasięgu ogólnokrajowym, powstałej wskutek ujawnienia informacji niejawnych, oraz dokonywanie oceny skutków ujawnienia takich informacji,
 - c) projektów aktów normatywnych i innych dokumentów rządowych dotyczących ochrony informacji niejawnych,
 - d) innych spraw zleczanych przez Radę Ministrów lub Prezesa Rady Ministrów oraz wnoszonych przez ministrów w zakresie realizacji zadań związanych z ochroną informacji niejawnych.

W skład Kolegium wchodzi:

- 1) przewodniczący – Prezes Rady Ministrów;
- 2) sekretarz Kolegium;
- 3) członkowie:
 - a) minister właściwy do spraw wewnętrznych,
 - b) minister właściwy do spraw zagranicznych,
 - c) Minister Obrony Narodowej,
 - d) minister właściwy do spraw finansów publicznych,
 - e) Szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego;
- 4) minister-członek Rady Ministrów właściwy do spraw koordynowania działalności służb specjalnych, jeżeli został wyznaczony przez Prezesa Rady Ministrów.

W posiedzeniach Kolegium uczestniczą także:

- 1) Szef ABW;
- 2) Szef AW;
- 2a) Szef Centralnego Biura Antykorupcyjnego;
- 3) Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego;
- 3a) Szef Służby Wywiadu Wojskowego;
- 4) Przewodniczący Sejmowej Komisji do Spraw Służb Specjalnych

SZCZEGÓLNA REGULACJA PRAWNA W ZAKRESIE WALKI Z TERRORYZMEM⁸⁹

Wydarzenia terrorystyczne we Francji, Niemczech i w Anglii doprowadziły do wywołania fali niepokoju lub wręcz strachu. Terrorysty islamscy nie przebiegając w środkach zmięrzali tylko do jednego celu, mianowicie aby każdy człowiek odczuwał strach, aby wyjście po zakupy czy do pracy połączone było z obawą, że jest to być może ostatnie wyjście z domu. Duże ryzyko zagrożenie życia lub

⁸⁹ Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. O działaniach antyterrorystycznych.

zdrowia prowadziło niekiedy do paniki i chaosu. Terrorysty używali nawet ciężarówek jako narzędzia siania strachu. Nie mieli nic do zaproponowania, zabijali usprawiedliwiając to rzekomą wojną religijną z tymi, od których otrzymali gościnę, wsparcie bytowe.

Zbliżające się Dni Młodzieży⁹⁰ w Polsce w 2016 r. wywołały w naszym kraju obawę czy władze są w stanie zapewnić ponad dwóm milionom młodych⁹¹ ludzi skupionych w jednym miejscu bezpieczeństwo. Nie można tego było osiągnąć w stanie prawnym wcześniej obowiązującym. Zdecydowano się zatem na ustanowienie prawa przeciwdziałającego terroryzmowi i to w takim stopniu, że nowe regulacje prawne pozwalały na bardzo duże ograniczenia wolności ale z drugiej strony tworzyły narzędzia dla odsunięcia zagrożeniu terrorystycznemu. Ustawa wprowadziła nieznanne wcześniej rozwiązania, które spotkały się z głośną krytyką, która przedstawiała argumenty ujawniające obawy, że prawo w takim kształcie może być źródłem nadużycia przez władzę także w przyszłości. W takich okolicznościach powstała ustawa, która jest najbardziej kontrowersyjną z dotychczasowych w zakresie bezpieczeństwa.

Ustawa określa zasady prowadzenia *działań antyterrorystycznych* oraz współpracy między organami właściwymi w zakresie prowadzenia tych *działań*⁹². Ilekroć w ustawie jest mowa o⁹³:

- 1) *działaniach antyterrorystycznych* – należy przez to rozumieć *działania* organów administracji publicznej polegające na zapobieganiu zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych przedsięwzięć, reagowaniu w przypadku wystąpienia takich zdarzeń oraz usuwaniu ich skutków, w tym odtwarzaniu zasobów przeznaczonych do reagowania na nie;
- 2) *działaniach kontrterrorystycznych* – należy przez to rozumieć *działania* wobec sprawców, osób przygotowujących lub pomagających w dokonaniu przestępstwa o charakterze terrorystycznym, o którym mowa w art. 115 § 20 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2017 r. poz. 2204 oraz z 2018 r. poz. 20 i 305)⁹⁴, prowadzone w celu wyeliminowania bezpośredniego

⁹⁰ Światowe Dni Młodzieży – spotkanie młodych katolików, które odbyły się w dniach 26–31 lipca w Krakowie.

⁹¹ W Kampusie Miłosierdzia w Brzegach w dniu 31 lipca 2016 r. w obecności od 1,5 do 3 mln młodych wiernych, pod przewodnictwem papieża Franciszka odbyła się uroczysta msza.

⁹² Art. 1.

⁹³ Art. 2.

⁹⁴ § 20. Przystępstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu: 1) poważnego zastraszenia wielu osób; 2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności; 3) wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu.

- zagrożenia życia, zdrowia lub wolności osób lub mienia przy wykorzystaniu specjalistycznych sił i środków oraz specjalistycznej taktyki *działania*;
- 3) infrastrukturze administracji publicznej – należy przez to rozumieć systemy oraz obiekty niezbędne dla zapewnienia bezpiecznego i ciągłego funkcjonowania organów administracji publicznej;
 - 4) infrastrukturze krytycznej – należy przez to rozumieć infrastrukturę krytyczną, o której mowa w art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (Dz.U. z 2017 r. poz. 209 i 1566)⁹⁵;
 - 5) Ministrze Koordynatorze Służb Specjalnych – należy przez to rozumieć Ministra – Członka Rady Ministrów, którego zakres *działania*, wyznaczony na podstawie art. 33 ust. 1 ustawy z dnia 8 sierpnia 1996 r. o Radzie Ministrów (Dz.U. z 2012 r. poz. 392 oraz z 2015 r. poz. 1064), obejmuje zadania związane z działalnością służb specjalnych w rozumieniu ustawy z dnia 24 maja 2002 r.

⁹⁵ Infrastrukturze krytycznej – należy przez to rozumieć systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urzędnia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców. Infrastruktura krytyczna obejmuje systemy:

- a) zaopatrzenia w energię, surowce energetyczne i paliwa,
 - b) łączności,
 - c) sieci teleinformatycznych,
 - d) finansowe,
 - e) zaopatrzenia w żywność,
 - f) zaopatrzenia w wodę,
 - g) ochrony zdrowia,
 - h) transportowe,
 - i) ratownicze,
 - j) zapewniające ciągłość działania administracji publicznej,
 - k) produkcji, składowania, przechowywania i stosowania substancji chemicznych i promieniotwórczych, w tym rurociągi substancji niebezpiecznych;
- 2a) europejskiej infrastrukturze krytycznej – należy przez to rozumieć systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urzędnia i instalacje kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców, wyznaczone w systemach, o których mowa w pkt 2 lit. a i h, w zakresie energii elektrycznej, ropy naftowej i gazu ziemnego oraz transportu drogowego, kolejowego, lotniczego, wodnego śródlądowego, żeglugi oceanicznej, żeglugi morskiej bliskiego zasięgu i portów, zlokalizowane na terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, których zakłócenie lub zniszczenie miałyby istotny wpływ na co najmniej dwa państwa członkowskie;
- 3) ochronie infrastruktury krytycznej – należy przez to rozumieć wszelkie działania zmierzające do zapewnienia funkcjonalności, ciągłości działań i integralności infrastruktury krytycznej w celu zapobiegania zagrożeniom, ryzykom lub słabym punktom oraz ograniczenia i neutralizacji ich skutków oraz szybkiego odtworzenia tej infrastruktury na wypadek awarii, ataków oraz innych zdarzeń zakłócających jej prawidłowe funkcjonowanie.

- o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (Dz.U. z 2017 r. poz. 1920 i 2405 oraz z 2018 r. poz. 138);
- 6) miejscu zdarzenia o charakterze terrorystycznym – należy przez to rozumieć przestrzeń otwartą lub zamkniętą, w której nastąpiło zdarzenie o charakterze terrorystycznym lub w której wystąpił lub miał wystąpić jego skutek, oraz przestrzeń, w której występują zagrożenia związane ze zdarzeniem o charakterze terrorystycznym;
 - 7) zdarzeniu o charakterze terrorystycznym – należy przez to rozumieć sytuację, co do której istnieje podejrzenie, że powstała na skutek przestępstwa o charakterze terrorystycznym, o którym mowa w art. 115 § 20 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, lub zagrożenie zaistnienia takiego przestępstwa.

WŁAŚCIWOŚĆ ORGANÓW⁹⁶

Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, zwany dalej „Szefem ABW”, odpowiada za zapobieganie zdarzeniom o charakterze terrorystycznym. Minister właściwy do spraw wewnętrznych odpowiada za przygotowanie do przejmowania kontroli nad zdarzeniami o charakterze terrorystycznym w drodze zaplanowanych przedsięwzięć, reagowanie w przypadku wystąpienia takich zdarzeń oraz odtwarzanie zasobów przeznaczonych do reagowania na te zdarzenia.

WSPÓŁPRACA PRZY REALIZACJI DZIAŁAŃ ANTYTERRORYSTYCZNYCH; POLEGENIA SZEFA ABW⁹⁷

Organy administracji publicznej, właściciele i posiadacze obiektów, instalacji, urządzeń infrastruktury administracji publicznej lub infrastruktury krytycznej współpracują z organami, służbami i instytucjami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego przy realizacji działań antyterrorystycznych.

Organy i podmioty, o których mowa w ust. 1, przekazują niezwłocznie Szefowi ABW będące w ich posiadaniu informacje dotyczące zagrożeń o charakterze terrorystycznym dla infrastruktury administracji publicznej lub infrastruktury krytycznej, w tym zagrożeń dla funkcjonowania systemów i sieci energetycznych, wodno-kanalizacyjnych, ciepłowniczych oraz teleinformatycznych istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa.

W przypadku powzięcia informacji o możliwości wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym zagrażającego infrastrukturze administracji publicznej lub infrastrukturze krytycznej, życiu lub zdrowiu ludzi, mieniu w znacznych rozmiarach, dziedzictwu narodowemu lub środowisku, Szef ABW może wydawać polecenia organom i podmiotom, o których mowa w ust. 1, z wyłączeniem podmiotów, o których mowa w art. 7, zagrożonym tymi zdarzeniami, mające na celu przeciwdziałanie zagrożeniom, ich usunięcie albo minimalizację, oraz przekazywać im informacje niezbędne do tego celu. Organy i podmioty,

⁹⁶ Art. 3.

⁹⁷ Art. 4. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

o których mowa w zdaniu pierwszym, informują Szefa ABW o podjętych działaniach w tym zakresie.

Szef ABW o podjętych działaniach, o których mowa w ust. 3, informuje niezwłocznie Ministra Koordynatora Służb Specjalnych, jeżeli został powołany.

INFORMACJE O OSOBACH ZWIĄZANYCH Z DZIAŁANAMI TERRORYSTYCZNYMI⁹⁸

W celu realizacji zadania, o którym mowa w art. 3 ust. 1, Szef ABW, z zachowaniem wymogów dotyczących ochrony informacji niejawnych, prowadzi wykaz zawierający informacje o:

- 1) osobach podejmujących działalność na rzecz organizacji terrorystycznych lub organizacji związanych z działalnością terrorystyczną lub członkach tych organizacji;
- 2) poszukiwanych osobach prowadzących działalność terrorystyczną lub osobach podejrzewanych o popełnienie przestępstw o charakterze terrorystycznym, wobec których w Rzeczypospolitej Polskiej zostało wydane zarządzenie o zatrzymaniu, poszukiwaniu lub postanowienie o poszukiwaniu listem gończym, a także poszukiwanych na podstawie europejskiego nakazu aresztowania;
- 3) osobach, wobec których istnieje uzasadnione podejrzenie, że mogą prowadzić działania zmierzające do popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym, w tym o osobach stanowiących zagrożenie bezpieczeństwa lotnictwa cywilnego;
- 4) osobach uczestniczących w szkoleniach terrorystycznych lub podejmujących podróż w celu popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym.

NIEJAWNE PROWADZENIE DZIAŁAŃ WOBEC CUDZOZIEMCÓW⁹⁹

W celu rozpoznawania, zapobiegania lub zwalczania przestępstw o charakterze terrorystycznym Szef ABW może zarządzić wobec osoby niebędącej obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej, w stosunku do której istnieje obawa co do możliwości prowadzenia przez nią działalności terrorystycznej, na okres nie dłuższy niż 3 miesiące, niejawne prowadzenie czynności polegających na:

- 1) uzyskiwaniu i utrwalaniu treści rozmów prowadzonych przy użyciu środków technicznych, w tym za pomocą sieci telekomunikacyjnych;
- 2) uzyskiwaniu i utrwalaniu obrazu lub dźwięku osób z pomieszczeń, środków transportu lub miejsc innych niż miejsca publiczne;
- 3) uzyskiwaniu i utrwalaniu treści korespondencji, w tym korespondencji prowadzonej za pomocą środków komunikacji elektronicznej;
- 4) uzyskiwaniu i utrwalaniu danych zawartych na informatycznych nośnikach danych, telekomunikacyjnych urządzeniach końcowych, systemach informatycznych i teleinformatycznych;

⁹⁸ Art. 6. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

⁹⁹ Art. 9. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

5) uzyskiwaniu dostępu i kontroli zawartości przesyłek.

Przedsiębiorca telekomunikacyjny, operator pocztowy oraz usługodawca świadczący usługi drogą elektroniczną są obowiązani do zapewnienia nieodpłatnie warunków technicznych i organizacyjnych umożliwiających prowadzenie przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, zwaną dalej „ABW”, czynności, o których mowa powyżej. Kontrola nad tym polega na tym, że Zarządzenie, wraz z uzasadnieniem Szef ABW niezwłocznie przekazuje Ministrowi Koordynatorowi Służb Specjalnych, jeżeli został powołany, oraz Prokuratorowi Generalnemu. Prokurator Generalny może nakazać zaprzestanie czynności objęte zarządzeniem.

UPRAWNIENIE DO POBIERANIA OBRAZU LINII PAPILARNYCH,
UTRWALANIA WIZERUNKU TWARZY, POBIERANIA MATERIAŁU DNA¹⁰⁰

Funkcjonariusze ABW, Policji i Straży Granicznej są uprawnieni do pobierania obrazu linii papilarnych lub utrwalania wizerunku twarzy lub nieinwazyjnego pobierania materiału biologicznego w celu oznaczenia profilu DNA osoby niebędącej obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej, w przypadku gdy:

- 1) istnieje wątpliwość co do tożsamości osoby lub
- 2) istnieje podejrzenie nielegalnego przekroczenia granicy Rzeczypospolitej Polskiej albo wątpliwość co do deklarowanego celu pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub
- 3) istnieje podejrzenie co do zamiaru nielegalnego przebywania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub
- 4) istnieje podejrzenie związku osoby ze zdarzeniem o charakterze terrorystycznym, lub
- 5) osoba mogła uczestniczyć w szkoleniu terrorystycznym.

Organ, który pobrał obraz linii papilarnych lub utrwał wizerunek twarzy, przekazuje Komendantowi Głównemu Policji:

- 1) obraz linii papilarnych lub wizerunku twarzy;
- 2) dane osobowe osoby, której pobrano obraz linii papilarnych lub utrwalono wizerunek;
- 3) informację o podstawie prawnej pobrania obrazu linii papilarnych lub utrwalenia wizerunku.

Organ, który pobrał materiał biologiczny, przekazuje go do właściwego laboratorium kryminalistycznego w celu oznaczenia profilu DNA.

Właściwe laboratorium kryminalistyczne przekazuje Komendantowi Głównemu Policji:

- 1) oznaczony profil DNA;
- 2) dane osobowe osoby, od której pobrano materiał biologiczny;
- 3) informację o podstawie prawnej pobrania materiału biologicznego.

Komendant Główny Policji włącza przekazane obrazy, oznaczone profile DNA, dane osobowe, o których mowa w ust. 2 pkt 2 i ust. 4 pkt 2 oraz informację, o których mowa w ust. 2 pkt 3 i ust. 4 pkt 3, do baz danych Policji oraz zapewnia dostęp

¹⁰⁰ Art. 10. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

do przekazanych obrazów, wizerunków, informacji i danych organom wymienionym w ust. 1 oraz umożliwia ich przetwarzanie i aktualizację przez te organy na potrzeby prowadzonych przez nie postępowań.

W celu realizacji zadania, o którym mowa w art. 3 ust. 1, Szef ABW¹⁰¹ może nieodpłatnie uzyskać dostęp do danych i informacji zgromadzonych w rejestrach publicznych i ewidencjach prowadzonych przez:

- a) podmioty oraz służby specjalne, o których mowa w art. 5 ust. 1;
- b) ministrów kierujących działami administracji rządowej;
- c) Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców;
- d) Prezesa Urzędu Komunikacji Elektronicznej;
- e) Prezesa Urzędu Lotnictwa Cywilnego;
- f) Prezesa Państwowej Agencji Atomistyki;
- g) Zakład Ubezpieczeń Społecznych;
- h) Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego;
- i) Komisję Nadzoru Finansowego;
- j) Głównego Geodetę Kraju;
- k) jednostki samorządu terytorialnego;
- l) Prokuratora Generalnego;
- m) jednostki organizacyjne im podległe lub przez nie nadzorowane.

RODZAJE STOPNI ALARMOWYCH¹⁰²

W przypadku zagrożenia wystąpieniem zdarzenia o charakterze terrorystycznym albo w przypadku wystąpienia takiego zdarzenia można wprowadzić jeden z czterech stopni alarmowych:

- pierwszy stopień alarmowy (stopień ALFA);
- drugi stopień alarmowy (stopień BRAVO);
- trzeci stopień alarmowy (stopień CHARLIE);
- czwarty stopień alarmowy (stopień DELTA).

Pierwszy stopień, o którym mowa w ust. 1 pkt 1 oraz ust. 2 pkt 1, można wprowadzić w przypadku uzyskania informacji o możliwości wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym, którego rodzaj i zakres jest trudny do przewidzenia.

Drugi stopień, o którym mowa w ust. 1 pkt 2 oraz w ust. 2 pkt 2, można wprowadzić w przypadku zaistnienia zwiększonego i przewidywalnego zagrożenia wystąpieniem zdarzenia o charakterze terrorystycznym, jednak konkretny cel ataku nie został zidentyfikowany.

Trzeci stopień, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 oraz w ust. 2 pkt 3, można wprowadzić w przypadku:

- 1) wystąpienia zdarzenia potwierdzającego prawdopodobny cel ataku o charakterze terrorystycznym, godzącego w:
 - a) bezpieczeństwo lub porządek publiczny albo

¹⁰¹ Art. 11. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

¹⁰² Tamże.

- b) bezpieczeństwo Rzeczypospolitej Polskiej, albo
 - c) bezpieczeństwo innego państwa lub organizacji międzynarodowej oraz stwarzającego potencjalne zagrożenie dla Rzeczypospolitej Polskiej lub
 - 2) uzyskania wiarygodnych i potwierdzonych informacji o planowanym zdarzeniu o charakterze terrorystycznym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub
 - 3) uzyskania wiarygodnych i potwierdzonych informacji o planowanym zdarzeniu o charakterze terrorystycznym, którego skutki mogą dotyczyć obywateli polskich przebywających za granicą lub instytucji polskich albo polskiej infrastruktury mieszczących się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.
- Czwarty stopień, o którym mowa w ust. 1 pkt 4 oraz w ust. 2 pkt 4, można wprowadzić w przypadku:

- 1) wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym powodującego zagrożenie:
 - a) bezpieczeństwa lub porządku publicznego albo
 - b) bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, albo
 - c) bezpieczeństwa innego państwa lub organizacji międzynarodowej oraz stwarzającego zagrożenie dla Rzeczypospolitej Polskiej, lub
 - 2) gdy uzyskane informacje wskazują na zaawansowaną fazę przygotowań do zdarzenia o charakterze terrorystycznym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub
 - 3) gdy uzyskane informacje wskazują na zaawansowaną fazę przygotowań do zdarzenia o charakterze terrorystycznym, które ma być wymierzone w obywateli polskich przebywających za granicą lub w instytucje polskie albo polską infrastrukturę mieszczące się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, a zebrane informacje wskazują jednocześnie na nieuchronność takiego zdarzenia.
- Wyższy albo niższy stopień alarmowy i stopień alarmowy CRP mogą być wprowadzone z pominięciem stopni pośrednich. Stopnie wymienione w ust. 1 i 2 mogą być wprowadzane rozdzielnie lub łącznie. W przypadku wprowadzenia różnych stopni alarmowych i różnych stopni alarmowych CRP należy wykonać zadania przewidziane dla stopnia wyższego. Stopnie alarmowe i stopnie alarmowe CRP odwołuje się niezwłocznie po minimalizacji zagrożenia lub skutków zdarzenia będącego przestanką do ich wprowadzenia.

KOORDYNACJA DZIAŁAŃ W PRZYPADKU ZDARZENIA O CHARAKTERZE TERRORYSTYCZNYM POZA GRANICAMI RP¹⁰³

Minister Właściwy do Spraw Zagranicznych, we współpracy z Ministrem Koordynatorem Służb Specjalnych, jeżeli został powołany, koordynuje działania właściwych służb i organów w przypadku zdarzenia o charakterze terrorystycznym poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, wymierzonego przeciwko obywatelom lub mieniu Rzeczypospolitej Polskiej, z wyłączeniem zdarzeń, o których mowa w ust. 2.

¹⁰³ Art. 19. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

UPRAWNIENIA KIERUJĄCEGO DZIAŁANAMI ANTYTERRORYSTYCZNYMI¹⁰⁴

Jeżeli jest to uzasadnione sytuacją na miejscu zdarzenia o charakterze terrorystycznym, kierujący działaniami, mając na uwadze zapewnienie bezpieczeństwa osób i mienia, może, w zakresie oraz na czas niezbędny do skutecznego prowadzenia działań antyterrorystycznych:

- 1) zarządzić ewakuację osób lub mienia z miejsca zdarzenia o charakterze terrorystycznym i z jego otoczenia do wskazanego miejsca, obiektu lub obszaru;
- 2) wstrzymać albo ograniczyć ruch pieszych, a także wprowadzić zakaz przebywania osób postronnych w miejscu zdarzenia o charakterze terrorystycznym i w jego pobliżu;
- 3) wstrzymać albo ograniczyć ruch pojazdów w miejscu zdarzenia o charakterze terrorystycznym lub w jego otoczeniu, a także kursowanie środków publicznego transportu zbiorowego w porozumieniu z organem kierującym ruchem tych środków transportu albo skierować pojazd w określone miejsce;
- 4) zażądać od organu kierującego ruchem kolejowym wstrzymania albo ograniczenia ruchu kolejowego w miejscu zdarzenia o charakterze terrorystycznym lub w jego otoczeniu albo zatrzymania pojazdu kolejowego lub skierowania go w określone miejsce;
- 5) zażądać od organu kierującego ruchem jednostek pływających wstrzymania albo ograniczenia ruchu jednostek pływających w porcie lub akwenie będącym miejscem zdarzenia o charakterze terrorystycznym lub akwenie sąsiadującym z nimi albo zatrzymania jednostki pływającej lub skierowania jej w określone miejsce;
- 6) zażądać od organu kierującego ruchem lotniczym wstrzymania albo ograniczenia ruchu lotniczego na lotnisku będącym miejscem zdarzenia o charakterze terrorystycznym;
- 7) żądać nieodpłatnego korzystania z nieruchomości lub nieodpłatnego przejęcia do używania ruchomości, w tym środków transportu, a także przedmiotów i urządzeń, koniecznych do przeprowadzenia działań kontrterrorystycznych;
- 8) żądać udzielenia pomocy od instytucji, organizacji, przedsiębiorców i osób fizycznych lub wydawać im polecenia inne niż określone w pkt 1–7, zmierzające do minimalizacji lub usunięcia skutków zdarzenia o charakterze terrorystycznym, zapobieżenia powstaniu kolejnych zdarzeń o charakterze terrorystycznym lub wykrycia i ujęcia osób odpowiedzialnych za spowodowanie tych zdarzeń.

UŻYCIE SIŁ ZBROJNYCH RP DO POMOCY ODDZIAŁOM POLICJI¹⁰⁵

W przypadku wprowadzenia trzeciego lub czwartego stopnia alarmowego w trybie art. 16 ust. 1, jeżeli użycie oddziałów i pododdziałów Policji okaże się niewystarczające lub może okazać się niewystarczające, do pomocy oddziałom i pododdziałom Policji mogą być użyte oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczyposp.

¹⁰⁴ Art. 20. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

¹⁰⁵ Art. 22. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

spolitej Polskiej, stosownie do ich przygotowania specjalistycznego, posiadanego sprzętu i uzbrojenia oraz zaistniałych potrzeb.

1. Przygotowanie do użycia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności rozpoczęcie planowania, pozyskiwania informacji i współpracy z organami administracji publicznej, może nastąpić po wprowadzeniu trzeciego lub czwartego stopnia alarmowego i przed wydaniem decyzji, o której mowa w ust. 3.
2. Decyzję o użyciu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej niepodlegającą ogłoszeniu, w przypadkach, o których mowa w ust. 1, wydaje Minister Obrony Narodowej, na wniosek ministra właściwego do spraw wewnętrznych określający zakres i formę pomocy. Minister Obrony Narodowej informuje niezwłocznie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej i Prezesa Rady Ministrów o wydaniu decyzji. Decyzja, o której mowa w ust. 3, określa:
 - 1) skład oddziałów i pododdziałów, które mają być użyte do pomocy, oraz ich zadania i liczebność;
 - 2) obszar, na jakim oddziały i pododdziały, które mają być użyte do pomocy, będą wykonywały zadania oraz czas ich wykonywania;
 - 3) ewentualne ograniczenia dotyczące użycia posiadanych środków własnych będących w wyposażeniu oddziałów i pododdziałów, które mają być użyte do pomocy.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może wydać postanowienie o zmianie lub uchyleniu decyzji, o której mowa w ust. 3. Oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej użyte do pomocy oddziałom lub pododdziałom Policji mogą użyć i wykorzystać środki przymusu bezpośredniego i broń palną na zasadach przewidzianych dla żołnierzy Żandarmerii Wojskowej. Oddziały i pododdziały Wojsk Specjalnych użyte do pomocy oddziałom lub pododdziałom Policji mogą użyć i wykorzystać w działaniach kontrterrorystycznych środki przymusu bezpośredniego i broń palną w sposób przewidziany w art. 3 ust. 2a ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1430 i 2217 oraz z 2018 r. poz. 138), z zastrzeżeniem dopuszczalności użycia broni palnej w przypadkach określonych w art. 23 ust. 1. Oddziały lub pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej użyte do pomocy oddziałom lub pododdziałom Policji pozostają w systemie dowodzenia Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Organem koordynującym działania podejmowane przez oddziały i pododdziały Policji oraz oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w przypadku, o którym mowa w ust. 1, jest:

- 1) właściwy miejscowo komendant wojewódzki Policji – w przypadku działań podejmowanych przez oddziały i pododdziały Policji oraz oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej na obszarze jednego województwa;
- 2) Komendant Główny Policji – w przypadku działań podejmowanych przez oddziały i pododdziały Policji oraz oddziały i pododdziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej na obszarze większym niż jedno województwo.

SPECJALNE UŻYCIE BRONI PODCZAS DZIAŁAŃ KONTRTERRORYSTYCZNYCH¹⁰⁶

W ramach działań kontrterrorystycznych, jeżeli jest to niezbędne do przeciwdziałania bezpośredniemu, bezprawnemu, gwałtownemu zamachowi na życie lub zdrowie człowieka lub do uwolnienia zakładnika, a użycie broni palnej w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę jest niewystarczające i przeciwdziałanie takiemu zamachowi lub uwolnienie zakładnika w inny sposób nie jest możliwe, dopuszcza się, z uwzględnieniem wszelkich okoliczności zdarzenia o charakterze terrorystycznym oraz możliwości działań kontrterrorystycznych, użycie broni palnej przeciwko osobie dokonującej zamachu albo biorącej lub przetrzymującej zakładnika, którego skutkiem może być śmierć lub bezpośrednie zagrożenie życia lub zdrowia tej osoby, zwane dalej „specjalnym użyciem broni”.

Specjalne użycie broni odbywa się na zasadach określonych w ustawie z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1120) oraz z (Dz.U. z 2018 r. poz. 106 i 138), z zastrzeżeniem odrębności przewidzianych w niniejszym artykule oraz w art. 22 ust. 7. Do specjalnego użycia broni nie stosuje się przepisów art. 7 ust. 1 i art. 48 ustawy, o której mowa w ust. 2. Specjalne użycie broni może być dokonane przez funkcjonariuszy Policji, Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, żołnierzy Żandarmerii Wojskowej lub żołnierzy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, wchodzących w skład grupy wykonującej działania kontrterrorystyczne, zwanej dalej „grupą kontrterrorystyczną”.

Decyzję o dopuszczalności specjalnego użycia broni może podjąć oraz conąć kierujący działaniami. Kierujący działaniami niezwłocznie przekazuje decyzję dowódcy grupy kontrterrorystycznej oraz informuje o podjętej decyzji organ wyznaczający kierującego działaniami. Po otrzymaniu decyzji o dopuszczalności specjalnego użycia broni dowódca grupy kontrterrorystycznej może wydać rozkaz specjalnego użycia broni przez funkcjonariuszy lub żołnierzy grupy kontrterrorystycznej, określając cel i sposób specjalnego użycia broni. Specjalne użycie broni dokumentuje dowódca grupy kontrterrorystycznej, który niezwłocznie po zakończeniu działań kontrterrorystycznych sporządza, stosując odpowiednio art. 54 ust. 1 i 2 ustawy, o której mowa w ust. 2, protokół specjalnego użycia broni i przekazuje go kierującemu działaniami.

PROWADZENIE DZIAŁAŃ ANTYTERRORYSTYCZNYCH POZA GRANICAMI RP¹⁰⁷

Działania antyterrorystyczne na zasadach określonych w ustawie, mogą być prowadzone również poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, na akwenach w polskiej strefie odpowiedzialności SAR, zgodnie z Międzynarodową konwencją o poszukiwaniu i ratownictwie morskim, sporządzoną w Hamburgu dnia 27 kwietnia 1979 r. (Dz.U. z 1988 r. poz. 184 i 185).

¹⁰⁶ Art. 23. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

¹⁰⁷ Art. 24. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

Służby ratownicze prowadzą w zakresie swoich kompetencji działania w polskiej strefie odpowiedzialności SAR zmierzające do usunięcia skutków zdarzenia o charakterze terrorystycznym i w tym zakresie współdziałają ze sobą oraz ze służbami prowadzącymi działania antyterrorystyczne.

PRZESZUKANIE POMIESZCZEŃ LUB ZATRZYMANIE OSOBY PODEJRZEWANEJ¹⁰⁸

W przypadku podejrzenia lub usiłowania popełnienia albo przygotowania przestępstwa o charakterze terrorystycznym, w celu wykrycia lub zatrzymania albo przymusowego doprowadzenia osoby podejrzewanej, a także w celu znalezienia rzeczy mogących stanowić dowód w sprawie lub podlegających zajęciu w postępowaniu karnym, prokurator może postanowić o:

- 1) przeprowadzeniu przeszukania pomieszczeń i innych miejsc znajdujących się na wskazanym w postanowieniu obszarze,
- 2) zatrzymaniu osoby podejrzewanej – jeżeli istnieją uzasadnione podstawy do przypuszczenia, że osoba podejrzewana lub wymienione rzeczy na tym obszarze się znajdują.

W celu znalezienia rzeczy wymienionych w ust. 1 można też dokonać przeszukania znajdujących się na wskazanym w postanowieniu obszarze osób, ich odzieży i podręcznych przedmiotów. Przeszukania i zatrzymania, o których mowa w ust. 1 i 2, można dokonać o każdej porze doby. Postanowienie prokuratora należy okazać osobie, u której przeszukanie ma być przeprowadzone. W zakresie nieuregulowanym w niniejszym artykule do przeszukania i zatrzymania stosuje się przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego.

POSTANOWIENIE O PRZEDSTAWIENIU ZARZUTÓW; TYMCZASOWE ARESZTOWANIE¹⁰⁹

W przypadku podejrzenia popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym, jeżeli wymaga tego dobro postępowania przygotowawczego, postanowienie o przedstawieniu zarzutów można sporządzić na podstawie informacji uzyskanych w wyniku czynności operacyjno-rozpoznawczych, w tym czynności, o których mowa w art. 9. W tym przypadku sąd na wniosek prokuratora, może zastosować tymczasowe aresztowanie na okres nieprzekraczający 14 dni. Samoistną przesłanką zastosowania tymczasowego aresztowania jest uprawdopodobnienie popełnienia, usiłowania lub przygotowania do popełnienia przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Tymczasowe aresztowanie można przedłużyć na zasadach określonych w art. 263 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego¹¹⁰.

¹⁰⁸ Art. 25. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

¹⁰⁹ Art. 26. Ustawa o działaniach antyterrorystycznych.

¹¹⁰ Art. 263 [Czas trwania, przedłużanie tymczasowego aresztowania].

§ 1. W postępowaniu przygotowawczym sąd, stosując tymczasowe aresztowanie, oznacza jego termin na okres nie dłuższy niż 3 miesiące.

W zakresie nieuregulowanym w niniejszym artykule do tymczasowego aresztowania stosuje się przepisy rozdziału 28 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego.

§ 2. Jeżeli ze względu na szczególne okoliczności sprawy nie można było ukończyć postępowania przygotowawczego w terminie określonym w § 1, na wniosek prokuratora, sąd pierwszej instancji właściwy do rozpoznania sprawy, gdy zachodzi tego potrzeba, może przedłużyć tymczasowe aresztowanie na okres, który łącznie nie może przekroczyć 12 miesięcy.

§ 3. ⁷ Łączny okres stosowania tymczasowego aresztowania do chwili wydania pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji nie może przekroczyć 2 lat.

§ 3a. W przypadku zbiegu tymczasowego aresztowania z wykonywaną karą pozbawienia wolności orzeczoną w innej sprawie do okresów, o których mowa w § 2 i 3, zalicza się okres odbywania przez tymczasowo aresztowanego kary pozbawienia wolności.

§ 4. Przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania na okres oznaczony, przekraczający terminy określone w § 2 i 3 może dokonać sąd apelacyjny, w którego okręgu prowadzi się postępowanie na wniosek sądu, przed którym sprawa się toczy, a w postępowaniu przygotowawczym na wniosek właściwego prokuratora bezpośrednio przełożonego wobec prokuratora prowadzącego lub nadzorującego śledztwo – jeżeli konieczność taka powstaje w związku z zawieszeniem postępowania karnego, czynnościami zmierzającymi do ustalenia lub potwierdzenia tożsamości oskarżonego, wykonywaniem czynności dowodowych w sprawie o szczególnej zawiałości lub poza granicami kraju, a także celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.

§ 4a. (uchylony).

§ 4b. Przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania, o którym mowa w § 4, nie stosuje się w odniesieniu do terminu określonego w § 2, gdy kara realnie grożąca oskarżonemu za zarzucane mu przestępstwo nie przekroczy 3 lat pozbawienia wolności, a w stosunku do terminu wskazanego w § 3, gdy nie przekroczy ona 5 lat pozbawienia wolności, chyba że konieczność takiego przedłużenia jest spowodowana celowym przewlekaniem postępowania przez oskarżonego.

§ 5. Na postanowienie sądu apelacyjnego wydane na podstawie § 4 przysługuje zażalenie do sądu apelacyjnego orzekającego w składzie trzech sędziów.

§ 6. Z wnioskiem o przedłużenie okresu tymczasowego aresztowania należy wystąpić, z jednoczesnym przestaniem właściwemu sądowi akt sprawy, nie później niż 14 dni przed upływem dotychczas określonego terminu stosowania tego środka.

§ 7. Jeżeli zachodzi potrzeba stosowania tymczasowego aresztowania po wydaniu pierwszego wyroku przez sąd pierwszej instancji, każdorazowe jego przedłużenie może następować na okres nie dłuższy niż 6 miesięcy.

ROZDZIAŁ IV

METODY UTRZYMYWANIA PORZĄDKU I BEZPIECZEŃSTWA W POLSCE

Według *Strategii¹ Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej²* nadrzędnym celem działań państwa w dziedzinie bezpieczeństwa wewnętrznego jest utrzymanie zdolności do reagowania w przypadku wystąpienia zagrożeń bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa powszechnego, związanych z ochroną porządku prawnego, życia i zdrowia obywateli oraz majątku narodowego przed bezprawnymi działaniami oraz skutkami klęsk żywiołowych, katastrof naturalnych i awarii technicznych.

W Polsce funkcjonuje wiele służb i instytucji odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego. Kluczową rolę pełnią przede wszystkim: Policja, Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, Straż Graniczna, Wywiad i Kontrwywiad Wojskowy, Agencja Wywiadu, Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralne Biuro Antykorupcyjne. Zadania z zakresu bezpieczeństwa narodowego wzmacniają także organy administracji publicznej tak w zakresie administracji rządowej jak i samorządu terytorialnego. Te instytucje strzegą nie tylko bezpieczeństwa wewnętrznego Polski ale także przyczyniają się do zwiększania bezpieczeństwa na arenie międzynarodowej współpracując z analogicznymi służbami europejskimi.

W czasach globalizacji bezpieczeństwo wewnętrzne i bezpieczeństwo zewnętrzne są ściśle ze sobą powiązane. Zagrożenia z zewnątrz łatwo mogą się przerodzić w zagrożenia wewnętrzne, zwłaszcza w takich obszarach jak terroryzm, przestępczość międzynarodowa, wykorzystywanie dostaw energii do celów

¹ Strategia to sztuka rozwijania i stosowania – w czasie pokoju i wojny – politycznych, ekonomicznych, psychologicznych oraz militarnych sił pozwalających na osiągnięcie celów polityki państwa dla uzyskania korzystnych rezultatów sprzyjających osiągnięciu zwycięstwa i zmniejszenia możliwości poniesienia porażki. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego...*, dz. cyt., s. 130, za: Dictionary of Military and Associated Terms, Waszyngton 1987, s. 350.

² *Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* została zatwierdzona 13 listopada 2007 r. przez prezydenta Lecha Kaczyńskiego na wniosek premiera. Dokument ten został wydany w oparciu o artykuł 4a punkt 1, ustęp 1 ustawy z dnia 21 listopada 1967 roku o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej. Zastępuje on strategię przyjętą w dniu 8 września 2003 roku.

politycznych, kataklizmy naturalne i wywołane przez człowieka. Na wiele z nich Polska jest narażona, w większym lub mniejszym stopniu³

Metodami jakimi różne powołane do walki o bezpieczeństwo instytucje mają prawo i obowiązek posługiwania się zostały określone przede wszystkim w Konstytucji, a także w ustawach, które określają kompetencje i obowiązki poszczególnych instytucji takich jak wojsko, policja, straż gminna, straż graniczna. Należy podkreślić, że poza kompetencjami tych instytucji istnieją także przepisy prawa, które muszą być stosowane przez te instytucje szczególnie w czasie wykonywania czynności służbowych.

Każdy człowiek i obywatel ma zagwarantowane przez Konstytucję prawa⁴. Mogą one być naruszone tylko w wypadku wskazanym w ustawach, które równocześnie dookreślają warunki i granice naruszenia praw człowieka i obywatela⁵. Przykładowo ustawa o policji⁶ nakłada na policjanta obowiązek „zatrzymywania osób w trybie i przypadkach określonych w przepisach Kodeksu postępowania karnego i innych ustaw; zatrzymywania osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego, a także dla mienia”. Jednakże przepisie ten zawiera wyraźne odwołanie do ustawy: Kodeks postępowania karnego. Czyli policjant ma prawo zatrzymać osobę ale tylko w wypadku wskazanym przez Kodeks postępowania karnego. Ten z kolei konkretyzuje, że takimi przypadkami są określone w art. 244. § 1. kp⁷ „Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo za-

³ Na przykład nie jest narażona na skutki wybuchu wulkanu, małe prawdopodobieństwo jest narażenia na skutki kataklizmu humanitarnego, większe na skutki awarii elektrowni atomowej.

⁴ Dz.U. 1997.78.483. Konstytucja z dnia 2 kwietnia 1997 r., art. 30–76.

⁵ Konstytucja zapewnia te wolności, a jednocześnie wskazuje że tylko w jakich wypadkach ustawa może stworzyć odstępstwo od konstytucyjnych praw.

⁶ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji z późniejszymi zmianami. Kolejne zmiany wejdą w życie w dniu 27 sierpnia 2018 r.; 23 czerwca 2019 r.; 14 kwietnia 2020 r.

⁷ Art. 244 [Zatrzymanie policyjne, pouczenie, protokół]

§ 1. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo, a zachodzi obawa ucieczki lub ukrycia się tej osoby albo zatarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym.

§ 1a. Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

§ 1b. Policja zatrzymuje osobę podejrzaną, jeśli przestępstwo, o którym mowa w § 1a, zostało popełnione przy użyciu broni palnej, noża lub innego niebezpiecznego przedmiotu, a zachodzi obawa, że ponownie popełni ona przestępstwo z użyciem przemocy wobec osoby wspólnie zamieszkującej, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi.

tarcia śladów przestępstwa bądź też nie można ustalić jej tożsamości albo istnieją przesłanki do przeprowadzenia przeciwko tej osobie postępowania w trybie przyspieszonym”.

„Policja ma prawo zatrzymać osobę podejrzaną, jeżeli istnieje uzasadnione przypuszczenie, że popełniła ona przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej, a zachodzi obawa, że ponownie popełni przestępstwo z użyciem przemocy wobec tej osoby, zwłaszcza gdy popełnieniem takiego przestępstwa grozi”⁸.

Czym jest przestępstwo, to z kolei konkretyzuje inna ustawa, a mianowicie kodeks karny⁹. Opisany przykład ujawnia z jednej strony prawne podstawy wolności, a z drugiej strony wskazuje, że skoro wyjątkiem od tego może być naruszenie wolności, to zostało ono ograniczone do określonych sytuacji, została wytyczona granica postępowania dla tych instytucji, które dbają o bezpieczeństwo.

Nie każda zatem metoda w praworządnym państwie może być zastosowana, ale jedynie taka, która znajduje swoją podstawę w obowiązującym prawie. Prawne granice zostały wyznaczone przede wszystkim przez Konstytucję, prawo karne, postępowanie w sprawach karnych, prawo o wykroczeniach, prawo o postępowaniu w sprawach o wykroczeniu¹⁰ i innych ustawach, które analogicznie do wskazanych tu, określają granicę poza którą zachowanie funkcjonariusza nie tylko nie stanowi już przejawu gwarancji bezpieczeństwa, ale naruszenie prawa i w konsekwencji zasad bezpieczeństwa.

Na straży praworządności i przestrzegania prawa stoją sądy, w szczególności sądy powszechne, które mają kompetencje do stosowania sankcji za nieprzestrzeganie prawa.

NIEKTÓRE ZAGADNIENIA KARNE Z ZAKRESU OBRONNOŚCI

Naruszenie zasad obronności zostało określone i zagrożone przez Kodeks karny¹¹. W szczególności ustawa wskazuje takie zachowania jak:

- wszczęcie lub prowadzenie wojny napastniczej, a także przygotowania do niej. Nadto obejmuje to każdego kto publicznie nawołuje do wszczęcia wojny napastniczej lub publicznie pochwała wszczęcie lub prowadzenie takiej wojny¹²;

⁸ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. O Policji.

⁹ Art. 1. [Struktura przestępstwa. Warunki odpowiedzialności]

§ 1. kk Odpowiedzialności karnej podlega ten tylko, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia.

§ 2. Nie stanowi przestępstwa czyn zabroniony, którego społeczna szkodliwość jest znikoma.

§ 3. Nie popełnia przestępstwa sprawca czynu zabronionego, jeżeli nie można mu przypisać winy w czasie czynu.

¹⁰ Chodzi tu odpowiednio o Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego, Kodeks wykroczeń i Kodeks postępowania w sprawach o wykroczeniach.

¹¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.

¹² Art. 117 § 1 do 3 Kodeksu karnego.

- Działania w celu wyniszczenia w całości albo w części grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, w tym kto dopuszcza się zabójstwa albo powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby należącej do takiej grupy¹³.

Przestępstwem jest również zachowanie określone jako „zbrodnie przeciwko ludzkości”:

- kto biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:
 - 1) dopuszcza się zabójstwa,
 - 2) powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu człowieka,
 - 3) stwarza dla osób należących do grupy ludności warunki życia grożące ich biologicznej egzystencji, w szczególności przez pozbawienie dostępu do żywności lub opieki medycznej, które są obliczone na ich wyniszczenie, a także

§ 2. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) powoduje oddanie osoby w stan niewolnictwa lub utrzymuje ją w tym stanie,
- 2) pozbawia osobę wolności na czas przekraczający 7 dni lub ze szczególnym udręceniem,
- 3) stosuje tortury lub poddaje osobę okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu,
- 4) dopuszcza się zgwałcenia albo stosując przemoc, groźbę bezprawną lub podstęp w inny sposób narusza wolność seksualną osoby,
- 5) stosując przemoc lub groźbę bezprawną powoduje zajście przez kobietę w ciążę w zamiarze wpłynięcia na skład etniczny grupy ludności lub dokonania innych poważnych naruszeń prawa międzynarodowego,
- 6) pozbawia osobę wolności i odmawia udzielenia informacji dotyczących tej osoby lub miejsca jej pobytu lub przekazuje nieprawdziwe informacje dotyczące tej osoby lub miejsca jej pobytu, w zamiarze pozbawienia takiej osoby ochrony prawnej przez dłuższy okres, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 3. Kto, biorąc udział w masowym zamachu lub choćby w jednym z powtarzających się zamachów skierowanych przeciwko grupie ludności podjętych w celu wykonania lub wsparcia polityki państwa lub organizacji:

- 1) naruszając prawo międzynarodowe zmusza osoby do zmiany ich zgodnego z prawem miejsca zamieszkania,
- 2) dopuszcza się poważnego prześladowania grupy ludności z powodów uznanych za niedopuszczalne na podstawie prawa międzynarodowego, w szczególności politycznych, rasowych, narodowych, etnicznych, kulturowych, wyznaniowych lub z powodu bezwyznaniowości, światopoglądu lub pćci, powodując pozbawienie praw podstawowych¹⁴.

¹³ Art. 118 § 1 do 2 Kodeksu karnego.

¹⁴ Art. 118a § 1–3 Kodeksu karnego.

NADTO ZACHOWANIA ZAKAZANE PRZEZ PRAWO MIĘDZYNARODOWE

Art. 120. [Stosowanie środków masowej zagłady]

Kto stosuje środek masowej zagłady zakazany przez prawo międzynarodowe,

Art. 121. [Wytwarzanie, gromadzenie lub obrót zakazanymi środkami]

§ 1. Kto, wbrew zakazom prawa międzynarodowego lub przepisom ustawy, wytwarza, gromadzi, nabywa, zbywa, przechowuje, przewozi lub przesyła środki masowej zagłady lub środki walki bądź prowadzi badania mające na celu wytwarzanie lub stosowanie takich środków,

Art. 122. [Niedopuszczalne sposoby lub środki walki]

§ 1. Kto w czasie działań zbrojnych atakuje miejscowość lub obiekt niebrońny, strefę sanitarną, zdemilitaryzowaną lub zneutralizowaną albo stosuje inny sposób walki zakazany przez prawo międzynarodowe, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto w czasie działań zbrojnych stosuje środek walki zakazany przez prawo międzynarodowe.

Art. 123. [Zamach na życie lub zdrowie jeńców wojennych lub ludności cywilnej]

§ 1. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, dopuszcza się zabójstwa wobec:

- 1) osób, które składając broń lub nie dysponując środkami obrony poddały się,
- 2) rannych, chorych, rozbitków, personelu medycznego lub osób duchownych,
- 3) jeńców wojennych,
- 4) ludności cywilnej obszaru okupowanego, zajętego lub na którym toczą się działania zbrojne, albo innych osób korzystających w czasie działań zbrojnych z ochrony międzynarodowej, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 12, karze 25 lat pozbawienia wolności albo karze dożywotniego pozbawienia wolności.

§ 2. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, powoduje u osób wymienionych w § 1 ciężki uszczerbek na zdrowiu, poddaje te osoby torturom, okrutnemu lub nieludzkiemu traktowaniu, dokonuje na nich, nawet za ich zgodą, eksperymentów poznawczych, używa ich do ochraniań swoja obecnością określonego terenu lub obiektu przed działaniami zbrojnymi albo własnych oddziałów lub zatrzymuje jako zakładników, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności.

Art. 124. [Inne przestępne naruszenie prawa międzynarodowego]

§ 1. Kto, naruszając prawo międzynarodowe, zmusza osoby wymienione w art. 123 § 1 do służby w nieprzyjacielskich siłach zbrojnych lub do uczestnictwa w działaniach zbrojnych skierowanych przeciwko własnemu krajowi, stosuje kary cielesne, przemocą, groźbą bezprawną lub podstępem doprowadza te osoby do obcowania płciowego, poddania się innej czynności seksualnej albo do wykonania takiej czynności, dopuszcza się zamachu na godność osobistą, w szczególności poniżającego i upokarzającego traktowania, pozbawia wolności, pozbawia prawa do niezawisłego i bezstronnego sądu albo ogranicza prawo tych osób do obrony w postępowaniu karnym, ogłasza prawa lub roszczenia obywateli strony przeciwnej za wygasłe, zawieszony lub niedopuszczalny do dochodzenia przed sądem, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3.

§ 2. Tej samej karze podlega, kto, naruszając prawo międzynarodowe, opóźnia repatriację jeńców wojennych lub osób cywilnych, dokonuje przemieszczenia, przesiedlenia lub deportacji ludności cywilnej, wciela, werbuje do sił zbrojnych osoby poniżej 18 roku życia lub faktycznie używa takich osób w działaniach zbrojnych¹⁵.

DO GRUPY PRZESTĘPSTW PRZECIWKO BEZPIECZEŃSTWU NALEŻĄ

- kto, mając na celu pozbawienie niepodległości, oderwanie części obszaru lub zmianę przemocą konstytucyjnego ustroju Rzeczypospolitej Polskiej, podejmuje w porozumieniu z innymi osobami działalność zmierzającą bezpośrednio do urzeczywistnienia tego celu, oraz
- kto, w celu usunięcia przemocą konstytucyjnego organu Rzeczypospolitej Polskiej, podejmuje działalność zmierzającą bezpośrednio do urzeczywistnienia tego celu¹⁶.

PRZESTĘPSTWO GODZĄCE BEZPIECZEŃSTWO

MOŻE POLEGAĆ NA SZPIEGOSTWIE

- Kto bierze udział w działalności obcego wywiadu przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, biorąc udział w obcym wywiadzie albo działając na jego rzecz, udziela temu wywiadowi wiadomości, których przekazanie może wyrządzić szkodę Rzeczypospolitej Polskiej;
- w celu udzielenia obcemu wywiadowi wiadomości określonych w § 2, gromadzi je lub przechowuje, wchodzi do systemu informatycznego w celu ich uzyskania albo zgłasza gotowość działania na rzecz obcego wywiadu przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej lub kto działalność obcego wywiadu organizuje lub nią kieruje¹⁷.

Typowymi przestępstwami przeciwko obronności wymienionymi przez kodeks karny jest

- Zamach terrorystyczny¹⁸ – kto, w celu osłabienia mocy obronnej¹⁹ Rzeczypospolitej Polskiej, dopuszcza się gwałtownego zamachu na jednostkę Sił Zbroj-

¹⁵ Przepisy art. 120–124 Kodeksu karnego.

¹⁶ Przepisy art. 127–128 Kodeksu karnego.

¹⁷ Art. 130 Kodeksu karnego.

¹⁸ Art. 115 § 20 Kodeksu karnego

„Przestępstwem o charakterze terrorystycznym jest czyn zabroniony zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu: 1) poważnego zastraszenia wielu osób,

2) zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności,

3) „wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu”.

¹⁹ Art. 140 Kodeksu karnego.

nych Rzeczypospolitej Polskiej, niszczy lub uszkadza obiekt albo urządzenie o znaczeniu obronnym, a nadto

- kto, stosując podstęp albo gwałt na osobie lub groźbę bezpośredniego użycia takiego gwałtu, przejmuje kontrolę nad statkiem wodnym lub powietrznym, kto umieszcza na statku wodnym lub powietrznym urządzenie lub substancję zagrażającą bezpieczeństwu osób lub mieniu znacznej wartości, kto uzbraja lub przysposabia statek morski przeznaczony do dokonania na morzu rabunku lub na takim statku przyjmuje służbę;
- kto umieszcza na statku wodnym lub powietrznym urządzenie lub substancję zagrażającą bezpieczeństwu osób lub mieniu znacznej wartości²⁰.

Pojęcie obronności rozumiane jako dziedzina bezpieczeństwa narodowego obejmująca przeciwstawianie się zagrożeniom polityczno-militarnym przy wykorzystaniu zorganizowanych w system wojskowych i cywilnych zasobów państwa. W praktyce obronność oznacza możliwość odparcia agresji oraz przygotowania państwa do działalności obronnej²¹. obejmuje nadto inne przestępstwa, które wydawałoby się nie tworzą bezpośredniego zagrożenia dla kraju, ale jednak należy je za takie uznać jako zamach na jednostkę Sił Zbrojnych RP.

Kodeks karny przyjął także, że przestępstwem przeciwko obronności są następujące zachowania:

- kto, będąc obywatelem polskim, przyjmuje bez zgody właściwego organu obowiązki wojskowe w obcym wojsku lub w obcej organizacji wojskowej, z tym, że nie popełnia opisanego powyżej przestępstwa obywatel polski będący równocześnie obywatelem innego państwa, jeżeli zamieszkuje na jego terytorium i pełni tam służbę wojskową;
- kto przyjmuje obowiązki w zakazanej przez prawo międzynarodowe wojskowej służbie najemnej;
- kto, wbrew przepisom ustawy, prowadzi zaciąg obywateli polskich lub przebywających w Rzeczypospolitej Polskiej cudzoziemców do służby wojskowej w obcym wojsku lub w obcej organizacji wojskowej;
- kto prowadzi zaciąg obywateli polskich lub przebywających w Rzeczypospolitej Polskiej cudzoziemców do służby w zakazanej przez prawo międzynarodowe wojskowej służbie najemnej albo taką służbę najemną opłaca, organizuje, szkoli lub wykorzystuje²²;
- uchylanie się od służby wojskowej – kto, w celu uzyskania zwolnienia od obowiązku służby wojskowej albo odroczenia tej służby, powoduje u siebie lub dopuszcza, by kto inny spowodował u niego skutek określony w art. 156 ciężki uszczerbek na zdrowiu, § 1 lub art. 157 inne uszkodzenie ciała – średni i lekki uszczerbek na zdrowiu, § 1 albo w tym celu używa podstępu dla wprowadzenia w błąd właściwego organu;

²⁰ Art. 166 Kodeksu karnego.

²¹ K. Górską-Rożej, *System Obronny Rzeczypospolitej Polskiej i jego zagrożenia jako fundament obronności państwa*, „Zeszyty Naukowe” 2015, nr 104 (pol.).

²² Art. 141 i 142 Kodeksu karnego.

- kto, w celu ułatwienia innej osobie zwolnienia od obowiązku służby wojskowej albo odroczenia tej służby, za jej zgodą powoduje u niej skutek określony w art. 156 ciężki uszczerbek na zdrowiu, § 1 lub art. 157 inne uszkodzenie ciała – średni i lekki uszczerbek na zdrowiu, § 1 albo w tym celu używa podstępnie dla wprowadzenia w błąd właściwego organu;
- Uchylanie się od poboru kto, będąc powołanym do pełnienia czynnej służby wojskowej, nie zgłasza się do odbywania tej służby w określonym terminie i miejscu²³.

ZARZĄDZANIE KRYZYSOWE

Zarządzanie kryzysowe uregulowane jest przez Ustawę z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym²⁴, a także przez przepisy wykonawcze do tej ustawy²⁵:

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie organizacji i trybu działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 sierpnia 2008 r. w sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego.

Zarządzanie kryzysowe to działalność organów administracji publicznej będąca elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, która polega na zapobieganiu sytuacjom kryzysowym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowaniu w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowych, usuwaniu ich skutków oraz odtwarzaniu zasobów i infrastruktury krytycznej²⁶.

²³ Art. 143 i 144 Kodeksu karnego.

²⁴ Ustawę z dnia 26 kwietnia 2007 r. O zarządzaniu kryzysowym. Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. O stanie klęski żywiołowej (Dz.U. z 2017 r. poz. 1897).

²⁵ Przede wszystkim są to niektóre z następujących aktów wykonawczych:

- rozporządzenie z dnia 15 grudnia 2009 r. W sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania (Dz.U. 2009.226.1810);
- zarządzenie z dnia 16 marca 2017 r. Powołanie Zespołu Zarządzania Kryzysowego (Dz.Urz.MiB. 2017.22 z dnia 28 marca 2017 r.);
- zarządzenie z dnia 9 listopada 2015 r. W sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego oraz sposobu ich funkcjonowania, (Dz.Urz.MZ. 2015.70);
- zarządzenie z dnia 20 kwietnia 2017 r. Wytyczne do wojewódzkich planów zarządzania kryzysowego. (Dz.Urz.MSWiA. 2017.17);
- Zarządzenie nr 67 Prezesa Rady Ministrów z dnia 15 października 2014 r. W sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego (M.P. z 2014 r. poz. 926);
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 11 kwietnia 2011 r. W sprawie organizacji i trybu działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa (Dz.U. z 2015 r. poz. 508).

²⁶ Informacja niejawna – Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. O zarządzaniu kryzysowym.

Zarządzanie kryzysowe obejmuje

1. Wszystkie trzy rodzaje zagrożeń:
 - Naturalne i nienaturalne
 - Techniczne
 - Wojenne
2. Wszystkie poziomy zarządzania (związane z poziomami władzy)
 - Lokalny
 - Wojewódzki
 - Centralny
3. Poziom lokalny to poziom wykonawczy. Pozostałe poziomy spełniają przede wszystkim rolę koordynującą.
 - a) Sektory:
 - Publiczny
 - Prywatny
 - b) Ogół ludności²⁷.

Sytuacja kryzysowa – należy przez to rozumieć sytuację wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków;

Infrastruktura krytyczna – należy przez to rozumieć systemy oraz wchodzące w ich skład powiązane ze sobą funkcjonalnie obiekty, w tym obiekty budowlane, urządzenia, instalacje, usługi kluczowe dla bezpieczeństwa państwa i jego obywateli oraz służące zapewnieniu sprawnego funkcjonowania organów administracji publicznej, a także instytucji i przedsiębiorców. Infrastruktura krytyczna obejmuje systemy:

- a) zaopatrzenia w energię, surowce energetyczne i paliwa,
- b) łączności,
- c) sieci teleinformatycznych,
- d) finansowe,
- e) zaopatrzenia w żywność,
- f) zaopatrzenia w wodę,
- g) ochrony zdrowia,
- h) transportowe,
- i) ratownicze,
- j) zapewniające ciągłość działania administracji publicznej,
- k) produkcji, składowania, przechowywania i stosowania substancji chemicznych i promieniotwórczych, w tym rurociągi substancji niebezpiecznych²⁸.

Przez ochronę infrastruktury krytycznej – należy przez to rozumieć wszelkie działania zmierzające do zapewnienia funkcjonalności, ciągłości działań i inte-

²⁷ Wikipedia, *Zarządzanie kryzysowe*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Zarz%C4%85dzanie_kryzysowe [dostęp: 4.09.2018 r.].

²⁸ Art. 3 Ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. O zarządzaniu kryzysowym.

gralności infrastruktury krytycznej w celu zapobiegania zagrożeniom, ryzykom lub słabym punktom oraz ograniczenia i neutralizacji ich skutków oraz szybkiego odtworzenia tej infrastruktury na wypadek awarii, ataków oraz innych zdarzeń zakłócających jej prawidłowe funkcjonowanie.

Tworzy się Krajowy Plan Zarządzania Kryzysowego oraz wojewódzkie, powiatowe i gminne plany zarządzania kryzysowego, zwane dalej „*planami zarządzania kryzysowego*”.

Struktura zarządzania kryzysowego na poszczególnych poziomach administracji publicznej (*od najwyższego*):

- Poziom 1
 - Prezes Rady Ministrów;
 - Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji;
 - Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego;
 - Rządowe Centrum Bezpieczeństwa;
 - Zespoły Zarządzania Kryzysowego Ministerstw i Centralnych Organów Administracji Rządowej;
 - Centra Zarządzania Kryzysowego Ministerstw i Centralnych Organów Administracji Rządowej.
- Poziom 2
 - Wojewoda;
 - Wojewódzki Zespół Zarządzania Kryzysowego;
 - Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego.
- Poziom 3
 - Starosta Powiatowy;
 - Powiatowy Zespół Zarządzania Kryzysowego;
 - Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego.
- Poziom 4
 - Wójt (Burmistrz, Prezydent miasta);
 - Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego;
 - Gminne Centrum Zarządzania Kryzysowego.

Przy Radzie Ministrów tworzy się Rządowy Zespół Zarządzania Kryzysowego, zwany dalej „*Zespołem*”, jako organ opiniodawczo-doradczy właściwy w sprawach inicjowania i koordynowania działań podejmowanych w zakresie zarządzania kryzysowego. W skład Zespołu wchodzi między innymi:

- Prezes Rady Ministrów – przewodniczący;
- Minister Obrony Narodowej i minister właściwy do spraw wewnętrznych – zastępcy przewodniczącego;
- minister właściwy do spraw administracji publicznej;
- Minister Spraw Zagranicznych;
- Minister Koordynator Służb Specjalnych – jeżeli został powołany.
- i inni powołani w tym
- Główny Inspektor Sanitarny;
- Główny Lekarz Weterynarii;

- Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej;
- Komendant Główny Policji;
- Komendant Główny Straży Granicznej;
- Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej;
- Prezes Państwowej Agencji Atomistyki;
- Prezes Urzędu Lotnictwa Cywilnego;
- Szef Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- Szef Agencji Wywiadu;
- Szef Obrony Cywilnej Kraju;
- Szef Służby Kontrwywiadu Wojskowego;
- Szef Służby Wywiadu Wojskowego.

Organem właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego na terenie województwa jest **wojewoda**. Do zadań wojewody w sprawach zarządzania kryzysowego należy:

- 1) kierowanie monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie województwa;
- 2) realizacja zadań z zakresu planowania cywilnego, w tym:
 - a) wydawanie starostom zaleceń do powiatowych planów zarządzania kryzysowego,
 - b) zatwierdzanie powiatowych planów zarządzania kryzysowego,
 - c) przygotowywanie i przedkładanie do zatwierdzenia ministrowi właściwemu do spraw administracji publicznej wojewódzkiego planu zarządzania kryzysowego,
 - d) realizacja wytycznych do wojewódzkich planów zarządzania kryzysowego;
- 3) zarządzanie, organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów z zakresu zarządzania kryzysowego;
- 4) wnioskowanie o użycie pododdziałów lub oddziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do wykonywania zadań;
- 5) wykonywanie przedsięwzięć wynikających z dokumentów planistycznych wykonywanych w ramach planowania operacyjnego realizowanego w województwie;
- 6) zapobieganie, przeciwdziałanie i usuwanie skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym;
- 6a) współdziałanie z Szefem Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w zakresie zapobiegania, przeciwdziałania i usuwania skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym.

Organem pomocniczym wojewody w zapewnieniu wykonywania zadań zarządzania kryzysowego jest **wojewódzki zespół zarządzania kryzysowego**. Współdziałanie z podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze, poszukiwawcze i humanitarne. nadzór nad funkcjonowaniem systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzegania ludności.

Organem właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego na obszarze powiatu jest **starosta** jako przewodniczący zarządu powiatu. Do zadań starosty

w sprawach zarządzania kryzysowego należy: kierowanie monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie powiatu; wykonywanie przedsięwzięć wynikających z planu operacyjnego funkcjonowania powiatów i miast na prawach powiatu; zapobieganie, przeciwdziałanie i usuwanie skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym; organizacja i realizacja zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej.

Starosta wykonuje zadania zarządzania kryzysowego przy pomocy powiatowego zespołu zarządzania kryzysowego powołanego przez starostę. Zespół powiatowy wykonuje na obszarze powiatu zadania przewidziane dla zespołu wojewódzkiego.

Tworzy się powiatowe centra zarządzania kryzysowego. Powiatowe centra zarządzania kryzysowego zapewniają przepływ informacji na potrzeby zarządzania kryzysowego, sprawują nadzór nad funkcjonowaniem systemu wykrywania i alarmowania oraz systemu wczesnego ostrzegania ludności oraz współpracę z podmiotami realizującymi monitoring środowiska; współdziałanie z podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze, poszukiwawcze i humanitarne.

Organem właściwym w sprawach zarządzania kryzysowego na terenie gminy jest **wójt, burmistrz, prezydent miasta**.

Do zadań wójta, burmistrza, prezydenta miasta w sprawach zarządzania kryzysowego należy:

- 1) kierowanie monitorowaniem, planowaniem, reagowaniem i usuwaniem skutków zagrożeń na terenie gminy;
- 2) realizacja zadań z zakresu planowania cywilnego, w tym realizacja zaleceń do gminnego planu zarządzania kryzysowego, organizacja i realizacja zadań z zakresu ochrony infrastruktury krytycznej.

Organem pomocniczym wójta, burmistrza, prezydenta miasta w zapewnieniu wykonywania zadań zarządzania kryzysowego jest **gminny zespół zarządzania kryzysowego** powoływany przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta.

Wójt, burmistrz, prezydent miasta zapewnia na obszarze gminy (miasta) realizację następujących zadań: współpracę z podmiotami realizującymi monitoring środowiska; współdziałanie z podmiotami prowadzącymi akcje ratownicze, poszukiwawcze i humanitarne; realizację zadań stałego dyżuru na potrzeby podwyższenia gotowości obronnej państwa.

W celu realizacji zadań, o których mowa w ust. 1, wójt, burmistrz, prezydent miasta może tworzyć gminne (miejskie) centra zarządzania kryzysowego.

Jeżeli w sytuacji kryzysowej użycie innych sił i środków jest niemożliwe lub może okazać się niewystarczające, o ile inne przepisy nie stanowią inaczej, Minister Obrony Narodowej, na wniosek wojewody, może przekazać do jego dyspozycji pododdziały lub oddziały Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, zwane dalej „oddziałami Sił Zbrojnych”, wraz ze skierowaniem ich do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego. W realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego mogą uczestniczyć oddziały Sił Zbrojnych, stosownie do ich przygotowania specjalistycznego, zgodnie z wojewódzkim planem zarządzania kryzysowego.

Do zadań tych należy wykonywanie zadań poszukiwawczo-ratowniczych, a w szczególności:

- ewakuowanie poszkodowanej ludności i mienia;
- wykonywanie zadań mających na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach;
- współudział w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń; izolowanie obszaru występowania zagrożeń lub miejsca prowadzenia akcji ratowniczej;
- wykonywanie prac zabezpieczających, ratowniczych i ewakuacyjnych przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach;
- prowadzenie prac wymagających użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych będących w zasobach Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- usuwanie materiałów niebezpiecznych i ich unieszkodliwianie, z wykorzystaniem sił i środków będących na wyposażeniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej;
- likwidowanie skażeń chemicznych oraz skażeń i zakażeń biologicznych;
- usuwanie skażeń promieniotwórczych;
- wykonywanie zadań związanych z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej;
- współudział w zapewnieniu przejezdności szlaków komunikacyjnych;
- udzielanie pomocy medycznej i wykonywanie zadań sanitarnohigienicznych i przeciwepidemicznych;

Oddziały Sił Zbrojnych mogą być przekazane do dyspozycji wojewody w składzie etatowym albo jako tworzone doraźnie zgrupowania zadaniowe. Koordynowanie udziału oddziałów Sił Zbrojnych w realizacji zadań zależy od obszaru występowania zagrożeń. Dowodzenie oddziałami Sił Zbrojnych odbywa się na zasadach określonych w regulaminach wojskowych i według procedur obowiązujących w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej. Użycie oddziałów Sił Zbrojnych w sytuacji kryzysowej nie może zagrozić ich zdolności do realizacji zadań wynikających z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej i ratyfikowanych umów międzynarodowych.

Gminne zespoły reagowania, powiatowe zespoły reagowania kryzysowego i wojewódzkie zespoły reagowania kryzysowego, utworzone na podstawie ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej, stają się z dniem wejścia w życie niniejszej ustawy odpowiednio gminnymi zespołami zarządzania kryzysowego, powiatowymi zespołami zarządzania kryzysowego i wojewódzkimi zespołami zarządzania kryzysowego.

Należy podkreślić, że wyróżniamy cztery fazy zarządzania kryzysowego²⁹:

- **Zapobieganie** czyli działania przyjmujące za cel główne działania uprzedzające eliminujące lub redukujące możliwości zaistnienia sytuacji kryzysowej. Zaliczamy do nich:

²⁹ W. Lidwa, *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Warszawa 2010, s. 37.

- Analizę zagrożeń i ocena wrażliwości;
- Wspieranie badań stosowanych i transferu technologii;
- Uświadamianie społeczeństwa i powszechna edukacja w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom;
- Stworzenie systemu zachęt i restrykcji finansowych oraz właściwe wykorzystanie zasobów;
- Zapewnienie przywództwa i koordynacji.

Zapobieganie odnosi się do działań, które eliminują lub redukują prawdopodobieństwo wystąpienia katastrofy, albo ograniczają jej skutki.

- **Przygotowanie** – kluczowym elementem przygotowań jest opracowanie planów reagowania kryzysowego, które to plany opisują kto, co i kiedy będzie robił, za pomocą jakich sił i środków i na jakiej podstawie prawnej – przed, w czasie i natychmiast po zdarzeniu kryzysowym. Przygotowanie to także zapewnienie zasobów specjalistycznych sił i środków reagowania, takich jak: stanowisko kierowania, system łączności kryzysowej, system alarmowania oraz personel reagowania kryzysowego, a także ewidencja zasobów sił i środków przydatnych do reagowania kryzysowego.
- **Reagowanie** następuje po wystąpieniu realnego zagrożenia lub zdarzenia. Jego celem jest uruchomienie działań prewencyjnych zapobiegających lub minimalizujących możliwość zniszczeń, a po ich wystąpieniu, podjęcie akcji ratowniczej celem dostarczenia pomocy poszkodowanym i ograniczenia wtórnych szkód i strat.

Faza reagowania wymaga:

- Przestrzegania dyscypliny obiegu informacji;
 - Gromadzenia informacji i dokumentowania działań;
 - Unikania działań nieprzemyślanych;
 - Profesjonalnej informacji (rzecznika);
 - Prognozowania rozwoju wydarzeń;
 - Przewidywania skutków podejmowanych decyzji;
 - Uwzględniania implikacji prawnych decyzji;
 - Zagwarantowania funkcjonowania instytucji publicznych.
- **Odbudowa** jest końcową fazą cyklu zarządzania kryzysowego. Odbudowę kontynuuje się, aż wszystkie systemy wrócą do stanu poprzedniego albo lepszego niż poprzedni. Odbudowę dzieli się na krótkoterminową i długoterminową. Krótkoterminowa polega na przywróceniu systemów niezbędnych do życia do minimalnych standardów operacyjnych. Odbudowa długoterminowa może trwać wiele lat, aż do kompletnej odbudowy całego obszaru dotkniętego katastrofą. Jednocześnie odbudowa ta powinna być realizowana w nowy sposób, tak aby rejon dotknięty katastrofą był po odbudowie mniej wrażliwy na kolejną katastrofę.

ROZDZIAŁ V

SZCZEGÓLNE ZAGROŻENIA I STANY NADZWYCZAJNE

Konstytucja RP jest najwyższym aktem prawnym, najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej¹. Reguluje podstawy ustrojowe w Polsce oraz prawa i obowiązki człowieka i obywatela². Prawa człowieka i obywatela zagwarantowane w Konstytucji są prawami nienaruszalnymi chyba, że sama Konstytucja wskazując na szczególne sytuacje wyraża zgodę na odstępstwo od tej zasady³. Należy podkreślić, że Konstytucja jako instytucja prawna została stworzona dla gwarancji praw człowieka. Pierwszymi przejawami walki o gwarancje wolności uwieńczonymi stworzeniem w Europie konstytucji była Wielka Rewolucja Francuska⁴.

Chociaż idee liberalne⁵ już wcześniej znalazły swój prawny wyraz w Deklaracji Niepodległości Stanów Zjednoczonych⁶. Właśnie w oparciu o idee liberalne wywodzące się z amerykańskiej Konstytucji, która weszła w życie 4 marca 1789r., a zatem 4 miesiące wcześniej, duch tej idei jako podstawy prawnej dla gwarancji wolności przedostał się do Europy by wpłynąć na wybuch rewolucji.

¹ Art. 8 Konstytucji RP z 1997 Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej.

² Należy przez to rozumieć przepisy zgrupowane w Rozdziałach II Konstytucji „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”, art. 30–37, „Wolności i prawa osobiste”, art. 38–56, „Wolności i prawa polityczne”, art. 57–63, „Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne”, art. 64–76.

³ Stany nadzwyczajne art. 228 i dalsze Konstytucji.

⁴ Rewolucja francuska (nazywana też Wielką Rewolucją Francuską lub Wielką Rewolucją) – okres w historii Francji w latach 1789–1799. Za jej symboliczny początek uważa się zdobycie Bastylii przez paryskich mieszczan 14 lipca 1789 roku – więzienia, symbolu nienawidzonego feudalizmu.

⁵ „Liberalizm, koncepcja teoretyczna i postawa światopoglądowa oparta na indywidualistycznej koncepcji człowieka i społeczeństwa, głosząca, że wolność [tj. liberalis ‘dotyczący wolności’] i nieskrępowana przymusem politycznym działalność jednostek mają wartość nadrzędną i są najpewniejszym źródłem postępu we wszystkich sferach życia zbiorowego”, PWN, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/liberalizm;3932244.html> [dostęp: 9.10.2018 r.]

⁶ Ogłoszona 4 lipca 1776 r. w Filadelfii podczas II Kongresu Kontynentalnego. Idee liberalne znalazły się także w Konstytucji Stanów Zjednoczonych – akt prawny wydany w 1787 r., wszedł w życie 4 marca 1789 r.

Fot. 13. Szturm na Bastylię – 14 lipca 1789 r.

Źródło: *The Storming of the Bastille*, Visible in the center is the arrest of Bernard René Jordan, m de Launay (1740–1789), https://pl.wikipedia.org/wiki/Plik:Prise_de_la_Bastille.jpg [dostęp: 9.10.2018 r.].

W Europie były inne niż w Ameryce warunki dla idei liberalnych. W ustroju feudalnym mieszczanie nie mieli możliwości współdecydowania o rządzeniu państwem, zagwarantowane to było tylko dla szlachty i duchowieństwa, domagali się więc zbliżonych praw. Stworzenie aktu prawnego gwarantującego prawo współdecydowania także przez stan mieszczański o najważniejszych sprawach państwa wymagał szczególnego aktu prawnego – Konstytucji. Pierwszą w Europie Konstytucją była polska konstytucja utworzona w maju 1791 r. zwana Konstytucją 3 maja⁷.

Od tej pory wszystkie konstytucje zawierają prawa człowieka traktując je jako zagwarantowane, nienaruszalne przez akty prawne niższego rzędu. Podobnie jest z obowiązującym obecnie najwyższym aktem prawnym – Konstytucją RP z 1997 r.

Obecnie obowiązująca Konstytucja RP zawiera w swojej treści opis zagrożeń, które uzasadniają czasowe ograniczenie praw człowieka i obywatela na czas konieczny do zlikwidowania stanu zagrożenia. Narzędziem prawnym dla likwidacji zagrożeń jest zgodnie z Konstytucją wprowadzenia stanu nadzwyczajnego. Nie każde zagrożenie może być podstawą dla wprowadzenia takiego stanu ale tylko takie, których nie można usunąć stosując zwykłe środki konstytucyjne.

Konstytucja nie zawiera definicji pojęcia „zwykłych środków konstytucyjnych”. Można jedynie wnioskować, że chodzi tu o takie zagrożenia, które nie mogą być

⁷ Konstytucja 3 maja, oficjalnie Ustawa rządowa, pierwsza w Europie, druga w świecie (po Konstytucji Stanów Zjednoczonych) ustawa zasadnicza, uchwalona w atmosferze zamachu stanu 3 maja 1791 r. przez Sejm Czteroletni; <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Konstytucja-3-maja;3925267.html> [dostęp: 9.10.2018 r.].

zlikwidowane bez wprowadzenia nadzwyczajnych środków ograniczających prawa człowieka oraz gdy siłami porządkowymi nie sposób doprowadzić do stanu normalnego, czyli takiego, który jest określony w zasadach ustrojowych Konstytucji. Jeżeli policja ma za zadanie ochronę bezpieczeństwa ludzi oraz, utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego⁸, a okaże się, że sytuacja jest zbyt poważna do tego stopnia, że użycie policji w zlikwidowaniu zagrożenia jest niewystarczające i należy posłużyć się innymi służbami takimi jak chociażby siłami zbrojnymi, to oznacza, że nie można usunąć zagrożenia w oparciu o kompetencję poszczególnych służb zgodnie z ich ustawowymi uprawnieniami.

Fot. 14. Wojniakowski Kazimierz, *Uchwalenie Konstytucji 3 maja*

Źródło: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/26/Kazimierz_Wojniakowski%2C_Uchwalenie_Konstytucji_3_Maja.jpg [dostęp: 9.10.2018 r.].

Szczególnymi zagrożeniami w świetle Konstytucji⁹ oraz ustaw regulujących stany nadzwyczajne należą:

- wewnętrzne zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi;
- zewnętrzne zagrożenia państwa, w tym spowodowane działaniami terrorystycznymi, zbrojną napaścią na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji;
- katastrofy naturalne lub awarie techniczne noszących znamiona klęski żywiołowej.

⁸ Art. 1 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. O Policji.

⁹ Art. 228 Konstytucji RP z 1997 r.

Fot. 15. Czołg

Źródło: A. Pawłowski, *Aleksey Kitaev na licencji Creative Commons Attribution-Share Alike*, <http://www.konflikty.pl/aktualnosci/wiadomosci/czolg-karrar-oficjalnie-zaprezentowany> [dostęp: 9.10.2018 r.].

STANY NADZWYCZAJNE

Do prawnych podstaw przewidujących szczególne zagrożenia i metody ich zwalczania należą Konstytucja zezwalająca w określonych sytuacjach na wprowadzenie ograniczeń w zakresie praw człowieka i praw obywatelskich w drodze wprowadzenia stanów nadzwyczajnych. Istnieją w świetle przepisów prawnych następujące stany nadzwyczajne:

- a) Stan wyjątkowy – w wypadku wewnętrznego zagrożenia określone Ustawą z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym;
- b) Stan wojenny – w wypadku zewnętrznego zagrożenia określonego Ustawą z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej;
- c) Stan klęski żywiołowej – określony Ustawą z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej

Do likwidacji stanów nadzwyczajnych służą przepisy Ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym.

Stan nadzwyczajny jest to stan w wewnętrznym porządku państwa, w którym z uwagi na szczególne zagrożenia część regulacji konstytucyjnych zostaje na czas trwania stanu zawieszona, a na to miejsce wstępują wyjątkowe regulacje, przede wszystkim są to regulacje dotyczące wolności i praw człowieka i obywatela oraz wprowadzające dodatkowe obowiązki, a także dotyczące dodatkowych uprawnień dla władzy wykonawczej powodując skupienie władzy w rękach władzy wykonawczej. W polskim prawie są trzy stany nadzwyczajne:

- stan klęski żywiołowej.
- stan wyjątkowy;
- stan wojenny.

Warunkiem wprowadzenia stanu nadzwyczajnego jest zaistnienie sytuacji, kiedy zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające.

Wprowadzenie stanu nadzwyczajnego następuje w drodze rozporządzenia na podstawie Konstytucji i ustaw szczególnych. Ogłoszenie takiego rozporządzenia następuje w Dzienniku Ustaw, a oprócz tego przez podanie do publicznej wiadomości w drodze obwieszczenia czy za pośrednictwem środków masowego przekazu.

W ustawach szczególnych określone są granice ingerowania w wolności i prawa człowieka i obywatela oraz muszą być określone zasady działania władzy publicznej w trakcie trwania stanu nadzwyczajnego. Jeżeli chodzi o ograniczenia praw człowieka i obywatela, to Konstytucja wprowadza jedną ogólną zasadę, tzn. te ograniczenia nie mogą być wprowadzone z uwagi na rasę, narodowość, pochodzenie, wyznanie, majątek.

Zgodnie z Konstytucją stan nadzwyczajny powinien trwać czas oznaczony, możliwie jak najkrótszy, niezbędny do pokonania zagrożenia i przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa. Podczas stanu nadzwyczajnego należy zachować proporcje między zagrożeniem a zastosowanymi środkami.

W czasie trwania stanu nadzwyczajnego nie można przeprowadzać wszelkich wyborów do organów władzy publicznej, referendum ogólnokrajowego i skracania kadencji Sejmu. Obowiązuje to także do 90 dni bezpośrednio po zakończeniu stanu nadzwyczajnego. W trakcie stanu nadzwyczajnego nie można zmieniać Konstytucji, wszelkich ordynacji wyborczych i ustaw o stanach nadzwyczajnych – niedozwolone są manipulacje w ustroju państwa.

STAN WYJĄTKOWY

Stan wyjątkowy uregulowany został

- Ustawą z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym, a także
- Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 6 maja 2003 r. w sprawie szczególnych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego.

PRZYCZYNY I POSTĘPOWANIE

Stan wyjątkowy to stan nadzwyczajny, który jest wprowadzany z uwagi na wewnętrzne zagrożenie konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, które nie może być usunięte poprzez użycie zwykłych środków konstytucyjnych. W takich sytuacjach Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 90 dni, stan wyjątkowy na części albo na całym terytorium państwa. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawia Sejmowi w ciągu

48 godzin od jego podpisania. W rozporządzeniu o wprowadzeniu stanu wyjątkowego określa się przyczyny wprowadzenia, czas trwania i obszar, na jakim wprowadza się stan wyjątkowy oraz, w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą, rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Przedłużenie stanu wyjątkowego może nastąpić tylko raz, za zgodą Sejmu i na czas nie dłuższy niż 60 dni i tylko w wypadku, gdy pomimo zbliżającego się upływu czasu, na jaki został wprowadzony stan wyjątkowy nie ustały przyczyny wprowadzenia tego stanu oraz nie zostało przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

Fot. 16. Stan wyjątkowy w Ukrainie

Źródło: <https://www.deon.pl/wiadomosci/swiat/art,15934,ukraina-rzad-wprowadzi-stan-wyjatkowy.html>, fot. PAP/EPA/ZURAB KURTSIKIDZE [dostęp: 9.10.2018 r.].

Stan wyjątkowy obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wyjątkowego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze”.

Stan wyjątkowy ustaje po upływie terminu albo po zniesieniu tego stanu przed upływem czasu. Zniesienie stanu wyjątkowego dokonuje Prezydent na wniosek Rady Ministrów.

KOMPETENCJE ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ

W czasie stanu wyjątkowego organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

Działania przywracające konstytucyjny ustrój państwa, bezpieczeństwo obywateli lub porządek publiczny, a w szczególności koordynację i kontrolę funkcjonowania administracji rządowej i samorządowej wykonują:

1. Prezes Rady Ministrów – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze większym niż obszar jednego województwa.
2. Właściwy Wojewoda – w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego na obszarze lub części obszaru jednego województwa.
3. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej w czasie stanu wyjątkowego, na wniosek Prezesa Rady Ministrów, może postanowić o użyciu oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do przywrócenia normalnego funkcjonowania państwa, jeżeli dotychczas zastosowane siły i środki zostały wyczerpane.
4. Komisarz rządowy – jeżeli organy gminy, powiatu lub samorządu województwa nie wykazują dostatecznej skuteczności w wykonywaniu zadań publicznych lub w realizacji działań wynikających z przepisów o wprowadzeniu stanu wyjątkowego, Prezes Rady Ministrów, na wniosek właściwego wojewody, może zawiesić te organy do czasu zniesienia stanu wyjątkowego lub na czas określony i ustanowić w ich miejsce zarząd komisaryczny sprawowany przez komisarza rządowego. Komisarza rządowego powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek wojewody.

Fot. 17. 35 rocznica wprowadzenia stanu wojennego

Źródło: Radio Maryja, <http://www.radiomaryja.pl/informacje/35-rocznica-wprowadzenia-stanu-wojennego> [dostęp: 9.10.2018 r.].

□ GRANICZENIA WOLNOŚCI I PRAW CZŁOWIEKA I OBYWATELA

Na obszarze, na którym został wprowadzony stan wyjątkowy, ograniczeniom wolności i praw człowieka i obywatela podlegają wszystkie osoby fizyczne zamieszkałe lub przebywające tam chociażby czasowo. Ograniczenia te stosuje się odpowiednio wobec osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej, mających siedzibę lub prowadzących działalność na obszarze objętym stanem wyjątkowym:

- ograniczenie wolności zgromadzeń i stowarzyszeń;
- ograniczeni prawa do strajków i innych form akcji protestacyjnych;
- ograniczenie wolności przemieszczania się przebywania lub opuszczania w ustalonym czasie oznaczonych miejsc, obiektów i obszarów;
- ograniczenia w zakresie praw do informacji i tajemnicy korespondencji cenzura prewencyjna, kontrola zawartości przesyłek, listów, paczek i przekazów, usług kurierskich, rozmów telefonicznych lub sygnałów przesyłanych w sieciach telekomunikacyjnych;
- możliwość reglamentacji towarów – dostępu do towarów konsumpcyjnych, poprzez całkowitą lub częściową reglamentację zaopatrzenia ludności;
- ograniczenia w zakresie wolności gospodarczej – nakazanie okresowego zaniechania prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju albo ustanowienie obowiązku uzyskania zezwolenia na rozpoczęcie działalności gospodarczej określonego rodzaju;
- ograniczenia dotyczące transportu drogowego, kolejowego i lotniczego oraz w ruchu jednostek pływających a nadto wobec niektórych osób:
 - Odosobnienie – może być odosobniona osoba mająca ukończone 18 lat, w stosunku do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że pozostając na wolności będzie prowadziła działalność zagrażającą konstytucyjnemu ustrojowi państwa, bezpieczeństwu obywateli lub porządkowi publicznemu albo gdy odosobnienie jest niezbędne dla zapobieżenia popełnienia czynu karalnego lub uniemożliwienia ucieczki po jego popełnieniu. Odosobnienie następuje na podstawie decyzji wojewody właściwego ze względu na miejsce pobytu stałego lub czasowego osoby odosobnionej i jest wykonywane przez właściwego komendanta wojewódzkiego Policji, w drodze zatrzymania tej osoby i przymusowego doprowadzenia do ośrodka odosobnienia podległego Ministrowi Sprawiedliwości. Decyzję taką można zaskarżyć do sądu administracyjnego.
 - Rozmowa ostrzegawcza – można wezwać do prokuratury, Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straży Granicznej, Żandarmerii Wojskowej lub Wojskowych Służb Informacyjnych osobę mającą ukończone 17 lat, co do której zachodzi uzasadnione podejrzenie, że nie będzie przestrzegać porządku prawnego. Rozmowa ostrzegawcza polega na udzieleniu pouczenia o prawnych i osobistych skutkach nieprzestrzegania porządku prawnego oraz niestosowania się do ustalonych na czas stanu wyjątkowego ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela.

STAN WOJENNY

Stan wojenny uregulowany został

- Ustawą z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, a także

- Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie organów właściwych do stosowania w czasie stanu wojennego ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela wobec osób, których działalność zagraża bezpieczeństwu lub obronności państwa, oraz trybu postępowania w tych sprawach.

Fot. 18. Czołgi atakujące stanowisko wroga

Źródło: „Gazeta Lubuska”, <https://gazetalubuska.pl/brawurowa-szarza-leopardow-w-sniegu-i-wodzie> [dostęp: 9.10.2018 r.].

PRZYCZYNY I POSTĘPOWANIE

W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, w tym spowodowanego działaniami terrorystycznymi, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej może, na wniosek Rady Ministrów, wprowadzić stan wojenny na części albo na całym terytorium państwa. Wydaje rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego albo postanawia odmówić wydania takiego rozporządzenia. W rozporządzeniu określa się przyczyny wprowadzenia oraz obszar, na którym wprowadza się stan wojenny, a także – w zakresie dopuszczonym niniejszą ustawą – rodzaje ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela. Rozporządzenie o wprowadzeniu stanu wojennego lub wyjątkowego Prezydent Rzeczypospolitej przedstawia Sejmowi w ciągu 48 godzin od podpisania rozporządzenia. Sejm niezwłocznie rozpatruje rozporządzenie, może je uchylić bezwzględną większością głosów w obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Stan wojenny wprowadza się na czas nieokreślony (w rozporządzeniu nie określa się czasu trwania stanu wojennego).

Stan wojenny obowiązuje od dnia ogłoszenia rozporządzenia w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej o wprowadzeniu stanu wojennego oraz inne akty prawne dotyczące tego stanu podaje się do publicznej wiadomości, w drodze obwieszczenia właściwego wojewody, przez rozplakatowanie w miejscach publicznych, a także w sposób zwyczajowo przyjęty na danym obszarze.

Fot. 19. Ofiary stanu wojennego

Źródło: strona serwisu Polska, <https://polskatimes.pl/ofiary-stanu-wojennego-najgorsza-byla-niepewnosc-cisi-bohaterowie-stanu-wojennego/ar/1066048> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Wprowadzenie stanu wojennego wywołuje skutki określone w ustawie i w innych przepisach dotyczących stanu wojennego w stosunku do organów władzy publicznej, obywateli polskich zamieszkałych lub czasowo przebywających na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej mających siedzibę lub prowadzących działalność gospodarczą na obszarze objętym stanem wojennym. W przypadku gdy ustawy albo ratyfikowane umowy międzynarodowe nie stanowią inaczej oraz nie zabrania tego powszechnie uznany zwyczaj międzynarodowy, zasady stanu wojennego stosuje się również do cudzoziemców przebywających na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, oraz do ich mienia, jak również mienia innych państw.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Rady Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan wojenny, jeżeli ustaną przyczyny, dla których stan wojenny został wprowadzony oraz zostanie przywrócone normalne funkcjonowanie państwa.

KOMPETENCJE ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ

W czasie stanu wojennego organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

- Dodatkowe kompetencje Prezydenta związane ze stanem wojennym: jeżeli w czasie stanu wojennego wystąpi konieczność obrony państwa, obroną tą kieruje Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej we współdziałaniu z Radą Ministrów w szczególności: postanawia, na wniosek Rady Ministrów, o stanach gotowości bojowej Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, określa na wniosek Rady Ministrów zadania Sił Zbrojnych w czasie stanu wojennego, zatwierdza, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, plany operacyjnego użycia Sił Zbrojnych, uznaje, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, określone obszary Rzeczypospolitej Polskiej jako strefy bezpośrednich działań wojennych.

Jeżeli w czasie stanu wojennego Sejm nie może zebrać się na posiedzenie, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów wydaje rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie i w granicach określonych w art. 228 ust. 3–5 Konstytucji. Rozporządzenia te podlegają zatwierdzeniu przez Sejm na najbliższym posiedzeniu. mają one charakter źródeł powszechnie obowiązującego prawa.

- Rada Ministrów w czasie stanu wojennego w szczególności:
 - 1) zarządza uruchomienie systemu kierowania obroną państwa,
 - 2) zarządza przejście na wojenne, określone w odrębnych przepisach, zasady działania organów władzy publicznej,
 - 3) określa, na wniosek Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych, zasady działania organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych,
 - 4) może zawiesić funkcjonowanie organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych,
 - 5) może przekazać organom wojskowym określone kompetencje organów władzy publicznej w strefie bezpośrednich działań wojennych.

Minister Obrony Narodowej w czasie stanu wojennego w szczególności:

- 1) dokonuje oceny zagrożeń wojennych i możliwości obronnych oraz formułuje i przedstawia właściwym organom propozycje dotyczące obrony państwa;
- 2) koordynuje realizację zadań organów administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego wynikających z zadań dotyczących obrony państwa;
- 3) przedstawia właściwym organom potrzeby w zakresie świadczeń organów państwowych i jednostek samorządu terytorialnego, przedsiębiorców i innych jednostek organizacyjnych oraz osób fizycznych, na rzecz Sił Zbrojnych i obrony państwa;
- 4) sprawuje ogólny nadzór nad realizacją zadań obronnych wykonywanych przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego;
- 5) organizuje mobilizacyjne rozwinięcie, uzupełnianie i wyposażanie Sił Zbrojnych.

- W czasie stanu wojennego wojewoda kieruje realizacją zadań obronnych i obroną cywilną na terenie województwa. Wojewoda w czasie stanu wojennego w szczególności: [...] wprowadza, w zakresie nienależącym do właściwości innych organów, ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela oraz łagodzi i uchyla te ograniczenia.

W zakresie tych działań, wojewodzie są podporządkowane wszystkie jednostki organizacyjne administracji rządowej i samorządowej działające na obszarze województwa oraz inne siły i środki wydzielone do jego dyspozycji i skierowane do wykonywania zadań związanych z obroną państwa i województwa, a także związanych z obroną cywilną.

Jeżeli organy gminy, powiatu lub samorządu województwa nie wykazują dostatecznej skuteczności w wykonywaniu zadań publicznych lub w realizacji działań wynikających z przepisów o wprowadzeniu stanu wojennego, Prezes Rady Ministrów, na wniosek właściwego wojewody, może zawiesić te organy do czasu zniesienia stanu wojennego lub na czas określony i ustanowić w ich miejsce zarząd komisaryczny sprawowany przez komisarza rządowego. Komisarza rządowego powołuje i odwołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek wojewody.

- Naczelnym Dowódcą Sił Zbrojnych w szczególności:
 - a) podlega Prezydentowi Rzeczypospolitej Polskiej,
 - b) Naczelnym Dowódcą Sił Zbrojnych dowodzi Siłami Zbrojnymi oraz innymi podporządkowanymi jednostkami organizacyjnymi,
 - c) Naczelnym Dowódcą Sił Zbrojnych w szczególności: dowodzi siłami, o których mowa w ust. 2, w celu odparcia zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
 - d) zapewnia współdziałanie podległych mu Sił Zbrojnych z siłami sojusznicy w planowaniu i prowadzeniu działań wojennych,
 - e) określa, w ramach swojej właściwości, potrzeby Sił Zbrojnych w zakresie wsparcia ich przez pozamilitarną część systemu obronnego państwa,
 - f) wyznacza organy wojskowe do realizacji zadań administracji rządowej i samorządowej w strefie bezpośrednich działań wojennych.

OGRODZENIA WOLNOŚCI I PRAW CZŁOWIEKA I OBYWATELA

Na obszarze, na którym został wprowadzony stan wojenny, ograniczeniom wolności i praw człowieka i obywatela podlegają wszystkie osoby fizyczne zamieszkałe lub przebywające tam chociażby czasowo, a także ograniczenia te stosuje się odpowiednio wobec osób prawnych i jednostek organizacyjnych nieposiadających osobowości prawnej mających siedzibę lub prowadzących działalność na obszarze objętym stanem wojennym.

- ograniczenie prawa do strajków i innych akcji protestacyjnych;
- ograniczenie prawa do nietykalności osobistej w przypadku osób, których działalność zagraża bezpieczeństwu lub obronności państwa, można dokonać przeszukania tych osób lub przeszukania ich mieszkania, a także zajęcia przedmiotów wykorzystywanych do prowadzenia tej działalności,

- ograniczenie prawa do informacji – może być wprowadzona: 1) cenzura prewencyjna środków społecznego przekazu obejmująca materiały prasowe [...]”;
- ograniczenie prawa do korespondencji – kontrola treści korespondencji (przesyłek, listów, paczek) i rozmów telefonicznych, kontrola zawartości przesyłek, listów, paczek i przekazów przekazywanych w ramach usług pocztowych o charakterze powszechnym lub usług kurierskich, kontrola treści korespondencji telekomunikacyjnej i rozmów telefonicznych lub sygnałów przesyłanych w sieciach telekomunikacyjnych;
- ograniczenie wolności zgromadzeń ograniczenie wolności zrzeszania się nakazanie okresowego zaniechania działalności zarejestrowanych stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, [...] ruchów obywatelskich oraz innych dobrowolnych zrzeszeń i fundacji, których działalność może utrudnić realizację zadań obronnych;
- ograniczenie możliwości przemieszczania się, np. może być wprowadzona tzw. godzina policyjna, nakazy lub zakazy: przebywania lub opuszczania w ustalonym czasie oznaczonych miejsc, obiektów i obszarów;
- ograniczenie dostępu do towarów konsumpcyjnych;
- ograniczenie prawa w sferze wolności działalności gospodarczej poprzez nakazanie okresowego zaniechania prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju albo ustanowienie obowiązku uzyskania zezwolenia na rozpoczęcie działalności gospodarczej określonego rodzaju, można nakładać na przedsiębiorców dodatkowe zadania, których realizacja jest niezbędna dla bezpieczeństwa lub obronności państwa oraz zapewnienia zaopatrzenia ludności, wprowadzić zarząd komisaryczny dla przedsiębiorców, w tym z udziałem kapitału zagranicznego, jeżeli przedmiotem ich działalności jest wytwarzanie wyrobów lub świadczenie usług o szczególnym znaczeniu dla bezpieczeństwa lub obronności państwa;
- nałożenie na rolnika obowiązku wykonywania dostaw produktów rolno-spożywczych oraz uprawy określonych gatunków roślin i hodowli zwierząt;
- wprowadzenie najmu przymusowego na podstawie decyzji administracyjnej lub kwaterowania osób;
- zajęcie nieruchomości na potrzeby Sił Zbrojnych;
- ograniczenia w zakresie transportu – wprowadzenie całkowitego lub częściowego zakazu transportu drogowego, kolejowego, lotniczego, morskiego i żeglugi śródlądowej, ograniczenie wszelkiego ruchu pojazdów, możliwość zajęcia albo zarekwirowania środków transportu;
- ograniczenia w sferze ruchu granicznego;
- powszechny obowiązek wykonywania pracy – może być wprowadzony powszechny obowiązek wykonywania pracy przez osoby, które ukończyły 16 lat, a nie przekroczyły 65 lat i są zdolne do wykonywania pracy ze względu na stan zdrowia oraz warunki osobiste i rodzinne.

STAN KLĘSKI ŻYWIŁOWEJ

Stan klęski żywiłowej uregulowany został w Ustawie z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiłowej.

PRZYCZYNY I POSTĘPOWANIE¹⁰

W celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych niszczących znamiona klęski żywiłowej oraz w celu ich usunięcia Rada Ministrów może wprowadzić na czas oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni, stan klęski żywiłowej na części albo na całym terytorium państwa. Są to takie katastrofy, którym nie można zapobiec i nie można usunąć ich skutków przy zastosowaniu środków zwyczajnych.

Klęska żywiłowa – rozumie się przez to katastrofę naturalną lub awarię techniczną, których skutki zagrażają życiu lub zdrowiu dużej liczby osób, mieniu w wielkich rozmiarach albo środowisku na znacznych obszarach, a pomoc i ochrona mogą być skutecznie podjęte tylko przy zastosowaniu nadzwyczajnych środków, we współdziałaniu różnych organów i instytucji oraz specjalistycznych służb i formacji działających pod jednolitym kierownictwem.

Katastrofa naturalna – rozumie się przez to zdarzenie związane z działaniem sił natury, w szczególności wyładowania atmosferyczne, wstrząsy sejsmiczne, silne wiatry, intensywne opady atmosferyczne, długotrwałe występowanie ekstremalnych temperatur, osuwiska ziemi, pożary, susze, powodzie, zjawiska lodowe na rzekach i morzu oraz jeziorach i zbiornikach wodnych, masowe występowanie szkodników, chorób roślin lub zwierząt albo chorób zakaźnych ludzi albo też działanie innego żywiołu.

Awaria techniczna – rozumie się przez to gwałtowne, nieprzewidziane uszkodzenie lub zniszczenie obiektu budowlanego, urządzenia technicznego lub systemu urządzeń technicznych powodujące przerwę w ich używaniu lub utratę ich właściwości np. awaria w elektrowni bądź awaria zakładów chemicznych może być przyczyną klęski żywiłowej, jeżeli powoduje zagrożenie dla środowiska. Awary techniczne mogą wynikać zarówno z przyczyn o charakterze czysto technicznym.

Również działania terrorystyczne mogą wywołać katastrofę naturalną np. poprzez użycie broni biologicznej, jak również ataków terrorystycznych.

Rozporządzenie, o wprowadzeniu stanu klęski żywiłowej ogłasza się w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, a ponadto podaje do publicznej wiadomości w sposób określony przez ustawę.

Rada Ministrów, w drodze rozporządzenia, znosi stan klęski żywiłowej na całym obszarze jego obowiązywania lub na części tego obszaru przed upływem czasu, na który został wprowadzony, jeżeli ustaną przyczyny jego wprowadze-

¹⁰ Stan klęski żywiłowej został szczegółowo opisany w rozdziale V niniejszego opracowania *Metody utrzymywania porządku i bezpieczeństwa w Polsce* i stąd przedstawienie stanu klęski żywiłowej jako stanu nadzwyczajnego ograniczy się do zagadnień ściśle związanych tematycznie ze stanem nadzwyczajnym.

nia. Przepisy art. 5 stosuje się odpowiednio do rozporządzeń o których mowa w ust. 1 i 2.

Fot. 20. Huragan „Irma” na Florydzie w 2017 r.

Źródło: Wyborcza.pl, *Karaiby po Irmie: brakuje prądu i wody, szaleją szabrownicy, Wyspa Saint Martin po przejściu huraganu Irma*, <http://wyborcza.pl/51,75399,22358567.html?i=3> [dostęp: 9.10.2018 r.].

KOMPETENCJE ORGANÓW WŁADZY PUBLICZNEJ

W czasie stanu klęski żywiołowej organy władzy publicznej działają w dotychczasowych strukturach organizacyjnych państwa i w ramach przysługujących im kompetencji, z zastrzeżeniem przepisów niniejszej ustawy.

Odpowiedzialni za usunięcie skutków klęski żywiołowej są:

- 1) wójt, burmistrz albo prezydent miasta na obszarze gminy;
- 2) starosta na obszarze powiatu, ale tylko w przypadku gdy stan klęski żywiołowej jest wprowadzony na obszarze większym niż jednej gminy;
- 3) wojewoda na obszarze województwa, jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze większym niż jeden powiat;
- 4) minister właściwy do spraw wewnętrznych, jeżeli stan klęski żywiołowej wprowadzono na obszarze więcej niż jednego województwa.

W gminie działaniami prowadzonymi w celu zwalczania skutków klęski żywiołowej kieruje **wójt, burmistrz, prezydent miasta niebędącego miastem na prawach powiatu**. Szczególnym uprawnieniem wójta w zakresie tych działań, jest to, że może wydawać polecenia wiążące organom jednostek pomocniczych, kierownikom jednostek organizacyjnych utworzonych przez gminę, kierownikom jednostek ochrony przeciwpożarowej działających na obszarze gminy oraz kierownikom jednostek organizacyjnych czasowo przekazanych przez właściwe orga-

ny do jego dyspozycji i skierowanych do wykonywania zadań na obszarze gminy. Wójt w tym zakresie bezpośrednio podlega staroście.

Na obszarze **powiatu** działaniami prowadzonymi w celu zwalczania skutków klęski żywiołowej kieruje **starosta**. W zakresie działań, o których mowa w ust. 1, starosta może wydawać polecenia wiążące wójtom (burmistrzom, prezydentom miast niebędących miastami na prawach powiatu), kierownikom jednostek organizacyjnych utworzonych przez powiat, kierownikom powiatowych służb, inspekcji i straży, kierownikom jednostek ochrony przeciwpożarowej działających na obszarze powiatu oraz kierownikom jednostek organizacyjnych czasowo przekazanych przez właściwe organy do jego dyspozycji i skierowanych do wykonywania zadań na obszarze powiatu. Starosta w tym zakresie podlega wojewodzie.

Na **obszarze województwa** działaniami prowadzonymi w celu zwalczania skutków klęski żywiołowej kieruje **wojewoda**. Szczególne uprawnienia wojewody w związku ze stanem klęski żywiołowej – wojewodzie są podporządkowane:

- organy administracji rządowej działające na obszarze województwa;
- organy samorządu województwa;
- pododdziały i oddziały Sił Zbrojnych RP oddane do dyspozycji wojewody w celu zwalczania klęski żywiołowej.

Oddziały Sił Zbrojnych RP do dyspozycji wojewody oddaje Minister Obrony Narodowej, gdy użycie innych służb i środków jest niemożliwe lub niewystarczające. Wojewoda w zakresie tych działań podlega właściwemu ministrowi.

Organy pomocnicze:

- w gminie – przy wójcie – gminny zespół reagowania;
- w powiecie – przy staroście – powiatowy zespół reagowania kryzysowego;
- w województwie – przy wojewodzie – wojewódzki zespół reagowania kryzysowego;
- na szczeblu krajowym – przy ministrze – Rządowy Zespół Koordynacji Kryzysowej.

W szczególności te zespoły zajmują się:

- 1) monitorowanie występujących klęsk żywiołowych i prognozowanie rozwoju sytuacji;
- 2) realizowanie procedur i programów reagowania w czasie stanu klęski żywiołowej;
- 3) opracowywanie i aktualizowanie planów reagowania kryzysowego;
- 4) planowanie wsparcia organów kierujących działaniami na niższym szczeblu administracji publicznej;
- 5) przygotowywanie warunków umożliwiających koordynację pomocy humanitarnej;
- 6) realizowanie polityki informacyjnej związanej ze stanem klęski żywiołowej.

Poza szczególnymi uprawnieniami lokalnej władzy publicznej są jeszcze szczególne uprawnienia ministra, który odpowiada za zwalczanie skutków klęski żywiołowej, jeżeli obszar klęski żywiołowej przekracza jedno województwo. Upraw-

nieniem ministra jest możliwość wydawania wiążących poleceń organom administracji rządowej oraz organom samorządu terytorialnego.

Obowiązek współdziałania między organami władzy publicznej:

Wojewodowie albo pełnomocnicy, są obowiązani do współdziałania i wzajemnego przekazywania informacji w zakresie zapobiegania skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwania obejmuje odpowiednio wójtów (burmistrzów, prezydentów miast), starostów.

W zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu są obowiązane uczestniczyć: Państwowa Straż Pożarna i inne jednostki ochrony przeciwpożarowej, Policja, Państwowe Ratownictwo Medyczne i jednostki ochrony zdrowia, Straż Graniczna, Morska Służba Poszukiwania i Ratownictwa oraz inne właściwe w tych sprawach państwowe urzędy, agencje, inspekcje, straże i służby. Współpraca ma polegać także na współdziałaniu tych organów ze społecznymi organizacjami ratowniczymi, charytatywnymi, stowarzyszeniami, fundacjami oraz innymi podmiotami działającymi na obszarze ich właściwości, a na wniosek lub za zgodą tych podmiotów koordynują ich działalność.

Ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela

W stanie klęski żywiołowej może ograniczać wolności i prawa określone w Konstytucji w art. 22 (wolność działalności gospodarczej), art. 41 ust. 1, 3 i 5 (wolność osobista), art. 50 (nienaruszalność mieszkania), art. 52 ust. 1 (wolność poruszania się i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej), art. 59 ust. 3 (prawo do strajku), art. 64 (prawo własności), art. 65 ust. 1 (wolność pracy), art. 66 ust. 1 (prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy) oraz art. 66 ust. 2 (prawo do wypoczynku). Ograniczenia, o których mowa w art. 20, mogą polegać na:

- zawieszeniu działalności określonych przedsiębiorców;
- nakazie lub zakazie prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju;
- całkowitej lub częściowej reglamentacji zaopatrzenia w określonego rodzaju artykuły;
- obowiązku poddania się badaniom lekarskim, leczeniu, szczepieniom ochronnym oraz stosowaniu innych środków profilaktycznych i zabiegów, niezbędnych do zwalczania chorób zakaźnych oraz skutków skażeń chemicznych i promieniotwórczych;
- obowiązku poddania się kwarantannie;
- nakazie ewakuacji w ustalonym czasie z określonych miejsc, obszarów i obiektów;
- nakazie lub zakazie przebywania w określonych miejscach i obiektach oraz na określonych obszarach;
- zakazie organizowania lub przeprowadzania imprez masowych;
- nakazie lub zakazie określonego sposobu przemieszczania się;
- wykorzystaniu, bez zgody właściciela lub innej osoby uprawnionej, nieruchomości i rzeczy ruchomych;

- zakazie prowadzenia strajku w odniesieniu do określonych kategorii pracowników lub w określonych dziedzinach;
- wykonywaniu określonych ustawą świadczeń osobistych i rzeczowych;
- reglamentacja zaopatrzenia w określonego rodzaju artykuły;
- zakaz prowadzenia strajku;
- ograniczenia o charakterze społecznym w transporcie drogowym, kolejowym i lotniczym oraz w ruchu na wodach śródlądowych i morskich;
- ograniczenia w zakresie usług pocztowych;
- ograniczenia w sferze mediów w zakresie publikacji prasowych oraz odbioru programów radiowych i telewizyjnych wprowadzane są dla niezwłocznego zamieszczania komunikatów związanych ze zwalczaniem skutków klęski żywiołowej¹¹.

Niezbędne ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela, o których mowa w art. 21 i art. 22, w granicach dopuszczonych w rozporządzeniu Rady Ministrów o wprowadzeniu stanu klęski żywiołowej wprowadza, odpowiednio w zakresie kompetencji wynikających z art. 8, wójt, burmistrz, prezydent miasta albo pełnomocnik, o którym mowa w art. 9 ust. 5 – w drodze zarządzenia albo decyzji, starosta albo pełnomocnik, o którym mowa w art. 10 ust. 5 v w drodze zarządzenia albo decyzji, wojewoda albo pełnomocnik, o którym mowa w art. 11 ust. 4 – w drodze rozporządzenia albo decyzji¹².

Konstytucja stanowi (art. 228 ust. 4), że wyrównaniu podlegają jedynie straty majątkowe, tj. *damnum emergens*¹³ (a nie także *utracione korzyści – lucrum cessans*)¹⁴ i tylko takie, które wynikają z ograniczenia w czasie stanu nadzwyczajnego wolności i praw człowieka i obywatela. Szczegóły określa ustawa o wyrównywaniu strat majątkowych.

¹¹ Konstytucja RP z 1997 r.

¹² Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym.

¹³ *Damnum emergens* – naprawienie rzeczywistej szkody.

¹⁴ *Lucrum cessans* (fac.) – korzyści, jakich spodziewał się podmiot prawa, ale których nie osiągnął z uwagi na to, że ktoś nie wykonał swego zobowiązania i przez to wyrządził mu szkodę uniemożliwiającą osiągnięcie tych korzyści.

ROZDZIAŁ VI

BEZPIECZEŃSTWO POLSKI

W SYSTEMIE MIĘDZYNARODOWYM

Podstawa bezpieczeństwa Polski w systemie międzynarodowym została uregulowana umowami międzynarodowymi ratyfikowanymi przez zawarcie których Polska stała się między innymi członkiem układu wojskowego NATO, a także członkiem Unii Europejskiej. Nie są to jedyne organizacje do których Polska przystąpiła, jednakże te dwie są najważniejsze i tworzą podstawy obronne Polski.

Podstawą prawną przynależności Polski do wskazanych tu struktur międzynarodowych jest Konstytucja RP. Stanowi ona, że Polska może zawierać umowy międzynarodowe ratyfikowane¹. Po ich zawarciu stają się one częścią polskiego systemu prawnego². Należy przez to rozumieć przede wszystkim to, że Polska przystępując do NATO lub do Unii Europejskiej zobowiązuje się jednocześnie do przestrzegania tych wszystkich zasad i aktów prawnych już obowiązujących w tych organizacjach, a także do przestrzegania tych, które powstaną później. Zgodnie z art. 9 Konstytucji Polska ma obowiązek przestrzegania wiążącego ją prawa międzynarodowego³.

Dla całego świata wybuch bomby atomowej w Hiroszynie a trzy dni później w Nagasaki⁴ był nie tylko wielkim wydarzeniem wojennym ale zapoczątkował nową epokę polityczną i militarną. Informacja o nowej, nieznanym dotychczas broni masowego rażenia będąca w rękach Amerykanów obiegła wówczas cały świat wywołując z jednej strony przerażenie, a z drugiej pokazały, że Stany Zjednoczone mają znaczną przewagę militarną nad pozostałymi krajami.

Rosjanie rozpoczęli starania o uzyskanie równowagi militarnej. Nie znali jednak tajemnicy stworzenia bomby atomowej. Wywiad rosyjski rozpoczął na masową skalę działania mające na celu dotarcie do ludzi, którzy posiadali tę tajemnicę

¹ Art. 87 Konstytucji RP.

² Art. 91, ust. 1 Konstytucji RP.

³ Art. 9 Konstytucji RP.

⁴ Atak atomowy na Hiroszimą i Nagasaki – jedyne w historii dwa przypadki użycia broni atomowej do działań zbrojnych. Ataków dokonały Stany Zjednoczone na Japonię w 1945 roku: 6 sierpnia o godzinie 8:15 w Hiroszynie oraz 9 sierpnia o godzinie 11:02 w Nagasaki.

i w konsekwencji zdobycie jej. Pozornie wydawało się to wręcz niemożliwe. Jednakże w 1949 r. służby wywiadowcze USA uzyskały informację o tym, że Rosjanie przeprowadzają próby z nową, nuklearną bronią. Dla wszystkich stało się oczywistym, że Rosjanie musieli zdobyć w drodze operacji wywiadowczej tajemnicę stworzenia bomby atomowej.

Amerykanie przeprowadzili drobiazgowe śledztwo, które doprowadziło ich do wykrycia zdrajców, którzy za milion dolarów sprzedali Rosjanom tajemnicę budowy bomby atomowej. Okazali się nimi małżonkowie Ethel Greenglass i Julius Rosenberg. Nie nacieszyli się jednak długo pieniędzmi, zostali skazani na śmierć i spaleni na krzesłach elektrycznych w więzieniu⁵. W Polsce w niektórych miastach pojawiły się nazwy ulic z ich nazwiskami jako bohaterów⁶.

Przewaga sił konwencjonalnych ZSRR w Europie nad siłami Europy zachodniej była znaczna. Jednakże Europa mogła liczyć na pomoc USA w razie konfliktu i wojny z ZSRR. W 1949 r., na skutek nowej okoliczności jaką było posiadanie możliwości wbudowania przez Związek Radziecki broni atomowej Europa stała się zupełnie bezbronna w ewentualnej konfrontacji zbrojnej z Rosjanami. Stało się oczywistym, że dalsze rozbudowywanie sił konwencjonalnych przez kraje europejski nie zmieni znaczącej przewagi sił rosyjskich, które lada chwila dysponując bronią atomową będą mieli przewagę, która nie daje jakichkolwiek szans Europie Zachodniej z ZSRR. Coraz silniejsze obawy przed rosyjskim zagrożeniem potęgowały istniejącą już tzw. zimną wojnę pomiędzy wschodem, a zatem Związkiem Radzieckim, a zachodem – Europą Zachodnią i Stanami Zjednoczonymi.

Przywódcy Europy Zachodniej upatrywali w militarnym sojuszu z USA stworzenie równowagi militarnej na świecie. Taki sojusz tworzył sytuację dwubiegunowości podziału świata na dwa bloki wojskowe, oba wyposażone w broń konwencjonalną i co ważniejsze w tym czasie, w broń atomową. Równowaga ta mogła być jednocześnie gwarantem pokoju. Opracowywane strategie zakładały, że samo posiadanie bomby atomowej i potencjalna możliwość jej użycia może być skuteczną formą odstraszenia od wojny przeciwnika.

W konsekwencji powyższych okoliczności, w obawie przed coraz silniej uzbrojonymi Rosjanami w tym w broń atomową powstało NATO jako organizacja polityczno-militarna. Jej celem było zapewnienie ochrony Europy i Ameryki Północnej przed ZSRR.

⁵ Zarzuty postawione Rosenbergom zostały potwierdzone materiałami zebranymi przez projekt Venona. W 1995 r. CIA ujawniła meldunki sowieckiego wywiadu nt. roli Rosenbergów, a w 1997 r. dawny oficer tego wywiadu i rezydent radziecki w Waszyngtonie Aleksander Fiekliśow przyznał, że Julius Rosenberg był jego agentem. Także w swojej autobiografii Chruszczow potwierdził, że żadna inna osoba nie przyczyniła się do rozwoju sowieckiego programu atomowego tak jak Julius i Ethel Rosenbergowie.

⁶ Między innymi w Legnicy, gdzie jedna z głównych ulic przez wiele lat nosiła nazwę w postaci imion i nazwisk małżonków Rosenberg.

NATO

NATO jest organizacją polityczno-wojskową. Jej angielska nazwa to: *North Atlantic Treaty Organization* – Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego, powstała 24 sierpnia 1949 r. na mocy podpisanego 4 kwietnia 1949 r. Traktatu Północnoatlantyckiego. Początkowym celem istnienia NATO była obrona militarna przed atakiem ze strony Związku Radzieckiego i jego satelitów, z czasem jednak organizacja stała się elementem utrzymania równowagi strategicznej między Wschodem i Zachodem. Po rozpadzie Układu Warszawskiego pełni rolę stabilizacyjną, podejmując działania zapobiegające rozprzestrzenianiu konfliktów regionalnych⁷. Obowiązującym językiem roboczym jest język angielski i francuski. Siedzibą jest Bruksela w Belgii. W skład NATO wchodzi 29 państw.

Podstawowym aktem prawnym NATO jest podpisany a dniu 4 kwietnia 1949 r. w Waszyngtonie Traktat Północnoatlantycki, zwany też Traktatem Waszyngtońskim. Umowa jest w istocie bardzo prostym dokumentem złożonym z 14 artykułów określających najważniejsze zobowiązania sojuszników wobec siebie z osobna, jak i sojuszu jako całości.

Szczególnie ważnym zapisem Traktatu jest art. 5 stanowiący że każdy atak zbrojny z zewnątrz zwrócony przeciwko jednemu lub kilku państwom członkowskim traktowany będzie jako atak przeciwko całej organizacji. Artykuł 5 brzmi następująco: „Strony zgadzają się, że zbrojna napaść na jedną lub więcej z nich w Europie lub Ameryce Północnej będzie uznana za napaść przeciwko nim wszystkim i dlatego zgadzają się, że jeżeli taka zbrojna napaść nastąpi, to każda z nich, w ramach wykonywania prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony, uznanego na mocy Artykułu 51 Karty Narodów Zjednoczonych, udzieli pomocy Stronie lub Stronom napadniętym, podejmując niezwłocznie, samodzielnie, jak i w porozumieniu z innymi Stronami, działania jakie uzna za konieczne, łącznie z użyciem siły zbrojnej, w celu przywrócenia i utrzymania bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego”⁸.

PAŃSTWA CZŁONKOWSKIE NATO

NATO liczy aktualnie 29 członków. Najnowszym jest Czarnogóra oficjalnie przyjęta na szczycie w Brukseli 25 maja 2017 r. Oficjalnymi kandydatami do członkostwa w sojuszu są Bośnia i Hercegowina i Macedonia. Potencjalnymi kandydatami do członkostwa w NATO są: Gruzja i Finlandia oraz Ukraina⁹. Państwa goszczące to kraje nie będące członkami NATO, które jednak zobowiązały się do umożliwienia siłom NATO działania ze swojego terytorium, jeśli zajdzie taka potrzeba¹⁰. Państwo goszczące to Szwecja.

⁷ NATO, <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> [dostęp: 9.10.2018 r.].

⁸ Traktat Północnoatlantycki sporządzony w Waszyngtonie dnia 4 kwietnia 1949 r. (Dz.U. z 2000 r. Nr 87, poz. 970).

⁹ Polskie Radio, <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1641128,Pokazalismy-ze-NATO-jest-zjednoczone-okazalismy-solidarnosc-z-Ukraina> [dostęp: 9.10.2018 r.].

¹⁰ Onet, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/szwedzi-czuja-sie-zagrozeni-i-wola-nato-od-neutralnoscii/ybw0nph> Charlie Duxbury [dostęp: 09.10.2018 r.].

Przez ostatnie dwieście lat Szwedzi byli neutralni i nie chcieli już oblegać żadnej Częstochowy. Ale wraz z narastającym zagrożeniem ze strony Rosji, z jej latającymi nad głową samolotami i tajemniczym okrętem podwodnym w Bałtyku, w tych zagorzałych pacyfistach budzi się duch Wikingów¹¹.

Fot. 21. Szwedzka korweta Visby poszukuje rosyjskiego okrętu podwodnego w cieśninach w pobliżu Sztokholmu w 2014 r.

Źródło: Onet, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/szwedzi-czuja-sie-zagrozeni-i-wola-nato-od-neutralnoscii/ybw0nph> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Państwa członkowskie przez pewien czas nie uczestniczące w strukturach wojskowych NATO:

- Grecja – od 14 sierpnia 1974 do 20 października 1980 r.;
- Francja – wystąpiła w 1966, częściowo powróciła w 1995 r., powróciła całkowicie podczas szczytu NATO w Strasburgu i Kehl 2009 r.;
- Hiszpania – od momentu przystąpienia do 1997 r.

Każde z państw przystępuje do NATO dobrowolnie, po przeprowadzeniu debaty publicznej¹² oraz stosownej ratyfikacyjnej procedury parlamentarnej¹³. Pakt

¹¹ Onet, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/szwedzi-czuja-sie-zagrozeni-i-wola-nato-od-neutralnoscii/ybw0nph?utm_v=2&utm_medium=nitro&utm_campaign=allonet_nitro_new&srcc=ucs&utm_source=wiadomosci_viasg [dostęp: 9.10.2018 r.].

¹² Art. 10 Traktatu z 1949 r. „Strony mogą, za jednomyślną zgodą, zaprosić do przystąpienia do niniejszego traktatu każde inne państwo europejskie, które jest w stanie realizować zasady niniejszego traktatu i wносить wkład do bezpieczeństwa obszaru północnoatlantyckiego”.

¹³ Art. 11 Traktatu Północnoatlantyckiego.

Północnoatlantycki gwarantuje swoim członkom suwerenne prawa, ale także nakłada zobowiązania międzynarodowe, które należy bezwzględnie respektować. Po upływie przynajmniej 10 lat obowiązywania traktatu Strony, na żądanie którejkolwiek z nich, skonsultują się wspólnie w celu dokonania przeglądu Traktatu, uwzględniając czynniki, które w tym czasie będą mogły mieć wpływ na pokój i bezpieczeństwo na obszarze północnoatlantyckim, w tym rozwój zarówno powszechnych, jak i regionalnych porozumień przyjętych zgodnie z Kartą Narodów Zjednoczonych (art. 12). Po upływie 20 lat obowiązywania Traktatu każda ze Stron może z niego wystąpić po upływie roku od stosownej notyfikacji (art. 13)¹⁴.

Tabela 1. Państwa należące do NATO

Rok wstąpienia	Państwa członkowskie NATO
1949	Belgia, Dania, Francja, Holandia, Islandia, Kanada, Luksemburg, Norwegia, Portugalia, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Włochy
1952	Grecja, Turcja
1955	Republika Federalna Niemiec (Niemcy od 1990)
1982	Hiszpania
1999	Czechy, Polska, Węgry
2004	Bułgaria, Estonia, Litwa, Łotwa, Rumunia, Słowacja, Słowenia
2009	Łbania, Chorwacja
2017	Czarnogóra

Źródło: Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Zgodnie z Traktatem Waszyngtońskim każde państwo członkowskie należące do NATO zobowiązuje się przyczynić do rozwoju pokojowych i przyjaznych stosunków międzynarodowych oraz dbać o zachowanie bezpieczeństwa własnego oraz innych członków sojuszu i wzmacniać swoje Siły Zbrojne.

Głównym celem Sojuszu jest zagwarantowanie – środkami politycznymi i militarnymi – wolności i bezpieczeństwa wszystkim państwom członkowskim. Do osiągnięcia tego celu NATO wykonuje podstawowe zadania w zakresie bezpieczeństwa:

- zapewnia fundament trwałego bezpieczeństwa w Europie, opartego na rozwoju instytucji demokratycznych i pokojowym rozwiązywaniu konfliktów;
- zapewnia środki odstraszania i obrony przed jakąkolwiek formą ataku na terytorium każdego państwa członkowskiego;
- rozwija bezpieczeństwo międzynarodowe poprzez stałą i aktywną współpracę ze wszystkimi państwami partnerskimi należącymi do programu *Partnerstwo dla pokoju (PdP)* oraz Euroatlantyckiej Rady Partnerstwa;
- wysyła swoje misje wojskowe do państw, na terytorium których toczy się konflikt zbrojny, celem zażegnania tego konfliktu.

¹⁴ Art. 12 i 13 Traktatu Północnoatlantyckiego.

EWOLUCJA DOKTRYNY NATO

Należy podkreślić, że NATO powstało w 1949 r. Stanowiło przeciwwagę dla ZSRR. Pomimo, że formalnie nie istniał Układ Warszawski, to mimo tego, faktycznie wszystkie kraje będące pod wpływami ZSRR były tak dalece mu podporządkowane, że stworzenie formalnego układu wojskowego niczego nie zmieniło, nadal te państwa, do których zaliczamy Polskę, wschodnie Niemcy Rumunię, Bułgarię, Czechosłowację, Węgry musiałyby brać bezpośredni udział w wojnie ZSRR.

Strategia wojenna NATO oparta była głównie na amerykańskich koncepcjach strategicznych wynikających z oceny zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego. Pierwszą z nich była strategia zmasowanego odwetu przyjęta w USA w 1950 r. a zaadoptowana przez sojusz NATO w 1957 r. Zakładała ona wykonanie uderzeń jądrowych na państwa Układu Warszawskiego w odpowiedzi na poważniejszy atak militarny. Dopuszczała również wykonanie uprzedzającego ataku jądrowego w przypadku stwierdzenia zagrożenia bezpieczeństwa państw sojuszu. Szczególną rolę w wojnie miało odgrywać lotnictwo strategiczne oraz okręty podwodne uzbrojone w pociski balistyczne SLBM, przy czym te ostatnie z przyczyn technicznych uznawane były za broń wyłącznie odwetową. Dla zapewnienia skuteczności i szybkości działań rozbudowano system baz wojskowych rozmieszczonych wokół państw „bloku wschodniego”. Od 1953 r. na terenie Europy rozlokowano broń nuklearną w postaci rakiet średniego zasięgu i bomb jądrowych. Koalicyjny charakter strategii wojennej przejawiał się głównie w podziale zadań. Amerykańskie siły zbrojne miały wykonać strategiczne uderzenia jądrowe, operacje morskie miały być realizowane przez floty wojenne USA i państw europejskich, natomiast działania bojowe na terenie Europy miały być prowadzone głównie przez siły lądowe i lotnictwo taktyczne europejskich państw NATO.

Przetłamanie monopolu atomowego USA przez ZSRR oraz wprowadzenie na uzbrojenie Układu Warszawskiego międzykontynentalnych pocisków raketowych skłoniło USA do zmiany strategii. W 1961 r. opracowano strategię elastycznego reagowania, która została przyjęta przez NATO w 1967 r. Zakładała ona możliwość prowadzenia działań wojennych zarówno z wykorzystaniem broni jądrowej, jak i bez niej. W przypadku ataku państw UW przewidywano prowadzenie działań o charakterze konwencjonalnym, a w sytuacji ich niepowodzenia wykorzystanie taktycznej broni jądrowej na ograniczoną skalę. Strategiczna broń jądrowa miała być użyta dopiero po jej zastosowaniu przez ZSRR. Główną rolę w ewentualnym uderzeniu odegrać miał amerykański potencjał jądrowy, którego wykorzystanie określały plany operacyjne SIOF (Single Integrated Operational Plan). Przewidywały one różne warianty uderzeń o ograniczonym lub masowym charakterze w celu osiągnięcia założonych celów wojennych.

Zakończenie zimnej wojny przyniosło zmianę koncepcji strategicznej NATO. W 1991 r. została przyjęta tzw. nowa koncepcja strategiczna. Zakładała ona utrzymanie wystarczających sił konwencjonalnych i nuklearnych zdolnych do odstraszenia ewentualnych agresorów i prowadzenie działań zapobiegających ewentualnym konfliktom zbrojnym na świecie. Skoncentrowano się też na zagwarantowaniu bezpieczeństwa państw sojuszu w warunkach różnorodnych i wielo-

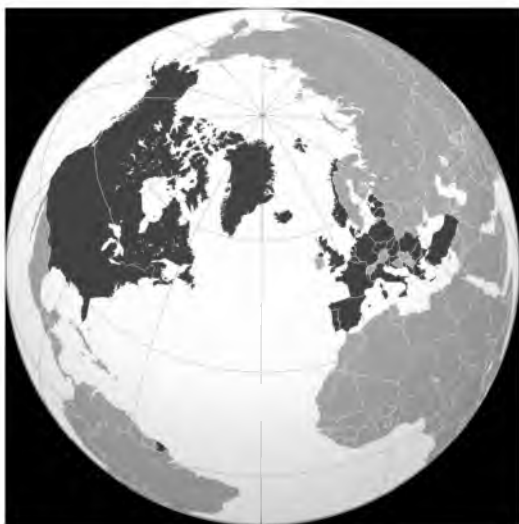
kierunkowych zagrożeń międzynarodowych (konflikty etniczne i terytorialne, rozprzestrzenianie broni masowego rażenia i technologii uzbrojenia, przerwanie dostaw surowców strategicznych, terroryzm i sabotaż). W 1999 r. koncepcja ta uległa aktualizacji w oparciu o doświadczenia misji NATO w byłej Jugosławii.

Fot. 22. Flaga NATO

Źródło: Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Fot. 23. Rozmieszczenie na świecie państw członkowskich NATO

Źródło: Wikipedia, North Atlantic Treaty Organization in orthographic projection, [https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO#/media/File:North_Atlantic_Treaty_Organization_\(orthographic_projection\).svg](https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO#/media/File:North_Atlantic_Treaty_Organization_(orthographic_projection).svg) [dostęp: 9.10.2018 r.].

Nowa koncepcja strategiczna wprowadziła pojęcie „operacji spoza artykułu 5”, którymi są przede wszystkim „operacje reagowania kryzysowego”, czyli działania przy użyciu Sił Zbrojnych skierowane na usuwanie przyczyn sytuacji kryzysowych lub kryzysów zagrażających regionalnemu lub światowemu bezpieczeństwu oraz powodujących naruszenie praw człowieka. Podobnie jak w operacjach pokojo-

wych, siły interweniujące powinny działać w sposób bezstronny – nie są bowiem stroną w konflikcie. W teorii problemu w ujęciu Sojuszu Północnoatlantyckiego, przez pojęcie operacji reagowania kryzysowego rozumiane są „Sojusznicze, wielonarodowe i wielofunkcyjne działania militarne i niemilitarne, wychodzące w swych celach militarnych poza artykuł 5 Traktatu Waszyngtońskiego”¹⁵.

STRUKTURA ORGANIZACYJNA NATO

- a) Rada Północnoatlantycka (NAC, czyli Rada Ministerialna) – jedyny organ traktatowy NATO;
- b) Grupa Planowania Nuklearnego (NPG);
- c) Komitet Wojskowy NATO (MC);
- d) Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Operacji (ACO);
- e) Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji (ACT)¹⁶.

Funkcje operacyjne są prowadzone przez Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Operacji (ACO) i Dowództwo Sił Sojuszniczych NATO ds. Transformacji (ACT).

- a) **Rada Północnoatlantycka** (ang. *North Atlantic Council*, NAC) – najważniejszy organ decyzyjny NATO. Wydaje ona deklaracje i komunikaty, skierowane do opinii publicznej oraz państw, które nie są członkami NATO, w których uzasadnia przyczyny podjęcia określonych działań przez Sojusz Północnoatlantycki. Ponadto, Rada Północnoatlantycka stanowi podstawową platformę konsultacyjną dla państw członkowskich w kwestiach dotyczących ich bezpieczeństwa. W skład Rady Północnoatlantyckiej wchodzi reprezentanci wszystkich państw członkowskich NATO. Przewodniczy jej sekretarz generalny. Podstawowym szczeblem, na którym obraduje Rada Północnoatlantycka, jest szczebel Stałych Reprezentantów wszystkich państw członkowskich NATO, z których każdy posiada rangę ambasadora. Spotykają się oni na posiedzeniach przynajmniej raz w tygodniu. Spotkania Stałych Reprezentantów odbywają się pod egidą Sekretarza Generalnego NATO lub jego zastępcę. Ambasador lub Stały Reprezentant o najdłuższym stażu w radzie zostaje mianowany jej przewodniczącym. W określonych sytuacjach – np. w czasie wyborów nowego Sekretarza Generalnego NATO – przewodniczy on obradom Rady. Rada obraduje również około dwa razy do roku na szczeblu Ministrów Spraw Zagranicznych i Ministrów Obrony Narodowej. Jeden z ministrów spraw zagranicznych przyjmuje wówczas rolę Honorowego Przewodniczącego obrad. W sytuacjach nadzwyczajnych zwoływane są szczyty szefów państw członkowskich NATO. Wszystkie decyzje podjęte przez Radę Północnoatlantycką wchodzi w życie z taką samą mocą, niezależnie od szczebla, na którym zostały podjęte.

Temat obrad dotyczyć może dowolnej kwestii związanej z działalnością NATO. Może on być podjęty pod wpływem raportu jednej z podległych Radzie komisji na

¹⁵ Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> [dostęp: 9.10.2018 r.].

¹⁶ Istniał także Komitet Planowania Obronnego jednakże Komitet Planowania Obronnego został rozwiązany w czerwcu 2010 r., a jego kompetencje przejęła Rada Północnoatlantycka.

prośbę Stałego Reprezentanta, który działa jako pośrednik pomiędzy Radą a rządem swojego państwa lub Sekretarza Generalnego. Podczas obrad Rady Północnoatlantyckiej na szczepku ministrów obrony narodowej, albo kiedy omawiane są kwestie obronne lub związane ze strategią obrony, w prace przygotowawcze mogą być włączone także inne wysokie komitety, które są najwyższymi rangą organami doradczymi np. Wykonawcza Grupa Robocza. Jeżeli porządek obrad przewiduje dyskusje o kwestiach finansowych, to prace przygotowawcze przed posiedzeniami są prowadzone przez Wysoki Urząd ds. Zasobów (SRB), Komitet Budżetu Cywilnego (CBC) lub Komitet Budżetu Wojskowego (MBC) – w zależności od tego, która z tych instytucji jest w danym przypadku najwłaściwsza. Wysoki Komitet, wybrany zgodnie z jego kompetencjami, w zależności od omawianego zagadnienia przyjmuje wiodącą rolę w zakresie przygotowania posiedzenia Rady oraz późniejszego nadzoru nad wdrażaniem decyzji. Rada podejmuje decyzje jednomyślnie, bez głosowania, przez konsens. Przestrzeganie decyzji Rady jest obligatoryjne dla państw członkowskich¹⁷.

b) **Grupa Planowania Nuklearnego** (ang. *The Nuclear Planning Group* – NPG) jest organem decyzyjnym NATO w kwestiach związanych z bronią jądrową. Zasiadają w niej reprezentanci wszystkich państw członkowskich NATO, poza Francją – również tych, które nie posiadają broni jądrowej. Działaniami Grupy kieruje Sekretarz Generalny NATO. Działa ona równolegle do Rady Północnoatlantyckiej (NAC). Zajmuje się wszelkimi kwestiami, związanymi z bronią jądrową – m.in. jej zastosowaniem, przechowywaniem, obroną przed nią oraz systemami informacyjnymi i komunikacyjnymi. W zakresie kompetencji Grupy Planowania Nuklearnego leżą także kwestie związane z powstrzymaniem proliferacji broni jądrowej oraz kontrolą bieżących arsenałów jądrowych. Rada spotyka się raz w tygodniu oraz w sytuacjach nadzwyczajnych.

Broń jądrowa stanowiła ważny element strategii sojuszu będąc istotną częścią realizacji założeń jego doktryny wojennej. Początkowo jedynym państwem NATO, które dysponowało tą bronią były Stany Zjednoczone. W chwili powstania sojuszu posiadały one 235 bomb jądrowych. W 1953 r. do państw nuklearnych NATO dołączyła Wielka Brytania, a w 1964 r. Francja. Potencjał tych państw rósł stosunkowo wolno i ustabilizował się dopiero w połowie lat siedemdziesiątych XX w. na poziomie 350 i 250 ładunków jądrowych. Początkowo broń jądrowa stanowiła „miecz” sojuszu, który miał być użyty do odparcia ewentualnej agresji. Rolę „tarczy” spełniały siły konwencjonalne. W 1967 r., po przyjęciu przez NATO amerykańskiej doktryny elastycznego reagowania, siły jądrowe przejęły rolę „tarczy”, którą z czasem określano jako „parasol jądrowy”.

Do dyspozycji NATO wydzielono ponad 65% ładunków jądrowych USA, które rozlokowane były na terenie Europy oraz zainstalowane na okrętach podwodnych. Pod koniec lat siedemdziesiątych z posiadanych przez Amerykanów 24 tys. ładunków jądrowych do NATO wydzielono 15818 ładunków. Obejmowały one: 624 głowice na okrętach podwodnych, 660 ładunków przenoszonych przez

¹⁷ NATO, <http://web.archive.org/web/20010531190921/http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb070101.htm> [dostęp: 9.10.2018 r.].

strategiczne samoloty bombowe i 14534 ładunki operacyjne i taktyczne. Z tych ostatnich na terenie RFN zmagazynowano ok. 10 tys. ładunków, z czego połowę stanowiły jądrowe pociski artyleryjskie. Około 2500 ładunków miały wykorzystać w razie wojny wojska RFN. Pozostałą część arsenału jądrowego NATO stanowił potencjał Wielkiej Brytanii obejmujący: 192 głowice pocisków balistycznych na okrętach podwodnych i 158 ładunków operacyjno-taktycznych oraz Francji posiadającej 250 ładunków jądrowych. W 2002 r. państwa nuklearne NATO miały w swoich arsenałach 11.041 ładunków jądrowych, w tym 2089 strategicznych.

c) **Komitet wojskowy NATO** (*Military Committee – MC*) – naczelny organ wojskowy NATO. Jego zadanie polega na wydawaniu zaleceń oraz udzielaniu opinii w sprawach wojskowych, które potem przedstawia Radzie NATO. Wydaje również dyrektywy ogólne podległym organom. Podlega bezpośrednio Radzie Północnoatlantyckiej. Kieruje pracą dowództw regionalnych NATO. W skład Komitetu Wojskowego wchodzi szefowie sztabów generalnych państw członkowskich z wyjątkiem Francji, która nie uczestniczy w zintegrowanej strukturze wojskowej paktu, oraz Islandii, która nie ma sił zbrojnych. Islandię reprezentuje osoba cywilna. Dla zachowania ciągłości pracy Komitetu każde państwo jest praktycznie reprezentowane przez stałego przedstawiciela. Na czele Komitetu stoi szef sztabu wyznaczany według alfabetycznej kolejności państw na okres jednego roku. Komitetowi Wojskowemu podlega kilka specjalistycznych agencji wojskowych, jak np.: agencja do spraw standaryzacji broni. Organem wykonawczym Komitetu jest Międzynarodowy Sztab Wojskowy z siedzibą w Brukseli. W jego skład wchodzi grupa oficerów wszystkich państw członkowskich. Zajmuje się planowaniem strategicznym, operacyjnym i politycznym¹⁸.

Sekretarz generalny NATO – najwyższe stanowisko polityczne w Sojuszu, które zgodnie z przyjętą praktyką obsadzone jest przez cywilnych polityków europejskich.

NIEKTÓRE OPERACJE POKOJOWE I STABILIZACYJNE NATO

- Operacje powietrzne lotnictwa NATO: *Deny Flight* i *Deliberate Force* – wykonania rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 781 i 816 o strefach zakazanych dla lotnictwa zważnionych stron wojny na terenie byłej Jugosławii, oraz ochrony konwojów z pomocą humanitarną, a także wsparcia powietrznego dla lądowych sił pokojowych Narodów Zjednoczonych UNPROFOR, prowadzone pomiędzy 12 kwietnia 1993 r. a 20 września 1995 r.;
- Misja pokojowa IFOR w Bośni i Hercegowinie, prowadzona między 20 grudnia 1995 r. a 20 grudnia 1996 r.;
- Misja pokojowa SFOR w Bośni i Hercegowinie, prowadzona między 21 grudnia 1996 r. a 2 grudnia 2004 r.;
- Kampania lotnicza przeciw Jugosławii od 24 marca do 10 czerwca 1999 r.;
- Obecność Kosovo Force (KFOR) w Kosowie od 12 czerwca 1999 r.;
- Zabezpieczenie Cieśniny Gibraltarskiej po 11 września 2001 r. w ramach operacji Active Endeavour;

¹⁸ Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> [dostęp: 22.09.2018 r.].

- Obecność Międzynarodowych Sił Wspierających Bezpieczeństwo (ISAF) w Afganistanie od grudnia 2001 roku;
- Wsparcie logistyczne Unii Afrykańskiej w Darfurze w 2005 roku.

POLSKA A NATO

Polska przystąpiła do Sojuszu Północnoatlantyckiego w dniu 12 marca 1999 r. Geopolityczne usytuowanie Polski pomiędzy mocarstwami jakimi bezsprzecznie jest wcześniej Związek Radziecki, a obecnie Federacja Rosyjska, a z drugiej strony Niemcy, które obecnie należą do najpotężniejszej na świecie struktury militarnej powoduje konieczność przynależności do jednego lub drugiego bloku militarnego. Polska nie może być krajem neutralnym, byłoby to zbyt niebezpieczne i zagrożające bytowi narodowemu. O ile NATO zważywszy na wcześniejszą i obecną strategię nie jest zagrożeniem bezpieczeństwa naszego kraju, to drugi sąsiad jakim jest Federacja Rosyjska stanowi poważne zagrożenie dla samotnego militarnie i neutralnego kraju. Ekspansjonistyczne dążenia Federacji Rosyjskiej, która ma za nic prawo międzynarodowe i łamie wszelkie jego postanowienia doprowadziły już do aneksji Krymu, faktycznie oderwania wschodniej części Ukrainy, a nade wszystko zbrojenia na ogromną skalę, które w świetle wypowiedzi przywódcy Federacji Rosyjskiej będzie użyta dla podboju świata powoduje realne zagrożenia dla Polski. Przynależność naszego kraju do NATO jest zatem w pełni uzasadniona.

Historycznie rzecz ujmując na skutek podziału świata na strefy wpływów w szczególności na konferencjach w Teheranie (listopad i grudzień 1943r.), Jałcie (luty 1945r.)¹⁹ i Poczdamie (lipiec i sierpień 1945r.). Polska dostała się do strefy wpływów Rosyjskich (Związku Radzieckiego). Obecnie oceniając okres od roku 1944 pod koniec II wojny światowej aż do 1991 r. nasz kraj znajdował się pod okupacją rosyjską. Jedną z jej konsekwencji była przymusowa przynależność należność do Układu Warszawskiego.

Układ Warszawski, oficjalnie Układ o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej, organizacja o charakterze sojuszu politycznego i wojskowego, powołana w 1955 r., rozwiązana w 1991 r. Utworzony z inicjatywy ZSRR na podstawie Układu o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej, zawartego w dniu 14 maja 1955 r. w Warszawie między Albanią (wystąpiła w 1968 r.), Bułgarią, Czechosłowacją, NRD (przystąpiła w 1956 r., wystąpiła we wrześniu 1990 r.), PRL, Rumunią, Węgrami i ZSRR; utworzenie Układu Warszawskiego było podyktowane zamiarem ujednoczenia polityki zagranicznej i militarnej ZSRR i państw od niego uzależnionych oraz reakcją na powstanie NATO i zawarcie układów paryskich w 1954 r., przewidujących remilitaryzację RFN (przyjętej do NATO w 1955 r.); stanowił struk-

¹⁹ A. Gella, *Zagłada Drugiej Rzeczypospolitej 1945–1947*, Warszawa 1998, s. 52–53. Postanowienia konferencji jałtańskiej zmorą nowego Świętego Przymierza. Komisja Główna Rady Jedności Narodowej na posiedzeniu w Podkowie Leśnej 21 lutego 1945 r. stwierdziła, że powzięte w Jałcie postanowienia, bez udziału i zgody przedstawicieli Państwa Polskiego, narzucają Polsce ciężkie i krzywdzące warunki. Protestując przeciwko jednostronności tych postanowień, RJN zmuszona jest zastosować się do nich.

ture umożliwiającą ZSRR pełną kontrolę nad siłami zbrojnymi i polityką obroną państw członkowskich oraz był wykorzystywany w polityce ZSRR w konfrontacyjnych stosunkach z Zachodem. Główne organy: Doradczy Komitet Polityczny (DKP) i Zjednoczone Dowództwo Sił Zbrojnych (siedzibą sztabu — Moskwa), któremu podlegały: Zjednoczone Siły Zbrojne (ZSZ), Komitet Ministrów Obrony, Naczelny Dowódca ZSZ, Sztab ZSZ, Komitet Ministrów Spraw Zagranicznych oraz Sekretariat. Przeobrażenia polityczne w państwach członkowskich Układu Warszawskiego na przełomie 1989 r. i 1990 r. wymusiły zmiany w charakterze i strukturze układu oraz definitywne wyrzeczenie się przez ZSRR doktryny ograniczonej suwerenności członków; w 1991 r. zostały rozwiązane wszystkie wojskowe instytucje, łącznie ze Zjednoczonym Dowództwem Sił Zbrojnych, pozostawiono jedynie DKP i Komisję Rozbrojeniową jako organy konsultacji w toczących się wiedeńskich rokowaniach rozbrojeniowych z NATO; w 1991 r. zostały rozwiązane organy polityczne i podpisano protokół o likwidacji Układu Warszawskiego²⁰.

Początkowo Strategia bezpieczeństwa Polski nie zakładała wstąpienia Polski do NATO. Koncepcje strategii były oparte na wzmocnieniu Sił Zbrojnych, planach utworzenia państwowego kompleksowego systemu reagowania kryzysowego na zagrożenia międzynarodowe i wewnętrzne, a także wzmocnienia podstaw ekonomicznych Państwa. To ostatnie wydawało się najważniejsze zważywszy, że po transformacji ustrojowej w 1989 r. Polska przechodziła z systemu ekonomicznego gospodarki planowej na kapitalistyczną nie mając kapitału.

Droga Polski do NATO rozpoczęła się prawie zaraz po likwidacji Układu Warszawskiego w 1991 r. Od tego czasu rozpoczęły się rozmowy zmierzające do tego celu. Pierwszą istotną przesłanką stała się wypowiedź Manfred Wörner Sekretarza Generalnego NATO, który w 1992 r. odwiedził Polskę i stwierdził, że drzwi do NATO stoją dla Polski otworem. W dniu 12 stycznia 1994 r. został zaakceptowany Program Partnerstwa dla Pokoju²¹. Toczyły się rozmowy co do warunków jakie Polska musi spełnić, aby móc stać się członkiem NATO. Odbываły się też wspólne ćwiczenia wojskowe. Obie te formy bardzo zbliżyły stanowisko NATO

²⁰ Encyklopedia Polska, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Uklad-Warszawski;3990984.html> [dostęp: 9.10.2018 r.].

²¹ Idea „Partnerstwa dla Pokoju” była odpowiedzią na zgłaszaną przez kraje Europy Środkowo-Wschodniej od 1990 r. gotowość wstąpienia do NATO. Zgłoszona została przez amerykańskiego sekretarza obrony Les Aspina podczas konferencji ministrów obrony państw członkowskich NATO w Travemünde w październiku 1993 r. jako propozycja podpisania przez NATO umowy o współpracy obronnej z państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Była jednocześnie sygnałem dla Federacji Rosyjskiej (sprzeciwiającej się rozszerzeniu sojuszu), iż integracja kolejnych państw z Paktem Północnoatlantyckim jest realna. Oficjalny dokument zawierający zasady i warunki uczestnictwa w „Partnerstwie dla pokoju” został przyjęty podczas szczytu w Brukseli 10 stycznia 1994 r. Zaproszenie do udziału w „Partnerstwie dla pokoju” wystosowano do wszystkich krajów europejskich zainteresowanych współpracą z NATO. Do połowy 1995 r. w programie „Partnerstwo dla Pokoju” brało udział 25 państw europejskich.

i Polski. Kolejnym dokumentem był Indywidualny Dokument Dyskusyjny²², który został w dniu 4 kwietnia 1996 r. przekazany przez Polskę do NATO. W dokumencie tym znalazły się zagadnienia i wizja poszerzenia NATO o nowe kraje, w tym Polskę. Nadto Dokument ten nawiązywał do ogólnej strategii bezpieczeństwa Europy i roli jaką w tym może odegrać NATO. W dniu 16 września 1997 r. rozpoczęły się już rozmowy uściślające warunki przystąpienia Polski do NATO. Rozmowy zostały uwieńczone w dniu 12 marca 1999 r. w Independence (stan Missouri – USA) gdy Minister Spraw Zagranicznych RP prof. Bolesław Geremek przekazał na ręce Sekretarza Stanu USA, Madeleine Albright akt przystąpienia Polski do Traktatu Północnoatlantyckiego. Z tą chwilą Polska stała się formalnie członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego.

BEZPIECZEŃSTWO I OBRONNOŚĆ UNII EUROPEJSKIEJ

Polska przystąpiła do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. na mocy tzw. Traktatu akcesyjnego podpisanego w dniu 16 kwietnia 2003 r. w Atenach będącego prawną podstawą przystąpienia (akcesji) Polski do Unii Europejskiej²³. Faktyczny proces integracji Polski rozpoczął się w Atenach 8 kwietnia 1994 r. z chwilą złożenia przez Polskę wniosku o członkostwo w UE i potwierdzenia go przez wszystkie państwa członkowskie podczas konferencji w Essen 9–10 grudnia 1994 r. Członkostwo dało jej możliwość wzmocnienia pozycji w stosunkach międzynarodowych i realizacji własnej strategii i polityki bezpieczeństwa. Dzieje się tak dzięki Wspólnej Polityce Zagranicznej i Bezpieczeństwa, Europejskiej Polityce Bezpieczeństwa i Obrony oraz innym instrumentom mającym wpływ na integracje systemów bezpieczeństwa członków. Unia Europejska wspomaga również rozwój gospodarki i postęp cywilizacyjny RP, który hamuje spychanie jej na gospodarcze peryferia Europy i świata.

Unia Europejska wyrosła z Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS), powołanej na podstawie traktatu paryskiego, podpisanego w 1951 r. przez sześciu członków założycieli: Belgię, Holandię i Luksemburg (kraje Beneluksu), Niemcy Zachodnie (RFN), Francję i Włochy. Celem EWWiS było utworzenie wspólnej puli produkcji węgla i stali, aby zapobiec wojnie gospodarczej. Było to urzeczywistnienie planu opracowanego przez Jeana Monneta, a upowszechnionego przez francuskiego ministra spraw zagranicznych Roberta Schumana. 9 maja 1950 r. Schuman przedstawił propozycję utworzenia zorganizowanej Europy twierdząc, że jest to niezbędne do utrzymania pokojowych stosunków. Propozycja ta, znana jako Deklaracja Schumana, jest uważana za początek dzisiejszej Unii Europejskiej, która potem wybrała dzień 9 maja za Dzień Europy. Brytyjczycy zostali zaproszeni do uczestnictwa, ale odmówili, aby nie rezygnować z narodowej suwerenności.

²² *Polska przekazała NATO Indywidualny Dokument Dyskusyjny prezentujący argumenty Polski na rzecz poszerzenia Sojuszu, wizje europejskiej architektury bezpieczeństwa i przyszłej roli NATO*, http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/strona/164/LG_51_52 [dostęp: 9.10.2018 r.].

²³ Traktat z dnia 16 kwietnia 2003 r. podpisany w Atenach.

ZDARZENIA POPRZEDZAJĄCE UTWORZENIE UNII EUROPEJSKIEJ W OBECNYM KSZTAŁCIE

W ślad za EWWiS poszły próby utworzenia, przez te same kraje, Europejskiej Wspólnoty Obronnej i Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EDC). Celem EDC było ustanowienie wspólnej europejskiej armii pod wspólną kontrolą, aby Niemcy Zachodnie mogły się ponownie bezpiecznie uzbroić i stawić czoła radzieckiemu zagrożeniu. EDC miała być zaczątkiem federacji państw europejskich. Jednak francuskie Zgromadzenie Narodowe odmówiło ratyfikowania traktatu EDC, co doprowadziło do zaniechania pomysłu, a potem odłożenia na półkę także EDC. Idea obu instytucji żyje jednak, choć w zmodyfikowanej formie, w późniejszych opracowaniach, jak Europejska Współpraca Polityczna (European Political Co-operation, także EPC), filar o nazwie Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa ustanowiony przez traktat z Maastricht (Common Foreign and Security Policy, CFSP), czy Europejskie Siły Szybkiego Reagowania (European Rapid Reaction Force), obecnie w trakcie formowania.

Fot. 24. Obszar Unii Europejskiej

Źródło: Joebloggsy, praca własna, https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO#/media/File:EU_and_NATO.svg [dostęp: 9.10.2018 r.].

Europejska Wspólnota Energii Atomowej (*European Atomic Energy Community*) została powołana do życia w 1957 r. Euratom miał z kolei połączyć narodowe zasoby nuklearne tych krajów. Głównymi celami tej organizacji było wspólne pokojowe wykorzystanie energii jądrowej, rozwój badań, ustalenie jednolitych norm ochrony radiologicznej.

Traktaty rzymskie – ogólna nazwa dwóch umów międzynarodowych, podpisanych przez Francję, Republikę Federalną Niemiec, Włochy, Belgię, Holandię i Luksemburg 25 marca 1957 r. Uroczystość miała miejsce w sali Horacjuszy i Ku-

riacjuszy w Palazzo dei Conservatori na Kapitolu w Rzymie. Pierwsza z umów (w latach 1958–1992) nosiła nazwę Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą – powołana do życia 1 stycznia 1958 r. jako, istniejąca do 30 listopada 2009 r. Traktat z Maastricht (Traktat o Unii Europejskiej) przekształcił EWG we Wspólnotę Europejską, w związku z czym dokument ten otrzymał nazwę Traktat ustanawiający Wspólnotę Europejską. Obecną nazwę (Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej) nadał dokumentowi Traktat lizboński. Drugą umową był podpisany Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euratom). Oba te traktaty weszły w życie 1 stycznia 1958 r.²⁴

Fot. 25. Rzym, Muzeum Kapitolinijskie gdzie podpisano w 1957 r. Traktaty rzymskie

Źródło: Wikipedia, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2e/EU_Roma_Musei_Capitolini_close-up.jpg [dostęp: 3.06.2018 r.].

Po niepowodzeniu inicjatyw EDC²⁵ i EPC²⁶ sześć krajów założycielskich spróbowało dalszej integracji, tworząc w 1957 r. kolejną instytucję – Europejską Wspólnotę Gospodarczą (*European Economic Community*, EEC) funkcjonującą jako międzynarodową organizację gospodarczą. EWG przyczyniała się do rozwoju ekonomicznego państw członkowskich, zacieśniania współpracy między nimi, ustanowienia swobody przepływu towarów, osób, usług i kapitału (unia celna

²⁴ Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Traktaty_rzymskie [dostęp: 3.06.2018 r.].

²⁵ Wspólnoty Obronnej i Europejskiej Wspólnoty Politycznej (EDC).

²⁶ Europejska Współpraca Polityczna (European Political Co-operation, także EPC).

między krajami członkowskimi, oparta na czterech wolnościach). EWG stała się najważniejszą z 3 europejskich wspólnot integracyjnych, do tego stopnia, że jej nazwa została potem zmieniona na Wspólnotę Europejską, która została formalnie ustanowiona w traktacie z Maastricht w 1992 r. i weszła w życie 1 listopada 1993 r.

Tabela 2. Przedstawiciele Sygnatariuszy

Kraj	Osoby podpisujące
Belgia	Paul-Henri Spaak, Jean Charles Snoy et d'Oppuers
Francja	Christian Pineau, Maurice Faure
Holandia	Joseph Luns, Johannes (Hans) Linthorst Homan
Luksemburg	Joseph Bech, Lambert Schaus
Niemcy	Konrad Adenauer, Walter Hallstein
Włochy	Antonio Segni, Gaetano Martino

Źródło: Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org> [dostęp: 3.06.2018 r.].

Przekształcenie się tych wspólnot w dzisiejszą Unię Europejską składa się z dwóch równoległych procesów.

- Pierwszym procesem jest ewolucja strukturalna i zmiany instytucjonalne w kierunku utworzenia ściślejszego bloku z większą ilością kompetencji na poziomie ponadnarodowym, co można nazwać pogłębieniem Unii;
- Drugim procesem jest rozszerzanie wspólnot (i potem Unii) z 6 do 27 państw członkowskich, co określamy mianem poszerzania Unii.

ZAGADNIENIA BEZPIECZEŃSTWA I OBRONNOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ W UKŁADZIE HISTORYCZNYM

Europejska Wspólnota Obronna (fr. *Communauté européenne de défense*, CED), **EWO** – organizacja, której powstanie po raz pierwszy zaproponował przewodniczący rady ministrów IV Republiki Francuskiej René Pleven w swoim planie ogłoszonym 24 października 1950 r. Na mocy podpisanego traktatu zawartego 27 maja 1952 r. w Paryżu tworzyć ją miały Belgia, Francja, Holandia, Luksemburg, RFN i Włochy²⁷.

Czynnikiem sprzyjającym integracji były amerykańskie dążenia do remilitaryzacji RFN, które w związku z rosnącą potęgą ZSRR po zakończeniu II wojny światowej obawiały się niekorzystnego rozwoju sytuacji w Europie. Również Wielka Brytania zdawała sobie sprawę z tego, iż Niemcy – pomimo druzgocącej klęski – pozostały najpotężniejszym krajem europejskim, a Francja obawiając się powrotu tradycyjnego niemieckiego militarizmu, upatrywała jednakże we wzmocnionej RFN szansy na ożywienie własnej gospodarki²⁸. W tej sytuacji w dniu 27

²⁷ Europejska Wspólnota Obronna, www.stosunkimiedzynarodowe.info [dostęp: 8.12.2012 r.].

²⁸ T. Betka. *Wspólnoty Europejskie na arenie międzynarodowej w okresie zimnej wojny*, www.uniaeuropejska.org [dostęp: 8.12.2012 r.].

maja 1952 r. w Paryżu członkowie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali²⁹ podpisali traktat powołujący do życia EWO. Projekt Europejskiej Wspólnoty Obronnej zakończył się w 1954 r. na etapie procedury ratyfikacyjnej, która nie nastąpiła powodując, że traktat nie wszedł w życie³⁰. Przyczyną upadku pierwszej próby stworzenia wspólnej obrony części Europy były wydarzenia na świecie, a w szczególności śmierć Stalina i stąd ocieplenie stosunków z ZSSR, przerwana wojna na Półwyspie Koreańskim (rozejm trwający po dzień dzisiejszy), uzbrojenie Niemiec Zachodnich spowodowało znaczny spadek poparcia dla idei wspólnej obrony. Wiązało się to także z niechęcią do ponoszenia wysokich kosztów utworzenia i utrzymywania armii mającej liczyć 40 narodowych dywizji, po 13 tysięcy żołnierzy³¹.

Fot. 26. Państwa mające tworzyć EWO – Algieria była częścią składową Francji

Źródło: Europejska Wspólnota Obronna Sisyphos23, praca własna, https://pl.wikipedia.org/wiki/Europejska_Wsp%C3%B3lnota_Obronna [dostęp: 9.10.2018 r.].

Lata 90. przyniosły zmiany w zakresie bezpieczeństwa europejskiego. Unia Europejska podjęła działania dla stworzenia silnej Wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO). Przyjęto, że działania te będą częścią wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii. Bezpieczeństwo tak organizowane wiązało instytucje cywilne i wojskowe dla wspólnego celu. Unia musiała jednak wypracować nowe podstawy prawne dla stworzenia takiej idei – idei obrony Europy Zachodniej. Dla realizacji prawnych podstaw, który by zobowiązywały kraje wcho-

²⁹ *Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, traktat EWG – tekst pierwotny*, www.europa.eu [dostęp: 10.12.2012].

³⁰ Usunięcie ratyfikacji traktatu z porządku obrad francuskiego Zgromadzenia Narodowego Francji oznaczało jego fiasko.

³¹ Według Traktatu zawartego 27 maja 1952 r.

dzące w skład Unii Europejskiej zawierano w kolejnych latach traktaty, które wraz z dynamiką rozwoju sytuacji w Europie a także i na świecie, wraz z nowymi trendami dostosowywały program obrony. Zawierał on także podstawy organizacyjne i finansowe.

Traktat z Maastricht z 1992 r. oficjalnie Traktat o Unii Europejskiej umowa międzynarodowa parafowana w dniu 11 grudnia 1991 r. podpisana 7 lutego 1992 r. w Maastricht w Holandii, wszedł w życie 1 listopada 1993 r. po przeprowadzonych referendum w 12 krajach³² członkowskich³³. Został zmieniony postanowieniami umów z Amsterdamu, Nicei i Lizbony.

Głównymi celami określonymi w Traktacie były:

- umocnienie spójności gospodarczej i społecznej (kohezji);
- utworzenie Unii Gospodarczej i Walutowej;
- wprowadzenie wspólnej waluty euro od 1 stycznia 1999 r.;
- określenie kryteriów konwergencji;
- potwierdzenie tożsamości Unii na arenie międzynarodowej;
- prowadzenie wspólnej polityki zagranicznej;
- prowadzenie wspólnej polityki bezpieczeństwa;
- wzmocnienie ochrony praw człowieka i swobód obywatelskich;
- wzmocnienie ochrony interesów obywateli państw członkowskich;
- ustanowienie obywatelstwa Unii Europejskiej;
- rozwój współpracy w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości;
- rozwój współpracy w dziedzinie spraw wewnętrznych.

Traktat ustanowił Unię Europejską (UE) opartą na 3 filarach:

- Wspólnota Europejska, Europejska Wspólnota Węgla i Stali i Euratom;
- wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (WPZiB);
- współpraca policyjna i sądowa w sprawach karnych.

Traktat zawiera preambułę oraz 55 artykułów zgrupowanych w sześciu tytułach:

- Tytuł I. *Postanowienia wspólne* (art. 1–8);
- Tytuł II. *Postanowienia o zasadach demokratycznych* (art. 9–12);
- Tytuł III. *Postanowienia o instytucjach* (art. 13–19);
- Tytuł IV. *Postanowienia o wzmocnionej współpracy* (art. 20);
- Tytuł V. *Postanowienia ogólne o działaniach zewnętrznych Unii i postanowienia szczególne dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa* (art. 21–46);
- Tytuł VI. *Postanowienia końcowe* (art. 47–55)³⁴.

³² Norwegia – Norwegowie w referendum z dnia 28 listopada 1994 r. odrzucili traktat o przystąpieniu do UE.

³³ Wikipedia, https://pl.m.wikipedia.org/wiki/atraktat_z_Maastricht [dostęp: 8.12.2012 r.].

³⁴ Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Traktat_z_Maastricht [dostęp: 8.12.2012 r.].

WSPÓLNA POLITYKA ZAGRANICZNA I BEZPIECZEŃSTWA

Traktat z Maastricht zawiera w pkt V zagadnienia z zakresu bezpieczeństwa w Unii Europejskiej, a w szczególności wspólną politykę obronną jako części Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (WPZiB, ang. Common Foreign and Security Policy, CFSP) – stanowi jeden z obszarów działalności Unii Europejskiej, który obejmuje wszelkie dziedziny polityki zagranicznej i ogół kwestii dotyczących bezpieczeństwa Unii, w tym stopniowe określanie wspólnej polityki obronnej, która może prowadzić do wspólnej obrony³⁵. 19 czerwca 1992 r. Rada Ministerialna Unii Zachodnioeuropejskiej (UZE)³⁶ zdecydowała o utworzeniu europejskich sił zbrojnych o nazwie *prces Answerable to WEU (FAWEU)*, które miały służyć wspólnej obronie w razie zaistnienia potrzeby oraz prowadzeniu misji petersberskich. Skład sił został ustalony 19 maja 1993 r. w Rzymie i zatwierdzony 22 listopada 1993 r. przez UZE³⁷. Podstawą prawną dla stworzenia tych sił zbrojnych był Traktat z Maastricht. Bez podstawy prawnej nie byłoby to możliwe. Dla wdrożenia w życie idei utworzenia wspólnych wojsk dla obrony krajów wchodzących w skład Unii Europejskiej Kraje Europy Zachodniej koniecznym było zapewnienie środków finansowania tego przedsięwzięcia i to nie tylko doraźnie ale i na przyszłość. Z tego powodu koniecznym była nie tylko akceptacja krajów Unii utworzenia wspólnej obrony ale przede wszystkim zobowiązanie na przyszłość ponoszenia ciężarów tej obrony. Właśnie dlatego był potrzebny Traktat, który nie był tylko podstawą prawną samej idei ale przede wszystkim nakładał na poszczególne kraje obowiązki. Te można było stworzyć przez przyjęcie wspólnego prawa jakim był Traktat nazwany Traktatem z Maastricht.

Misje petersberskie z 1992 r. to zbiór zadań z zakresu polityki bezpieczeństwa, przyjęty do realizacji przez Unię Zachodnioeuropejską na konferencji w Hotelu w mieście Petersberg niedaleko Bonn w 1992 r. Ustalenia konferencji wskazywały na zadania stojące przed Unią Europejską jako zadania humanitarne, w tym ratownicze; misje pokojowe oraz misje zarządzania sytuacjami kryzysowymi. Misje petersberskie zostały włączone do zadań Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej przez Traktat Amsterdamski w 1997 r. Po tym, jak

³⁵ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 24. ust. 1.

³⁶ Unia Zachodnioeuropejska (UZE) (ang. Western European Union – WEU) – istniejąca w latach 1954–2011 międzynarodowa organizacja wojskowa, która została utworzona na mocy tzw. układów paryskich z 23 października 1954 r., które po zakończeniu procesu ratyfikacji weszły w życie 5 maja 1955 r. przekształcając tym samym powstałą w 1948 r. Unię Zachodnią grupującą Francję, Wielką Brytanię i kraje Beneluksu. Rozwiązana 31 marca 2010 r. decyzją państw członkowskich z uwagi na wejście w życie traktatu lizbońskiego. Działalność organizacji została całkowicie wygaszona do 30 czerwca 2011 r.

³⁷ W latach 1992–1995 siły morskie nadzorowały wody Adriatyku, egzekwując embargo na dostawy broni do byłej Jugosławii i sankcje ekonomiczne przeciwko Federacyjnej Republice Jugosławii; w latach 1993–2001 prowadzono operacje policyjne kolejno: na Dunaju, w Mostarze, i w Albanii; w latach 1998–1999 prowadzono obserwacje stanu bezpieczeństwa w Kosowie, a w latach 1999–2001 rozminowywano pola w Chorwacji.

sygnatariusze zmodyfikowanego traktatu brukselskiego³⁸ zdecydowali w 2010 r. o rozwiązaniu Unii Zachodnioeuropejskiej³⁹. Misje petersberskie są nadal podstawą prawną decyzji o wysłaniu wyżej wymienionych misji w ramach Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa.

Fot. 27. Hotel Petersberg

Źródło: Wolkenkratzer Steigenberger Grandhotel Petersberg, <https://www.trivago.pl/koenigswinter-15852/hotel/steigenberger-grandhotel-petersberg-13678> [dostęp: 9.10.2018 r.].

Traktat Amsterdamski z 1997 r. (oficjalnie: *Traktat z Amsterdamu zmieniający Traktat o Unii Europejskiej, Traktaty ustanawiające Wspólnoty Europejskie oraz niektóre związane z nimi akty*), Traktat Amsterdamski umowa międzynarodowa parafowana 17 czerwca 1997 r., podpisany 2 października 1997 r. w Amsterdamie. Traktat wszedł w życie dopiero w dniu 1 maja 1999 r. Traktat amsterdamski w założeniu miał dostosowywać unijne traktaty do planowanego poszerzenia

³⁸ Traktat Brukselski podpisana 17 marca 1948 r. przez Wielką Brytanię, Belgię, Francję, Holandię i Luksemburg. Był to drugi (po Traktacie z Dunkierki) pakt w Europie po 1945 r. dotyczący kwestii obronności – przetarł on ścieżki dla powstałej rok później Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO). Oprócz spraw związanych z bezpieczeństwem traktat poruszał kwestie ekonomiczne oraz socjalne. Stanowił rozwinięcie traktatu z Dunkierki, podpisanego 4 marca 1947 między Francją a Wielką Brytanią wobec rosnącego zagrożenia ze strony Związku Radzieckiego oraz odradzających się Niemiec. Po puczu w Pradze w lutym 1948 r. sygnatariusze Paktu Dunkierskiego uznali, że ich umowę należy rozszerzyć o kraje Beneluxu.

³⁹ Traktat brukselski został zawarty na 50 lat, co oznacza, zgodnie z art. XII traktatu, że z dniem 25 sierpnia 1998 r. państwa członkowskie mogły swobodnie opuszczać organizację.

Unii Europejskiej o nowe kraje oraz zbliżyć Unię do obywateli, jednak konferencja międzyrządowa przygotowująca traktat nie zdołała wypracować dostatecznie daleko idących zmian, w związku z czym postanowiono, że właściwa rewizja traktatów pod kątem przygotowania do akcesji państw Europy Środkowo-Wschodniej przyjęta zostanie w późniejszym terminie co nastąpiło w traktacie nicejskim. Głównymi postanowieniami Traktatu w zakresie bezpieczeństwa były:

- Nadanie UE możliwości zlecenia Unii Zachodnioeuropejskiej misji różnego typu: od zadań humanitarnych i ratowniczych po działania zbrojne;
- Wprowadzenie wspólnych strategii jako instrumentu WPZiB;
- Nadanie kompetencji decydowania o zasadach i ogólnych wytycznych w sprawach wspólnej obronności⁴⁰.

Traktat Amsterdamski z 1997 r. został włączony do Traktatu o Unii Europejskiej, co dało prawną podstawę do rozwoju EPBiO⁴¹ misje petersberskie rozumiane jako zbiór zadań z zakresu polityki bezpieczeństwa.

Francusko-brytyjski szczyt w Saint Malo w grudniu 1998 r.

W październiku 1998 roku na szczycie UE w Pörtschach premier Wielkiej Brytanii, Tony Blair, zaproponował zmianę obecnego kształtu WPZiB poprzez m.in. ustanowienie europejskiej zdolności obronnej, by można prowadzić wspólne operacje wojskowe. Kilka tygodni później odbył się szczyt Wielkiej Brytanii i Francji, podczas którego przywódcy obu państw wydali deklarację⁴² podkreślającą konieczność niezależnych działań UE w oparciu o solidne siły zbrojne przy jednoczesnym liczeniu się z rolą NATO.

Szczyt miał istotny wpływ na początki i rozwój, a także tendencje EPBiO, kiedy to wydano wspólną deklarację dotyczącą obrony europejskiej. Podkreślono w niej, że Unia Europejska musi mieć odpowiednie struktury i zdolności do podejmowania samodzielnych akcji w kwestach bezpieczeństwa i obronnych, z jednoczesnym podkreśleniem unikania zbędnych duplikacji z zadaniami i zdolnościami NATO.

Szczyt państw UE w Kolonii w czerwcu 1999 r. Na spotkaniu Radu Europejskiej w Kolonii w dniach 3–4 czerwca 1999 r. przywódcy państw UE przyjęli deklarację o umacnianiu *wspólnej europejskiej polityki w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony*, w której oświadczono, że UE musi móc w pełni decydować o prowadzeniu operacji zapobiegania konfliktom i zarządzania kryzysowego, dlatego powinna dysponować swoimi siłami, które będą działać niezależnie od NATO. UE miała przejąć od UZE funkcje operacyjne, m.in. misje petersberskie, jednak również potwierdzono rolę NATO jako najważniejszego elementu wspólnej obrony⁴³. Do najważniejszych decyzji podjętych wówczas była zapowiedź przejścia przez Unię

⁴⁰ K. Lankosz, *Traktat o Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2003, s. 175–176.

⁴¹ Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony.

⁴² Deklaracja z Saint-Malo, 3–4 grudnia 1998 roku. Jej tekst można znaleźć w *From St-Malo to Nice, European Defence: Core Document*, compiled M. Rutten, „Chaillot Paper”, May 2001, No. 47, s. 8–9.

⁴³ R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2001, s. 77–86.

Europejską funkcji UZE, które są niezbędne do efektywnego prowadzenia tzw. operacji petersberskich oraz powołania nowych organów i ciał odpowiedzialnych za problematykę bezpieczeństwa i obrony w ramach UE. Zapowiedziano także szeroko rozumiany rozwój sił europejskich – włącznie ze strukturami dowodzenia w kierunku wzmocnienia ich zdolności działania w warunkach operacji kryzysowych. Dotyczyło to przede wszystkim wywiadu, transportu strategicznego, dowodzenia i kontroli. Podkreślono także potrzebę konsekwentnej restrukturyzacji i współpracy przemysłów obronnych m.in. poprzez harmonizację potrzeb, planowania i zaopatrzenia. Datę i ustalenia tego szczytu traktuje się jako datę utworzenia Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony⁴⁴.

Szczyt UE w Helsinkach w grudniu 1999 r. na którym oficjalnie ogłoszono ustanowienie Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Jej celami stały się przede wszystkim zwiększenie zdolności UE do prowadzenia samodzielnych działań operacyjnych i podejmowania decyzji w razie zaistnienia kryzysu. Chociaż postanowienia te miały na celu uniezależnienie się od tego, czy NATO podejmuje decyzję w danej sprawie, Sojusz Północnoatlantycki pozostał podstawą wspólnej obronności. Zadeklarowano zwiększenie współpracy z NATO, lepsze wykorzystanie potencjału, jakim UE dysponuje i zwiększenie szybkości reakcji na kryzysy. By móc lepiej realizować misje petersberskie, proklamowano tzw. Europejski Cel Operacyjny⁴⁵.

Szczyt dał podwaliny pod przyszły kształt **Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony**. Wówczas to zapadły kluczowe decyzje, na bazie których do dziś rozwija się EPBiO. Decyzje te były wyraźnym krokiem w kierunku wypełniania treścią idei Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony oraz realizacji celu, jakim był większy udział Europejczyków w podziale obciążeń związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa na naszym kontynencie. W Helsinkach unormowano rozwój procedur decyzyjnych w ramach Unii w przypadku zaangażowania tej organizacji w opanowywanie sytuacji kryzysowych w Europie. Założono, że Unia Europejska powinna być w stanie zastosować w swoich działaniach całą gamę instrumentów: od aktywności dyplomatycznej poprzez pomoc humanitarną, środki ekonomiczne, do operacji zarządzania kryzysowego. Z punktu widzenia praktycznych możliwości samodzielnego przeprowadzenia operacji UE, kluczową decyzją szczytu w Helsinkach było określenie tzw. Europejskiego Celu polegającego na powołaniu do 2003 roku sił operacyjnych na poziomie korpusu, czyli do 15 brygad lub 50–60 tys. Żołnierzy. Siłom tym wyznaczono kryterium samowystarczalności, co oznacza możliwości dowodzenia, kontroli, wywiadu oraz zaopatrzenia logistycznego i materiałowego.

Traktat Nicejski z 2000 r. Kolejnym krokiem w kierunku rozwoju wspólnej

⁴⁴ Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony UE, materiały zaczerpnięte z opracowań Internetowych.

⁴⁵ Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wsp%C3%B3lna_polityka_bezpiecze%C5%84stwa_i_obrony [dostęp: 9.10.2018 r.].

obrony Europy był Traktat zwany nicejskim⁴⁶. W zakresie WPZiB⁴⁷ wprowadził niewiele zmian, m.in.:

- usunięto przepis o tym, że UZE stanowi integralną część rozwojową UE i służy wykonywaniu decyzji UE dotyczących działań wojskowych;
- wysoki przedstawiciel uzyskał kompetencje w ramach wzmocnionej współpracy w zakresie WPZiB, które polegają zapewnianiu pełnego poinformowania Parlamentu Europejskiego i państw członkowskich o realizacji wzmocnionej współpracy;
- zmiana sposobu wyznaczania specjalnego przedstawiciela, który odtąd jest wybierany kwalifikowaną większością głosów;
- dodano możliwość podejmowania decyzji kwalifikowaną większością głosów przy zawieraniu porozumień międzynarodowych, gdy dotyczy to realizacji wspólnego działania lub stanowiska;
- nadano Radzie możliwość upoważniania Komitetu Politycznego i Polityki Bezpieczeństwa do decydowania w spraw kontroli politycznej i kierownictwa w zmiernych do zwalczania kryzysu operacjach ustalonych przez Radę W Traktacie z Nicei (2000 r.) zmieniającym Traktat o Unii Europejskiej, zaznaczono, że na razie Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony ogranicza się do działań antykryzysowych, jednak nie wykluczono dalszego rozwoju współpracy obronnej państw członkowskich UE. Obok prac nad rozwojem sił antykryzysowych Unii Europejskiej, państwa członkowskie podejmowały starania na rzecz możliwości wykorzystywania sił i środków NATO dla operacji prowadzonych pod auspicjami UE. Rozwój Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony został zaakceptowany podczas Waszyngtońskiego szczytu Sojuszu w pięćdziesiątą rocznicę utworzenia NATO (23–24 kwietnia 1999 r.). Dzięki rozwojowi własnych zdolności wojskowych oraz możliwości wykorzystywania zasobów NATO, Unia Europejska będzie gotowa do samodzielnego prowadzenia misji pokojowych. Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony uzyskała jeszcze bardziej wyrazisty kształt wraz ze sformułowaniem w 2003 roku Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa. Strategia ta zbudowała podstawy pod politykę europejskiej solidarności obronnej w zwalczaniu wspólnego zagrożenia.

W konsekwencji przyjęcia Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa wyznaczono również Europejski Cel Operacyjny w 2010 r. Kluczowym elementem w owej strategii stał się rozwój sił szybkiego reagowania, zdolnych do natychmiastowej odpowiedzi w przypadku kryzysu militarnego. Głównymi inicjatorami strategii były Wielka Brytania, Francja oraz Niemcy. Jeszcze w 2005 roku doprowadzono do powstania Grupy bojowej UE, która osiągnęła pełną gotowość w 2007 roku. Na dzień dzisiejszy Unia gotowa jest na wystawienie dwóch grup bojowych, przez okres nie krótszy niż pół roku. W roku 2008 Rada Europejska stworzyła zarysy militarnych i cywilnych celów operacyjnych, w odpowiedzi na przewidywane zadania z jakimi Unia mogłaby się zmagać w przyszłości. Według tej strategii Unia

⁴⁶ Traktat nicejski został podpisany 26 lutego 2001 r., a wszedł w życie 1 lutego 2003 r.

⁴⁷ Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa (WPZiB, ang. *Common Foreign and Security Policy*, CFSP).

powinna mieć zdolności do zaplanowania i przeprowadzenia: dwóch misji stabilizacyjnych, dwóch operacji szybkiego reagowania, akcji ewakuacji obywateli Unii, militarno-cywilnej akcji humanitarnej, około 12 misji cywilnych różnych formatów (misji policyjnych, misji administracyjnych, odpowiedzi na klęski żywiołowe).

Traktat Lizboński z 2009 r.⁴⁸ przemianowuje Europejską Politykę Bezpieczeństwa i Obrony na Wspólną Politykę Bezpieczeństwa i Obrony, wprowadzając w niej duże zmiany:

- zobowiązał wszystkie państwa do konsultowania się z pozostałymi w ramach Rady Europejskiej lub Rady UE przed podjęciem jakichkolwiek działań na arenie międzynarodowej lub zaciągnięciem wszelkich zobowiązań, które mogłyby wpłynąć na interesy Unii⁴⁹;
- ustanowił zbiorową samoobronę: w przypadku zbrojnej napaści na którekolwiek z państw UE, pozostałe mają obowiązek udzielenia pomocy i wsparcia przy zastosowaniu wszelkich dostępnych im środków⁵⁰;
- wysokiemu przedstawicielowi ds. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa WPZiB traktat nadał bardzo silną pozycję:
 - przewodniczy on unijnej polityce zagranicznej,
 - jego wybór jest przeprowadzany większością kwalifikowaną przez Radę Europejską za zgodą przewodniczącego Komisji (może być odwołany tą samą drogą)⁵¹,
 - jest on przewodniczącym Rady do Spraw Zagranicznych⁵² i jednym z wiceprzewodniczących Komisji⁵³, gdzie jego funkcja ma być połączona z Komisarzem ds. Stosunków Zewnętrznych.
 - został on włączony do obrad Rady Europejskiej⁵⁴,
 - jest on wspierany przez Europejską Służbę Działań Zewnętrznych⁵⁵,
 - nadano mu możliwość zwracania się do Rady w celu przedkładania inicjatyw i wniosków⁵⁶
 - nadano mu możliwość zwołania nadzwyczajnego posiedzenia Rady w razie bezwzględnej potrzeby z własnej inicjatywy albo na wniosek Państwa Członkowskiego
 - ma on zapewniać koordynację działań państw członkowskich w organizacjach międzynarodowych i podczas konferencji międzynarodowych⁵⁷

⁴⁸ Traktat lizboński został podpisany 13 grudnia 2007 r. Miał on wejść w życie 1 stycznia 2009 r., jednak z uwagi na odrzucenie go przez Irlandię podczas referendum w 2008 roku i przyjęcie dopiero w roku 2009, ostatnie państwo – Czechy – ratyfikowało go dopiero w listopadzie 2009, w wyniku czego traktat wszedł w życie 1 grudnia 2009.

⁴⁹ Traktat o Unii Europejskiej, wersja skonsolidowana z Traktatem Lizbońskim, art. 32.

⁵⁰ Analogicznie do art. 5. Traktatu Waszyngtońskiego.

⁵¹ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 18 ust. 1.

⁵² TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 18 ust. 3.

⁵³ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 18 ust. 4.

⁵⁴ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 15 ust. 2.

⁵⁵ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 27 ust. 3

⁵⁶ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 30 ust. 1.

⁵⁷ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 34 ust. 1.

- zmiana instrumentów prowadzenia WPZiB na⁵⁸:
 - ogólne wytyczne,
 - działania prowadzone przez Unię,
 - stanowiska podjęte przez Unię,
 - zasady wykonania decyzji odnośnie działań i stanowisk,
 - umacnianie systematycznej współpracy,
 - zobowiązanie członków Rady Bezpieczeństwa ONZ do wniesienia o zaproszenie na jej obrady wysokiego przedstawiciela w przypadku, gdy Unia określiła stanowisko w kwestii wpisanej do porządku obrad Rady⁵⁹,
 - skreślenie przepisów mówiących o tym, że prezydencja reprezentuje Unię w sprawach WPZiB,
 - WPZiB jest odtąd określana i realizowana przez Radę Europejską i Radę stanowiącą jednomyślnie, chyba że Traktaty przewidują inaczej. Wykluczono możliwość przyjmowania aktów prawodawczych⁶⁰,
 - nadanie przewodniczącemu Rady Europejskiej możliwości zwołania nadzwyczajnego posiedzenia Rady Europejskiej w celu określenia strategicznych kierunków polityki Unii⁶¹,
 - nadanie Radzie możliwości szybkiego dostępu do środków budżetowych Unii przeznaczonych na natychmiastowe finansowanie inicjatyw w ramach WPZiB, a zwłaszcza działań przygotowawczych do misji WPBiO⁶²,
 - Europejska Agencja Obrony zyskała prawne umocowanie w Traktacie jako Agencja do spraw Rozwoju Zdolności Obronnych, Badań, Zakupów i Uzbrojenia⁶³.

Według art. 42 Traktatu o UE WPBiO miałyby prowadzić do ujednoczenia polityki bezpieczeństwa europejskiego. Traktat Lizboński rozszerza również założenia Misji Petersberskich o takie punkty jak operacje rozbrojeniowe, doradztwo wojskowe i obronne, zapobieganie konfliktom czy misje stabilizacyjne po zakończeniu konfliktu. Dodatkowo w traktacie znajduje się zapis wprowadzający do polityki unijnej walkę z terroryzmem oraz pomoc państwom trzecim w zwalczaniu terroryzmu na ich terytoriach. Traktat odnosi się w specjalny sposób do relacji z Sojuszem Północnoatlantyckim. Zaznacza się tu, iż „Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony respektuje zobowiązania wynikające z przynależności jej członków do sojuszu, widzących realizację swoich celów obronnych w sojuszu z NATO”, co – jak podkreśla traktat – koresponduje z celami, dla których powołana została WPBiO. Traktat Lizboński wychodzi również naprzeciw problemowi wydajności i skuteczności polityki bezpieczeństwa i obrony poprzez wprowadzenie polityki Stałej Współpracy Strukturalnej. SWS jest mechanizmem umożliwiającą

⁵⁸ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 25.

⁵⁹ TUE, wersja skonsolidowana z TL, Art. 34 ust. 2.

⁶⁰ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 24 ust. 1

⁶¹ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 26 ust. 1.

⁶² TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 18 ust. 4.

⁶³ TUE, wersja skonsolidowana z TL, art. 15 ust. 2.

cym państwom spełniającym dane kryteria wojskowe do zacieśnienia współpracy w ramach WPBiO. Ramy prawne, zapisane w Traktacie o Unii Europejskiej przewidują, iż do współpracy może przystąpić każde państwo członkowskie zdolne do wystawienia wyspecjalizowanych jednostek wojskowych oraz podjęcia działań w ramach Europejskiej Agencji Obronnej (co jest równoznaczne z intensyfikacją zdolności bojowo-obronnych).

Fot. 28. Uroczystość podpisania Traktatu Lizbońskiego

Źródło: Archiwum Kancelarii Prezydenta RP https://pl.wikipedia.org/wiki/Traktat_lizbo-%C5%84ski [dostęp: 09.10.2018 r.]

Efektorem koordynacji działań w ramach Stałej Współpracy Strukturalnej jest powstanie wielonarodowych sił europejskich, potocznie zwanych **Eurokorpusem**. Siły te mają realne możliwości operacyjne i są wykorzystywane w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Pomimo wprowadzenia znaczących zmian Traktat Lizboński nie odpowiada na kilka fundamentalnych pytań związanych z proponowaną transformacją. Rozwój Stałej Współpracy Strukturalnej w ocenie ekspertów nie zawiera konkretnych instrumentów harmonizacji procesu, poza ogólnikowymi deklaracjami o większej integracji. Przyczyną takiego stanu jest przede wszystkim możliwość wetowania przez państwa członkowskie potencjalnych inicjatyw integracyjnych. Palącą kwestią dotyczącą Europejskiej Polityki Obronnej jest zatem problem konkretyzacji. Z jednej strony najważniejsze szczegóły dotyczące kształtu polityki bezpieczeństwa zostały zaprezentowane. Z drugiej jednak strony kierunki dalszych zmian nie zostały zakreślone wystarczająco dokładnie. Rozwoju nadal wymaga Europejska Strategia Bezpieczeństwa. Nie jest określona jednoznaczna postawa członków Unii Europejskiej wobec SWS, którzy nie są jednocześnie członkami Sojuszu Północnoatlantyckiego.

Wspólna Polityka Bezpieczeństwa i Obrony to nie tylko działania polityczne i militarne. Gwałtowne konflikty zbrojne zbierają nieakceptowane przez cywili-

zowane społeczeństwa żniwo. Tylko w latach 90. konflikty w Europie i na świecie kosztowały społeczność międzynarodową ponad 200 miliardów Euro, którą to kwotę można było wydać na cele pokojowe. Dlatego właśnie dążeniem UE jest przede wszystkim prowadzenie bardziej skutecznych działań w celu zapobiegania konfliktom. W świecie, gdzie władza nie musi oznaczać bezpieczeństwa, UE musi być w stanie szybko i skutecznie reagować na specyficzne sytuacje i zagrożenia w miarę ich powstawania w sferach: społecznej, ekonomicznej, politycznej i militarnej⁶⁴.

Należy także podkreślić, że w ramach organów bezpieczeństwa Unii Europejskiej działa **Europejska Agencja Obrony** (ang. European Defence Agency, EDA) Jest ona jedną z agencji Unii Europejskiej, która została powołana do życia przez tzw. wspólne działanie Rady Unii Europejskiej⁶⁵ 12 lipca 2004 r. (2004/551/WPZiB), by działać na rzecz poprawy zdolności obronnych Unii Europejskiej, wspierać badania, koordynować zamówienia rządów krajów członkowskich w zakresie uzbrojenia i przemysłu obronnego UE. Agencja jest organizacją międzyrządową i działa w ramach jednolitej struktury instytucjonalnej UE. W jej skład wchodzi ministrowie obrony państw członkowskich, zaś bieżącym zarządzaniem zajmuje się dyrektor naczelny. EDA w ramach Unii Europejskiej zajmuje się normatywną działalnością w zakresie zasad zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego.

WSPÓŁPRACA WOJSKOWA UNII EUROPEJSKIEJ Z NATO I BUDŻETY OBRONNE PAŃSTW CZŁONKOWSKICH

W dziedzinie wojskowej przewaga Stanów Zjednoczonych nad kontynentem europejskim jest bardzo duża. Obecnie tylko USA dysponują armią o rzeczywiście ogólnosiwiatowym zasięgu, której flota, baza powietrzna i siły lądowe rozmieszczone są we wszystkich ważnych strategicznie częściach świata, i która w razie konieczności może zostać wzmocniona. Są to siły zbrojne liczące 1,4 mln żołnierzy, z czego 250 tys. rozlokowanych jest poza granicami kraju w sześciuset bazach we wszystkich częściach świata. Wydatki na cele wojskowe wynoszą około 300 mld dolarów rocznie i wbrew tendencjom na całym świecie budżet ten rokrocznie wzrasta. Obecnie Stany Zjednoczone przeznaczają ok. 3,2% PKB na wydatki obronne, tymczasem Wielka Brytania wydaje na ten cel 2,8%, Francja 2,6%, a Niemcy zaledwie 1,4. Nie ulega więc wątpliwości, że to Stany Zjednoczone ponoszą największe koszty finansowe zapewnienia bezpieczeństwa Europejczykom, których poziom życia jest porównywalny z amerykańskim. Współpracę wojskową pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską należy rozpatrywać w szer-

⁶⁴ R. Zięba, *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony*, Warszawa 2005, s. 35–37; *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. Geneza i założenia*, „Przegląd Europejski” 2003, nr 1, s. 32–33; *Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony: koncepcja – struktura – funkcjonowanie*, Warszawa 2000, s. 106–110.

⁶⁵ Rada Unii Europejskiej – główny organ decyzyjny Unii Europejskiej, posiada siedzibę w Brukseli, a jedynie w kwietniu, czerwcu i październiku spotkania mają miejsce w Luksemburgu. Dawniej była nazywana Radą Ministrów lub Radą Ministrów Unii Europejskiej.

szym kontekście stosunków transatlantyckich w ramach NATO. W podejściu Stanów Zjednoczonych do współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego dostrzec można wyraźną ewolucję. W latach zimniej wojny ramy stosunków USA – Wspólnoty Europejskie były jasne do określenia: USA były głównym gwarantem bezpieczeństwa i stabilności na kontynencie europejskim. Po zakończeniu zimniej wojny Europa stopniowo dążyła do osiągnięcia większej samodzielności w dziedzinie bezpieczeństwa. Temu celowi służyło przekształcenie dotychczasowej Europejskiej Współpracy Politycznej w drugi filar Unii Europejskiej, czyli Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa (Common Foreign and Security Policy). W jej ramach państwa członkowskie dążą do utworzenia Europejskiej Tożsamości Bezpieczeństwa i Obrony (European Security Defense and Identity, ESDI) będącej połączeniem obecnego drugiego filaru z Unią Zachodnioeuropejską, a właściwie z projektowanymi Europejskimi Siłami Szybkiego Reagowania. Siły te byłyby pierwszym namacalnym przejawem politycznej Europy zdolnej do podejmowania działań poza ramami NATO. Początkowo idea ta nie spotkała się ze zrozumieniem Stanów Zjednoczonych, które przez takie działania widziały osłabienie pozycji Sojuszu. Proponowały więc realizację w ramach NATO „tożsamości europejskiej” oraz wzmocnienie Unii Zachodnioeuropejskiej jako europejskiego filaru Sojuszu. Czynnikiem przyspieszającym przemianę stał się kryzys na Bałkanach, który pokazał nie tylko słabość militarną Europy, lecz przede wszystkim jej niezdolność do reagowania na kryzysy w swoim najbliższym sąsiedztwie. Przyczyniło się to do podjęcia podczas szczytu Rady Europejskiej w Kolonii w czerwcu 1999 r. decyzji o utworzeniu autonomicznych Sił Zbrojnych oraz odpowiednich struktur politycznych i wojskowych zdolnych do przeprowadzania operacji. W myśl postanowień szczytu Europa ma być gotowa po pierwsze do przejęcia na siebie większego ciężaru własnej obrony (nie rezygnując przy tym z parasola ochronnego NATO), do większego zaangażowania militarnego w ramach akcji podejmowanych przez Sojusz oraz do samodzielnego podejmowania akcji poza terenem działania NATO i w sytuacjach, kiedy Sojusz nie chciałby lub nie mógłby działać. Autorzy ESDI twierdzą, że za obronę obszaru państw członkowskich NATO ponosiłby odpowiedzialność cały Sojusz, do czego jest on zobligowany art. 5 traktatu waszyngtońskiego. Unia Europejska natomiast podejmowałaby się jedynie tzw. zadań petersberskich (utrzymywanie i zaprowadzanie pokoju), i to po wcześniejszym uzgodnieniu na forum NATO, czy dana misja będzie powierzona sojuszowi, czy też UE. Decyzje te wywołały zaniepokojenie Stanów Zjednoczonych, które chciałyby, aby proces tworzenia europejskiej tożsamości obronnej przebiegał w ramach NATO lub przynajmniej pod jego kontrolą i tak, aby nie przerwał istniejących więzów transatlantyckich. Stany Zjednoczone dążą do takiej instytucjonalizacji stosunków między NATO i UE, które jednoznacznie określiłyby związki między Sojuszem a Unią i jednocześnie podkreśliły amerykańskie przywództwo w NATO. Obawiano się przede wszystkim, że Europejczycy zamiast wzmacniać Pakt przez tworzenie sił zbrojnych działających tam, gdzie Sojusz nie chciałby się angażować, będą dublować struktury NATO, co nieuchronnie może prowadzić do rywalizacji. Obawiają się też, że dodatkowy ciężar, jakiego wymagać będzie wystawienie w ciągu następnych trzech lat niezależnego od NATO korpusu

wojskowego liczącego od 50 do 60 tys. żołnierzy, pociągnie za sobą ograniczenie wydatków, jakie europejskie państwa Sojuszu powinny przeznaczyć na modernizację swoich armii. Unia Europejska ze swojej strony wykluczyła możliwość jakiegokolwiek dublowania funkcji NATO, zapewniając, że będzie działać tylko tam, gdzie Sojusz jako całość nie będzie chciał się angażować i nadal Sojusz pozostanie główną instytucją w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony. Stronie amerykańskiej zależało, aby Unia Europejska, planując swoje działania wojskowe, wykorzystywała zaplecze planistyczne NATO w takich dziedzinach, jak rozpoznanie, wywiad czy transport lotniczy. Ostatecznie w przyjętej w 1999 r. Nowej Koncepcji Strategicznej Sojuszu USA zadeklarowały poparcie dla budowy europejskich zdolności wojskowych, kładąc nacisk na ich kompatybilność z działaniami Sojuszu. Stany Zjednoczone, wyrażając poparcie dla stopniowego militarnego usamodzielniania się Europy, traktują jej Siły Zbrojne jako alternatywę dla zaangażowania swoich wojsk w Europie, przyczyniając się tym samym do znacznego obniżenia kosztów. Z drugiej jednak strony obawiają się nadmiernej „europeizacji” Sojuszu i marginalizacji sojuszników spoza Europy⁶⁶.

Tabela 3. Członkowie Unii Europejskiej i NATO

Członkowie Unii Europejskiej i NATO	Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Czechy, Dania, Estonia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Litwa, Łotwa, Luksemburg, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Węgry, Wielka Brytania, Włochy
Członkowie Unii Europejskiej niebędący członkami NATO	Austria, Finlandia, Irlandia, Szwecja
Członkowie NATO niebędący członkami Unii Europejskiej	Albania, Czarnogóra, Islandia, Kanada, Norwegia, Stany Zjednoczone, Turcja

Źródło: opracowanie własne.

INNE SOJUSZE I PAKTY

Polska jest zaangażowana w działalność Organizacji Współpracy gospodarczej i Rozwoju, Rady Europy, Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Trójkącie Weimarskim, Grupy Wyszehradzkiej. Wspiera również działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych i akceptuje jej rolę w utrzymaniu międzynarodowego bezpieczeństwa. Polska podpisała wszystkie porozumienia międzynarodowych organizowanych przez OBWE, które dotyczą nadzoru nad uzbrojeniem konwencjonalnym, środków budowy zaufania oraz rozbrojeń. Są to przede wszystkim następujące traktaty: o Konwencjonalnych Siłach Zbrojnych w Europie

⁶⁶ Interia, http://leksykony.interia.pl/haslo?hid=239848&utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=chrome [dostęp: 9.10.2018 r.].

(CFE), o Otwartych Przystawach oraz Dokument Wiedeński o środkach budowy zaufania i bezpieczeństwa. Taka działalność państwa polskiego pozwala zapewnić bezpieczeństwo zewnętrzne w wymiarze militarnym i ekonomicznym.

Polska dąży do zapewnienia bezpieczeństwa zewnętrznego również poprzez utrzymanie dobrych stosunków z sąsiadami i państwami należącymi do NATO. Zobowiązano się do rezygnacji z roszczeń terytorialnych, niestosowania siły i pokojowej współpracy.

Utrzymywanie dobrych stosunków ze Stanami Zjednoczonymi jest jednym z priorytetów polskiej polityki zagranicznej, podobnie jak utrzymywanie współpracy sąsiedzkiej z Ukrainą.

Polska angażuje się w umacnianie jej niepodległości i zabiega o włączenie tego państwa w struktury NATO i UE. Zbigniew Brzeziński uważa, że bez Ukrainy Rosja przestaje być imperium, dlatego jest to sprawa priorytetowa dla bezpieczeństwa zewnętrznego Polski i całej Europy.

POLSKIE SIŁY ZBROJNE POZA GRANICAMI

Użycie polskich sił zbrojnych poza granicami kraju została uregulowana Ustawą z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa⁶⁷ z mocą obowiązującą od 1 stycznia 1999 r.

Wskazana powyżej ustawa dotyczy użycia lub pobytu poza granicami państwa związków operacyjnych i taktycznych oraz oddziałów i pododdziałów, zwanych przez ustawę „jednostkami wojskowymi”. Użycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa oznacza obecność jednostek wojskowych poza granicami państwa w celu udziału w:

- a) konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych,
 - b) misji pokojowej,
 - c) akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom,
- a także w celu udziału Sił Zbrojnych w:
- a) szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych,
 - b) akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych; przepisu tego nie stosuje się do akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu,
 - c) przedsięwzięciach reprezentacyjnych.

O użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa postanawia Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek:

1. Rady Ministrów – w sytuacjach konfliktu zbrojnego lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojuszniczych, lub misji pokojowej;
2. Prezesa Rady Ministrów – w sytuacjach akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom.

⁶⁷ Ustawą z dnia 17 grudnia 1998 r. O zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa.

O podjętym postanowieniu Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej niezwłocznie informuje Marszałków Sejmu i Senatu. Natomiast o pobycie jednostek wojskowych poza granicami państwa decyzje podejmuje:

1. Rada Ministrów – w sytuacjach szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych, jeżeli środki na udział w szkoleniach i ćwiczeniach nie zostały uwzględnione w budżetach właściwych ministerstw;
2. minister właściwy do spraw obrony narodowej albo minister właściwy do spraw wewnętrznych – w sytuacjach szkolenia i ćwiczenia wojskowych lub akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych lub przedsięwzięciach reprezentacyjnych w stosunku do podległych albo podporządkowanych mu jednostek.

Fot. 29. Konwój z Polskiej Grupy Bojowej

Źródło: Wikipedii, Ministerstwo Obrony Narodowej, https://es.wikipedia.org/wiki/Archiwo:Polish_Army_soldiers_in_Afghanistan.jpg [dostęp: 9.10.2018 r].

O podjęciu decyzji o pobycie jednostek wojskowych poza granicami państwa Prezes Rady Ministrów powiadamia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

Po atakach z 11 września i odmowie rządzących Afganistanem Talibów na wydanie podejrzanego o ten zamach Osamy bin Ladena wojska państw NATO pod przewodnictwem Stanów Zjednoczonych po raz pierwszy rozpoczęły działania zgodne z art. V traktatu waszyngtońskiego, dokonując zbrojnej inwazji na ten kraj w celu wyeliminowania Al-Kaidy.

Polska, po prośbie Amerykanów, swój udział w operacji *Enduring Freedom* (*Trwała wolność*) potwierdziła 22 listopada 2001 r.

Polski Kontyngent Wojskowy w składzie Sił Sojuszniczych w Islamskim Państwie Afganistanu, Republice Tadżykistanu i Republice Uzbekistanu oraz na

Morzu Arabskim i Oceanie Indyjskim; od 2002 r. Polski Kontyngent Wojskowy w składzie Sił Sojuszniczych w Islamskim Państwie Afganistanu, Emiracie Bahrajnu, Republice Kirgiskiej, Państwie Kuwejtu, Republice Tadżykistanu i Republice Uzbekistanu oraz na Morzu Arabskim i Oceanie Indyjskim, (PKW Enduring Freedom); od 2004 r. Polski Kontyngent Wojskowy w Islamskiej Republice Afganistanu (PKW Afganistan, PKW ISAF) – wydzielony komponent Sił Zbrojnych RP, przeznaczony do przywrócenia bezpieczeństwa i odbudowy Afganistanu, działający od 2002 r. Liczył początkowo ponad 100 żołnierzy, a obecnie ok. 1800 (w latach 2010–2011 prawie 2600, przez co jest największym kontyngentem wojskowym w całej historii misji pokojowych i stabilizacyjnych Wojska Polskiego). Jednostka Wojskowa 4814.

W październiku 2008 r. PKW Afganistan przejął kontrolę nad prowincją Ghazni i od tamtej pory w strukturze ISAF występuje jako polsko-amerykańskie Task Force *White Eagle* (Polskie Siły Zadaniowe, właśc. Siły Zadaniowe *Biały Orzeł*). Wcześniej, w latach 2002–2007, w ramach OEF, działał jako Polish Task Force.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując zagadnienia omówione w niniejszym opracowaniu, należy podkreślić, że zgodnie z Konstytucją, Polska może znaleźć się w stanie wojny jedynie w następstwie agresji dokonanej na nią lub na państwo sojusznicze. W zależności od skali agresji i rozmachu działań wojennych może to być wojna na dużą skalę, angażująca na długi czas całe państwo, lub lokalny konflikt zbrojny – ograniczony, co do zaangażowanych sił, czasu i przestrzeni. Dla Polski, jako członka NATO każda wojna, niezależnie od jej skali byłaby wojną prowadzoną w układzie sojuszniczym – zgodnie z zasadą, że każda agresja wobec członka NATO, w tym także wobec Polski, jest w istocie agresją przeciwko całemu NATO. Polska bierze pod uwagę ewentualność wojny prowadzonej w obronie własnego terytorium (odparcie bezpośredniej agresji na terytorium Polski) i wojny prowadzonej poza swoim terytorium (udział w odparciu agresji skierowanej przeciwko państwu sojuszniczemu)¹.

Największe obciążenia i wysiłki Polska musiałaby ponosić w czasie wojny obronnej na własnym terytorium. W związku z tym biorąc pod uwagę graniczne usytuowanie Polski w obszarze NATO, Siły Zbrojne RP, jako wchodzące w skład pierwszego rzutu strategicznego Sojuszu, muszą być zdolne do natychmiastowego zareagowania na każde naruszenie terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a przed wszystkim do obrony przed uderzeniami powietrznymi i rakiетowymi.

Wszelkie działania obronne, zarówno w ramach lokalnego konfliktu zbrojnego, jaki i wojny na dużą skalę, byłoby od samego początku działaniami sojuszniczymi. W przypadku lokalnego konfliktu zbrojnego zakłada się jak najszybsze odparcie agresji i rozbitcie zgrupowania przeciwnika siłami posiadanymi już w czasie pokoju – nawet przy ograniczonym i ze względów obiektywnych i nie natychmiastowym udziale sojuszniczych sił lądowych. Wymaga to dysponowania znacznym potencjałem sił reagowania, zdolnych i gotowych do szybkiego użycia w obronie terytorium Polski. W razie przedłużania się konfliktu będą zaangażowane dodatkowe siły własne, rozwijane w wyniku mobilizacji, a także dodatkowe siły sojusznicze, niezbędne do jego ostatecznego rozstrzygnięcia².

System obronności Rzeczypospolitej Polskiej jest przygotowany do realizacji dwóch podstawowych rodzajów zadań reagowania kryzysowego. Pierwszym z nich jest reagowanie na kryzys stanowiący bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski lub jej sojuszników, mogący przerodzić się w konflikt wymagający

¹ M. Bieniek, S. Mazur, *Bezpieczeństwo i Obronność Rzeczypospolitej Polskiej*, Katowice 2006, s. 28–30.

² Tamże. CZY TAK PROSZĘ, JEŻELI NIE UZUPEŁNIĆ ??????

reagowania wedle zobowiązań wynikających z art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego. Główne działania, przewidziane w takich sytuacjach to:

- uruchomienie przedsięwzięć pogotowia obronnego – stosownie do skali i tempa narastania kryzysu. Przygotowany i utrzymany w tym celu Narodowy System Pogotowia Obronnego, kompatybilny z Systemem Pogotowia NATO, obejmuje trzy grupy środków i przedsięwzięć: podwyższenie gotowości obronnej państwa, a w tym jego struktur cywilnych oraz sił zbrojnych; podejmowanie działań pozwalających uniknąć zaskoczenia oraz stosowne rozmięczenie strategiczne (mobilizacyjne i operacyjne) określonych komponentów Sił Zbrojnych, zapewniające ich gotowość do użycia przeciwko potencjalnemu agresorowi;
- osłona terytorium Polski przed bezpośrednim zagrożeniem oraz pośrednimi skutkami sytuacji kryzysowej – poprzez prowadzenie (udział w prowadzeniu) kompleksowej (militarnej i pozamilitarnej) operacji osłonowej;
- zapewnienie warunków do przyjęcia na terytorium Polski sojuszniczych sił prewencyjnego wzmocnienia – poprzez realizację przez państwo gospodarza wyznaczonych mu zadań wsparcia militarnego i pozamilitarnego;
- udział w osłonie terytorium innego państwa sojuszniczego – poprzez wydzielanie, przerzut i rozwinięcie własnych sił w ramach zgrupowań sojuszniczych na kierunku zagrożenia poza terytorium Polski³.

Drugim rodzajem zadań w ramach reagowania kryzysowego jest reagowanie na kryzys mogący stworzyć jedynie pośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa Polski lub jej sojuszników. Oznacza to udział w międzynarodowych operacjach reagowania kryzysowego (w tym operacjach sojuszniczych), które – zależne od sytuacji – mogą obejmować:

- rozpoznawanie i lokalizowanie pojawiającego się kryzysu oraz podjęcie działań w celu jego jak najszybszego rozwiązania – poprzez izolowanie rejonów objętych konfliktem oraz wywieranie militarnej i pozamilitarnej presji na strony konfliktu;
- wspieranie (militarne i pozamilitarne) wysiłków na rzecz rozwiązywania konfliktu – poprzez udzielanie stronom konfliktu pomocy organizacyjnej, humanitarnej, doradczej itp., organizowanie akcji humanitarnych i antyterrorystycznych, a także wojskowych operacji utrzymywania pokoju;
- bezpośrednie wymuszanie pokoju – poprzez przeprowadzenie interwencyjnych operacji militarnych, rozdzielanie i rozbijanie bądź rozbijanie formacji zbrojnych stron konfliktu.

Siły Zbrojne mogą również uczestniczyć w reagowaniu na pozamilitarne zagrożenie kryzysowe (również te o charakterze ponadnarodowym) poprzez wpiekanie działań sił i środków bezpieczeństwa wewnętrznego⁴).

³ Tamże.

⁴ Tamże.

BIBLIOGRAFIA

Publikacje zwarte i artykuły

- Balcerowicz B., *Obronność państwa średniego*, wyd. Bellona, Warszawa 1997.
- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Wyd. WAiP, Warszawa 2008.
- Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej na tle innych państw Unii Europejskiej. Stan obecny oraz perspektywy zmian*, red. M. Lisiecki, M. Raczowska-Lipińska, B. Sitek, W. Pokruszyński, Józefów 2009.
- Bieniek M., Mazur S., *Bezpieczeństwo i Obronność Rzeczypospolitej Polskiej*, wyd. AWF, Katowice 2006.
- Biesaga T., *Norma moralności*, [w:] *Powszechna encyklopedia filozofii*, t. N, red. A. Maryniarczyk, Wyd. Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, Lublin 2000.
- Bolechów B., *Struktury terrorystyczne jako aktorzy transnarodowi*, [w:] *Organizacje w stosunkach międzynarodowych: istota, mechanizmy działania, zasięg*, red. T. Łoś-Nowak, wyd. 5 uzup., Wyd. Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2009.
- Bolechów B., *Terroryzm – źródła i korzenie*, [w:] *Ewolucja terroryzmu na przełomie XX i XXI wieku*, red. M.J. Malinowski, R. Ożarowski, W. Grabowski, Wyd. Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2009.
- Bógdoł-Brzezińska A., Gawrycki M., *Cyberterroryzm i problemy bezpieczeństwa informacyjnego we współczesnym świecie*, Warszawa 2003.
- Bugajski D.R., *Prawa żeglugowe okrętu w świetle prawa międzynarodowego*, Wyd. Scholar, Warszawa 2009.
- Ciekankowski Z., *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa cyberterroryzmem*, Wolters Kluwer Business, Warszawa 2010.
- Dereń A.M., *Prawna ochrona informacji w krajowym ustawodawstwie. Wybrane zagadnienia*, Wyd. OPO, Bydgoszcz 2001.
- Ficoń K., *Inżynieria zarządzania kryzysowego. Podejście systemowe*, Wyd. BEL Studio, Warszawa 2007.
- Flis J., Jakubczak R., *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku, wyzwania i strategię*, Wyd. Bellona, Warszawa 2006.
- Frei D., *Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977.
- Gella A., *Zagłada Drugiej Rzeczypospolitej 1945–1947*, Wyd. CB, Warszawa 1998.
- Górska-Rożej K., *System Obronny Rzeczypospolitej Polskiej i jego zagrożenia jako fundament obronności państwa*, Wyd. Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, Siedlce 2014.

- Hołyst B., *Wiktymologia*, Wyd. PWN, Warszawa 1997.
- Jakubczak R., *Obrona Narodowa w tworzeniu III Rzeczypospolitej*, Wyd. Bellona, Warszawa 2003.
- Jemioła T., Malak K., *Bezpieczeństwo zewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Wyd. MON, Warszawa 2002.
- Juszczak S., *Człowiek w świecie elektronicznych mediów – szanse i zagrożenia. O problemach tworzącego się społeczeństwa informacyjnego*, Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice 2000.
- Kaczmarek J., *NATO w systemie bezpieczeństwa świata*, Wyd. Alta-2, Wrocław 1998.
- Karp J., *Bezpieczeństwo państwa, Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo Narodowe RP Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*, Wyd. AON, Warszawa 2011.
- Kołodziński E., *Wprowadzenie do zarządzania bezpieczeństwem*, skrypt UWM, Olsztyn 2016.
- Koszowski M., *Anglosaska doktryna precedensu. Porównanie z polską praktyką orzecznictwem*, Warszawa 2009.
- Koziej S., *Teoria i historia bezpieczeństwa*, skrypt internetowy, Warszawa 2006.
- Kuciński J., *System prawny Rzeczypospolitej Polskiej, [w:] System polityczny Rzeczypospolitej Polskiej*, red. D. Waniek, M. Gulczyński, Warszawa 2009.
- Kupiecki R., *Siła i solidarność. Strategia NATO 1949–1989*, Wyd. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2009.
- Lankosz K., *Traktat o Unii Europejskiej Komentarz*, Wyd. C.H. Beck, Warszawa 2003.
- Leszczyński M., *Bezpieczeństwo społeczne, a współczesne państwo, „Zeszyty Naukowe Marynarki Wojennej”*, Warszawa 2011.
- Liderman K., *Bezpieczeństwo informacyjne*, Wyd. PWN, Warszawa 2012.
- Lidwa W., *Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych*, Wyd. AON, Warszawa 2010.
- Ossowska M., *Normy moralne. Próba systematyzacji*, Wyd. PWN, Warszawa 1970.
- Piechowiak M., *Dobro wspólne jako fundament polskiego porządku konstytucyjnego*, Warszawa 2012.
- Prawo konstytucyjne RP*, red. P. Sarnecki, wyd. V, Warszawa 2004.
- Sarkesian S.C., Williams J.A., Cimbala S.J., *US National Security*, London 2008.
- Sienkiewicz P., Marszałek M., Świeboda H., *Metodologia badań bezpieczeństwa narodowego*, Wyd. AON, Warszawa 2010.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, red. B. Zdrodowski, Wyd. WP, Warszawa 2001.
- Sokolewicz W., *Krytyka prawa. Niezależne studia nad prawem*, t. II, Warszawa 2010.
- Soroka P., *Polistrategia bezpieczeństwa zewnętrznego Polski: ujęcie normatywne*, Warszawa 2005.
- Stańczyk R., *Współczesne postrzeganie bezpieczeństwa*, Wyd. PAN, Warszawa 1996.

- Wojtyczek K., *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999.
- Wołpiuk W.J., *Bezpieczeństwo państwa i pojęcia pokrewne. Aspekty konstytucyjno-prawne*, Warszawa 2008.
- Woźniecki B., *NATO lat osiemdziesiątych*, Wyd. MON, Warszawa 1982.
- Wronkowska S., *Podstawowe pojęcia prawa i prawoznawstwa*, Wyd. Ars Boni et Aequi, Warszawa 2005.
- Zięba R., *Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony*, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2005.
- Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Wyd. Scholar, Warszawa 2001.
- Zięba R., *Kategoria bezpieczeństwa w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Wyd. Gdo, Toruń 2005.

Akty normatywne

- Decyzja Rady 2008/615/WSiSW z dnia 23 czerwca 2008 r. w sprawie intensyfikacji współpracy transgranicznej, szczególnie w zwalczaniu terroryzmu i przestępczości transgranicznej (Dz.Urz. UE L 210 z 06.08.2008).
- Deklaracja z Saint-Malo, 3–4 grudnia 1998 r. *From St-Malo to Nice, European Defence: Core Document*, Compiled by M. Rutten, Chaillot Paper”, no. 47, May 2001.
- Konstytucja 3 maja, oficjalnie Ustawa rządowa.
- Konstytucja RP Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U.1997.78.483).
- Konstytucji Stanów Zjednoczonych – akt prawny wydany w 1787 r., wszedł w życie 4 marca 1789 r.
- Konwencja Narodów Zjednoczonych o prawie morza (Konwencja jamajska, Konwencja o prawie morza, ang. United Nations Convention on the Law of the Sea; UNCLOS).
- Orzeczenie TK z dnia 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 25/99. (<http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20000530648>).
- Pozyskiwanie sprzętu wojskowego Wojsk Obrony Terytorialnej (Dz.Urz. MON.2017.89) decyzja z dnia 28 kwietnia 2017 r. weszła w życie 5 maja 2017 r.
- Protokół dodatkowy (Protokół I) do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Dz.U. z 1992 r., Nr 41, poz. 175).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 10 lipca 2008 r. w sprawie organizacji i trybu działania Rządowego Centrum Bezpieczeństwa.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 14 sierpnia 2008 r. w sprawie organizacji i trybu pracy Rządowego Zespołu Zarządzania Kryzysowego.
- Rządowy Program Ochrony Cyberprzestrzeni RP na lata 2011–2016, RCB, Warszawa 2010.
- Strategia bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z 13 listopada 2007 r.
- Trakt z Maastricht z 1992 r.

- Traktat Lizboński zawarty w 2009 r.
Traktat Północnoatlantycki zawarty w dniu 4 kwietnia 1949 r.
Traktat w Nicei zawarty w 2000 r.
Traktat z dnia 16 kwietnia 2003 r. podpisany w Atenach.
Ustawa o urzędzie Ministra Obrony Narodowej.
Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych.
Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o straży granicznej.
Ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa.
Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej.
Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej.
Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym.
Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu.
Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej.
Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej.
Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym.
Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o strażach gminnych.
Ustawa z dnia 29 sierpnia 2002 r. o stanie wojennym oraz o kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej.
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny.
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. Kodeks karny.
Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji.
Wyrok Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie cieśniny Korfu z 1949 r.
Wyrok TK z 16 marca 2010 r., sygn. K 24/08.

Opracowania internetowe

- Archiwum Kancelarii Prezydenta RP, https://pl.wikipedia.org/wiki/Traktat_lizbo-%C5%84ski [dostęp: 9.10.2018 r].
Encyklopedia Polska, <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Uklad-Warszawski;3990984.html> [dostęp: 9.10.2018 r].
Europejska Wspólnota Obronna, www.stosunkimiedzynarodowe.info [dostęp: 8.12.2012 r].
<https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO>, strona NATO [dostęp: 9.10.2018 r].
Interia, http://leksykony.interia.pl/haslo?hid=239848&utm_source=paste&utm_medium=paste&utm_campaign=chrome [dostęp: 9.10.2018 r].
MON, *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, <https://www.bbn.gov.pl/ftp/SBN%20RP.pdf> [dostęp: 6.04.2009 r].
oficjalna strona NATO, <http://web.archive.org/web/20010531190921/http://www.nato.int/docu/handbook/2001/hb070101.htm> [dostęp: 9.10.2018 r].

- Onet, *Charlie Duxbury*, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/szwedzi-czuja-sie-zagrozeni-i-wola-nato-od-neutralnosci/ybw0nph> [dostęp: 9.10.2018 r.].
- Onet, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/szwedzi-czuja-sie-zagrozeni-i-wola-nato-od-neutralnosci/ybw0nph?utm_v=2&utm_medium=nitro&utm_campaign=allonet_nitro_new&srcc=ucs&utm_source=wiadomosci_viasg [dostęp: 9.10.2018 r.].
- Orzeczenie TK z dnia 28 czerwca 2000 r., sygn. akt K 25/99, Internetowy System Aktów Prawnych, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=W-DU200005306488> [dostęp: 28.09.2018 r.].
- Polska przekazała NATO Indywidualny Dokument Dyskusyjny prezentujący argumenty Polski na rzecz poszerzenia Sojuszu, wizje europejskiej architektury bezpieczeństwa i przyszłej roli NATO*, http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/strona/164/LG_51_52 [dostęp: 9.10.2018 r.].
- Polskie Radio, <https://www.polskieradio.pl/5/3/Artykul/1641128,Pokazalismy-ze-NATO-jest-zjednoczone-okazalismy-solidarnosc-z-Ukraina> [dostęp: 9.10.2018 r.].
- Por. Z. Ciekankowski, *Rodzaje i źródła zagrożeń bezpieczeństwa*, s. 2, <http://czytelnia.cnbop.pl/czytelnia/6/11> [dostęp: 13.06.2013 r.].
- T. Betka, *Wspólnoty Europejskie na arenie międzynarodowej w okresie zimnej wojny*, www.uniaeuropejska.org [dostęp: 8.12.2012 r.].
- Traktat ustanawiający Europejską Wspólnotę Gospodarczą, traktat EWG – tekst pierwotny*, www.europa.eu [dostęp: 10.12.2012].
- Wikipedia, https://pl.m.wikipedia.org/wiki/atraktat_z_Maastricht, [dostęp: 8.12.2012 r.].
- Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> [dostęp: 22.09.2018 r.].
- Wikipedia, <https://pl.wikipedia.org/wiki/NATO> [dostęp: 9.10.2018 r.].
- Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Traktaty_rzymskie [dostęp: 3.06.2018 r.].
- Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Wsp%C3%B3lna_polityka_bezpieczeństwa_i_obrony [dostęp: 9.10.2018 r.].
- Wikipedia, *Kategoria bezpieczeństwo publiczne, zagrożenia*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Bezpieczeństwo_publiczne [dostęp: 2.09.2018 r.].
- Wikipedia, *Zarządzanie kryzysowe*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Zarządzanie_kryzysowe [dostęp: 4.09.2018 r.].

Inne opracowania

- Encyklopedia Powszechna PWN*, Warszawa 1975, t. 3.
- Europejska Polityka Bezpieczeństwa i Obrony. Geneza i założenia*, „Przegląd Europejski” 2003, nr 1, Europejska Tożsamość Bezpieczeństwa i Obrony: koncepcja – struktura – funkcjonowanie, Warszawa 2000,
- NATO. Vad – Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, AON, 2002.
- Polityka energetyczna Polski do 2030 roku, załącznik do uchwały nr 202/2009 Rady Ministrów z dnia 10 listopada 2009 r.

- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Akademia Obrony Narodowej, red. J. Pawłowski, wyd. 2, Warszawa 2002.
- Słownik terminów z zakresu psychologii dowodzenia i zarządzania*, Warszawa 2000.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, MON, Warszawa 2009.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2007.
- Wielka encyklopedia prawa*, Warszawa 1999.
- Wizja Sił Zbrojnych RP 2030*, Ministerstwo Obrony Narodowej Departament Transformacji, Warszawa 2008.